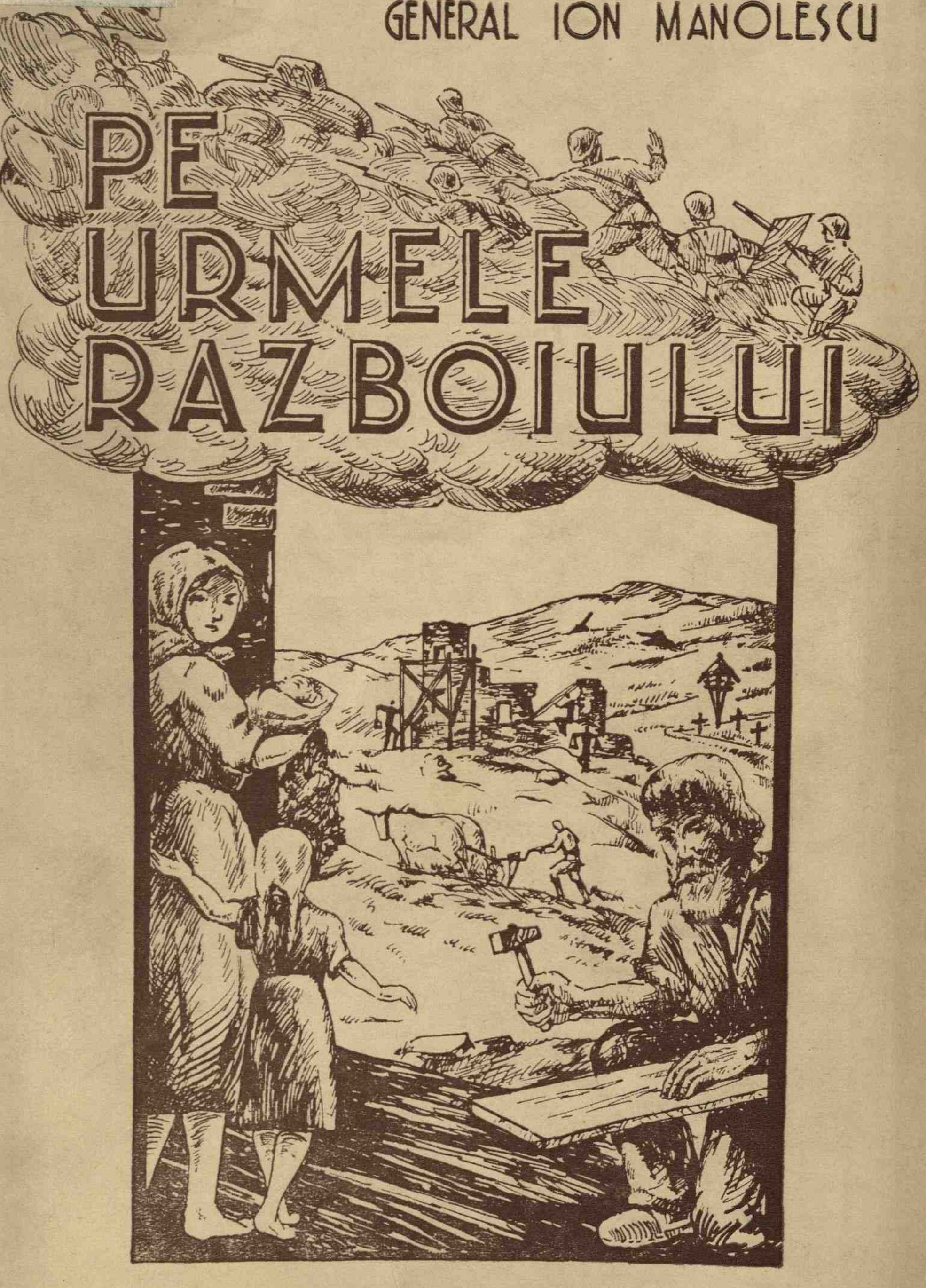
GENERAL ION MANOLESCU

PE URMELE RAZBOIULUI

General Ion Manolescu

„PE URMELE RĂZBOIULUI"

BUCUREŞTI

1 9 4 3

DE ACELAŞ AUTOR

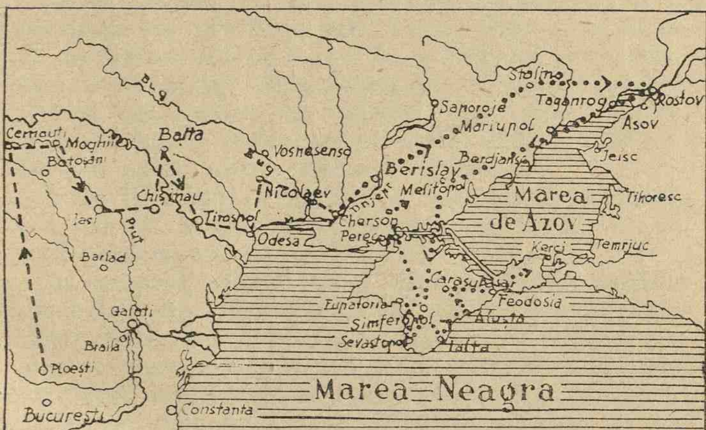
ARMATA IN FAŢA NOULUI CURENT DE CULTURĂ (1909) *Căpitan I. Manolescu* . . . . Epuizat
CAUZA CAUZELOR, Studiu critic asupra nestatorniciei legilor militare (1909) de Căpitan *I. Manolescu* . . Epuizat
CURENTE CONTRA TREBUINŢELOR MILITARE (1910) de Căpitan *I. Manolescu* . . . . Epuizat
NOŢIUNI DE PSIHOLOGIE ŞI PEDAGOGIE cu aplicaţiuni la educaţiunea în armată (1911) de Căpitan *I. Manolescu* . . . . Epuizat
BUNUL PATRIOT (1912) de Căpitan *I. Manolescu* . . Epuizat
RĂZBOIUL RUSO - JAPONEZ din (1904) cu planşe de Căpitan *I. Manolescu* . . . . Epuizat
METODELE VECHI, METODELE NOUI ŞI ARMATA (1913) de Maior *I. Manolescu* . . . . Epuizat
ARMATA ŞI REVIZUIREA CONSTITUŢIEI (1914) de Maior *I. Manolescu* . . . . Epuizat
TABLOU GRAFIC AL ISTORIEI NEAMULUI ROMÂNESC de Maior *I. Manolescu* . . . . Epuizat
RĂZBOIUL AUSTRO - GERMAN din 1866, cu planşe de Maior *I. Manolescu* . . . . Epuizat
RĂZBOIUL FRANCO - GERMAN din 1870, cu planşe de Lt. Colonel *I. Manolescu* . . . . Epuizat
RĂZBOIUL RUSO - ROMANO - TURC din 1877, cu planşe de Colonel *I. Manolescu* . . . . Lei 35
RĂZBOIUL CEL MARE din 1914—1916. Trei volume. Colonel *I. Manolescu* în colaborare cu General *C. Găvănescu* . . . . Epuizat
RĂZBOAIELE PRINCIPALE IN LEGĂTURĂ CU ISTORIA UNIVERSALĂ din antichitate până la 1866 inclusiv. Trei volume cu planşe speciale de Colonel *I. Manolescu* . . . . Lei 180
NAPOLEON, CLAUSEWITZ, FOCH de Colonel *I. Manolescu* . . . . Epuizat
RĂZBOIUL DIN 1914—1918 pe toate fronturile. Două volume cu atlas special de General *I. Manolescu* şi General *C. Găvănescu* . . . . Epuizat
ŞCOALA ŞI ARMATA de General *I. Manolescu* . . . Epuizat
CULTURA ŞI APĂRAREA NAŢIONALĂ de General *I. Manolescu* . . . . Epuizat
CULTURA POPORULUI ŞI SPIRITUL DEMOCRATIV de General *I. Manolescu* . . . . Epuizat
ŞCOALA ŞI ARMATA de General *I. Manolescu* ediţia II. Epuizat
POLITICA, DICTATURA, ARMATA de General *I. Manolescu* . . . . Epuizat
OMUL DE NĂDEJDE de General *I. Manolescu* (semnată *Glim)* ediţia I şi II (8.000) . . . . Epuizat
PRIN ALTE ŢĂRI (Germania, Cehoslovacia) . . . . Epuizat
OMUL DE NĂDEJDE, ediţia III (5.000) 1942 . . . . Epuizat
PE URMELE RĂZBOIULUI de General *I. Manolescu* Lei 300

In manuscris pentru tipărit

FILOZOFIA RĂZBOIULUI ŞI EVOLUŢIA LUI

ÎN LOC DE PREFAŢĂ

Autorul a mers pe urmele războiului câte o lună în toamna din 1941 prin Bucovina, Basarabia, Transnistria, Odessa, Cherson, iar în toamna 1942 în regiunea Cherson, Stalino - Rostow inclusiv Crimeea.

Itinerariul 1941 ----
1942 ....

Itinerariile urmate sunt arătate pe schiţa din faţă.

Impresiile culese din toamna 1941 s'au publicat în ziarul „Universul" şi diferite reviste.

Impresiile din toamna 1942 sunt redate, în parte, în volumul de faţă.

I.

PLECAREA ŞI IMPRESII DIN AER.

Am plecat din Bucureşti cu avionul, Marţi 13 Octombrie, ora 7,30 şi am sosit la Rostow, la ora 3 p.m. cu trei escale, de câte o jumătate de oră.

M'am gândit la unii prieteni ai mei cari se îngrijeau de călătoria mea cu avionul şi vorbeau de asemenea călătorie, ca de o tortură, neacordându-i nici măcar circumstanţele atenuante ce se acordă călătorilor cu vaporul, cari sunt chinuiţi cu fel şi fel de turburări din cauza răului de Mare, dar, la urma urmei, debarcă sănătoşi.

Intre Nikolajew - Stalino au fost unele goluri de aer aşa că, aveam impresia sdruncinăturilor de căruţă când merge pe un drum rău.

In general, două treimi din suprafaţa vizibilă din avion era cultivată. Grâul era treerat în majoritate judecând după faptul că nu se vedeau maşini de treerat şi nici snopi de grâu pe câmp, cum am văzut anul trecut în Transnistria. Porumbul încă neridicat căci se vedeau grămezi galbene de porumb în ştiuleţi şi cocenii încă netăiaţi.

Regiunea dintre Melitopol - Stalino presărată în unele părţi cu bălţi mari şi mici, era mai puţin cultivată.

Satele sunt în majoritate aşezate geometric, aşa cum sunt la noi satele noilor împroprietăriţi.

Casele se vedeau destul de mari. Bordee, grajduri, magazii nu prea se vedeau în curţile locuitorilor. De altfel sub regimul colhozurilor şi solhozurilor nu s'a mai simţit nevoe de ele.

Anul trecut, am văzut acestea deaproape în Transnistria. Chiar de atunci am văzut că graj-

durile şi magaziile dispăreau, fiindcă sătenii nu simţeau nevoe de ele, ne mai având teren propriu de cultivat.

Pădurile şi plantaţiile întinse deveneau din ce în ce mai rare în regiunea dintre Melitopol - Rostow, ceeace am verificat apoi la Rostow prin lipsa de lemne, de fructe şi de legume. Acum mi-am dat bine seama ce sunt stepele Donului inferior, în care creşteau renumiţii cai de Don. Unde vor fi acum aceşti cai? Vor mai apare ei vreodată, sau vor dispare în lupta cu viteza automobilelor şi automotoarelor. Poate că de ar şti caii să vorbească ar repeta şi ei adevărul: „Maurul şi-a făcut datoria, Maurul poate să plece".

De altă parte, şi prin altă faţă dacă privim această chestiune, ajungem să constatăm că, ce a mai fost va mai veni şi ce este se va scurge continuu, ca actele dintr'o piesă. Din primele ore, în Rostow, observi că viaţa îşi reia cursul şi că începe cu ce a fost odată: cu primitivitatea în ce priveşte confortul, şi cu schimbul în natură, în ce priveşte moneda, cu care n'ai ce cumpăra.

ROSTOW.

Ca toate localităţile şi regiunile prin care a trecut războiul, prezintă simultan o faţă a trecutului apropiat, o faţă a prezentului, precum şi a treia faţă a viitorului, nebuloasă atât pentru unii cât şi pentru alţii.

Două treimi din centrul Rostowului, este distrus prin incendii, explozii şi bombardări. Aşa se prezintă trecutul apropiat.

Ceeace a rămas nedistrus face o impresie generală de case părăsite din cauza degradărilor exterioare şi a lipsei de edilitate, oraşul fiind foarte întins şi lipsit de mijloace edilitare, de mijloace de cărăuşie şi de mijloace de deplasare dela un punct la altul. Locuitorii folosesc fel de fel de că-

rucioare pe două roate, în care au diferite bagaje şi boarfe, la care trag, toţi membrii familiei, mergând dela un cap la altul al oraşului şi dela un punct la altul, pe distanţe mari de zeci de kilometri.

Aci, ca în mai toate oraşele ocupate prin lupte, sunt locuri, gări şi pieţe, unde s'au adunat fel şi fel de materiale distruse de război, sau adunate de prin casele dărâmate, pe care localnicii le numesc cimitire de bagaje, boarfe, tramvaie, etc., după felul materialelor. Cele mai mari cimitire de acest fel, sunt la Sevastopol, în special cel din gara portului. Aşa se înfăţişează prezentul.

Coloana cu cărucioare pe două roate cu refugiaţi care se înapoiază dela Bataisk la Rostow.

Populaţia dela centru ca şi cea dela periferie, trăeşte în mizerie, dar observi în acelaş timp, o nebănuită dorinţă de viaţă, în nebuloasa viitorului.

Voi avea grije ca, în faptele şi impresiile descrise din această călătorie, să evidenţiez elementele cuprinse între aceste trei feţe.

Rostow, capitala Caucazului de Nord, este situat pe malul drept al Donului la 50 km. de gura fluviului care se varsă în Marea de Azov.

Are peste jumătate milion de locuitori.

Construit în 1761 a progresat repede, graţie situaţiei lui, pe linia de scurgere a produselor din Rusia de Est, Vest şi Nord, spre Marea de Azov şi Marea Neagră.

Are strade largi şi drepte pe întinderi de 1—14 km. Are biserici şi clădiri mari impunătoare. Are un teatru nou, construit şi îmbrăcat în vitrouri, făcând impresiunea unui tanc uriaş.

Cărucioare pe 2 roate, Rostow, aşteaptă clienţi.

Tutunul, sticla, fierul, pielăria şi hârtia caracterizează produsele şi comerţul acestui oraş.

A fost fortificat de ruşi pe trei laturi: Nord, Vest şi Est, cu lucrări de fortificaţii şanţuri anticar, reţele, cazemate şi câmpuri de operaţii.

A fost atacat de germani îndată după cucerirea oraşului Woroşilowgrad, din direcţia Nord şi Est, apoi dinspre Taganrog.

Unităţile blindate germane pătrunseseră în poziţii în noaptea de 22 Iulie. In cursul zilei, trupele germane, susţinute de aviaţie, au reuşit să producă o spărtură în sistemul defensiv inamic, eşalonat în adâncime dealungul şoselii Kulbycewo - Rostow, în timp ce alte unităţi de infanterie şi trupe spe-

ciale SS reuşiseră să pătrundă în poziţiile dela Sultan-Saly. Exploatând acest succes, trupele rapide ajunseseră în seara zilei de 22 Iulie la marginea oraşului. In cursul zilei de 23, o mare parte din oraş se afla în mâinile trupelor aliate, care dăduseră violente lupte corp la corp, fiecare casă trebuind să fie cucerită, deoarece inamicul îşi organizase pretutindeni în oraş cuiburi de rezistenţă. Avioanele de luptă şi în picaj au intervenit în lupte îndreptându-şi atacurile împotriva coloanelor inamice în debandadă care rătăceau în oraş, sau încercau să fugă spre Don. Cu această ocazie au fost incendiate peste trei sute de vehicule care ardeau ca nişte torţe pe străzile Rostowului. Unităţile de artilerie, care se retrăgeau fără nici o ordine, au fost urmărite de aviaţia germană şi distruse complet prin violente atacuri aeriene. Un număr de 33 tunuri au rămas printre ruinele celorlalte, depe străzile oraşului. Numeroase bombe au fost aruncate asupra gărilor unde se aflau trenurile încărcate cu trupe gata să fugă.

In noaptea spre 24 Iulie rezistenţele izolate ale trupelor inamice au fost complet înfrânte. Incercările bolşevicilor de a se salva cu bărci peste Don n'au reuşit, deoarece aviaţia germană de luptă a intervenit prompt, zădărnicind prin atacuri în valuri succesive orice încercare de fugă.

Trei părţi din centrul oraşului sunt nimicite nu atât prin bombardament, cât prin distrugerile făcute de ruşi. S'ar asemui aceste distrugeri cu cele din Chişinăul nostru. Toate clădirile mari rămase, la centru şi periferie sunt ocupate de comandamentele şi serviciile germane, care fac impresia că sunt tot atât de multe, sau mai multe chiar decât unităţile şi comandamentele de pe front.

MOMENTE DELA ROSTOW.

1. La sosirea pe Aeroportul dela Rostow, zăresc spre direcţia aeroportului o doamnă către care mă îndreptez, cu gândul să-i cer unele informaţiuni. Era Doamna Burileanu, pe care avusesem plăcerea să o cunosc înainte de război la cercetaşe, la I.M.C.A. şi în alte Asociaţiuni culturale.

Vă închipuiţi că mândria despre curajul călătoriei, s'a temperat oarecum, când am văzut că femeea română este mai întreprinzătoare, mai curagioasă şi mai puţin precaută decât noi bărbaţii, care stăm prea mult la gânduri până să plecăm de bună voie la drum spre câmpul de război.

Am auzit că fusese aci, cu câteva zile înainte, Doamna Săulescu, o altă figură distinsă a Crucii Roşii.

Am plecat dela Aeroport direct la Căminul Crucii Roşii, organizat de Doamna Achimescu, în oraş. O clădire destul de mare, cu şase dormitoare de câte 20—30 paturi, şi două săli de mese, unde servesc zilnic de dimineaţă până seara, ceaiuri, cafele, şi câte două mese, pentru soldaţi, gradaţi şi ofiţeri. Am dormit şi eu prima noapte aci într'un dormitor comun ca să trăesc viaţa celor cari se adăpostesc aci.

Aduc toată lauda mea Crucii Roşii pentru asemenea organizare, precum şi Doamnei Achimescu, care, în câteva minute, după sosirea dela Aeroport (venise în acelaş avion cu mine dela Bucureşti) a luat conducerea şi părea că nu lipsise de aci nici o clipă. O înlocuise cu devotament şi pricepere în tot timpul lipsei, o doamnă al cărei nume nu-l reţiu.

In seara aceasta, au găsit aci adăpost şi masă circa 60 ofiţeri aviatori şi piloţi, în afară de alţi 40 subofiţeri şi 60 soldaţi, adăpostiţi aci pentru 2—3 zile, toţi în trecere spre front.

A doua zi am vizitat şi cantina dela gara locală, sucursală a acestui cămin. Aci găsesc ceai,

cafea şi adăpost pentru dormit soldaţii care pornesc cu trenul, sau aşteaptă aci pornirea lor între trenuri.

Aş compara aceste organizări de asistenţă de război cu ceeace au fost altădată arhondăriile dela mânăstiri, cu ceeace au fost hanurile pentru călătorii timpurilor vechi când nu erau trenuri şi automobile, cu puţurile şi cişmelele dela răscrucile de drumuri, din care călătorii îşi astâmpărau setea, cu minunile din basmele în care flămânzilor şi însetaţilor le eşea în cale câte o zână, câte un înger, câte un moşneag sau femee bătrână, care le aducea codrul de pâine sau stropul de apă ce le lipsea.

Eu însumi am fost găzduit pentru patru zile la căminul ofiţerilor din Rostow, organizat şi condus de Comandantul Garnizoanei, Colonelul Makarovici Adrian, un gentlemen pe care îl cunoşteam dela Roman. Căminul ocupă trei clădiri din care una pentru ofiţeri, alta pentru subofiţeri şi a treia pentru soldaţi.

Afară de acest cămin, organizase o popotă pentru ofiţerii din serviciul garnizoanei şi pentru cei găzduiţi la cămin.

In fine, era organizat, în condiţiuni admirabile, un centru de îndrumare, unde soldaţii veniţi din ţară către front găsiau aci găzduire şi hrană rece până la sosirea la unităţile lor.

Am socotit necesar să dau aceste informaţiuni pentrucă cetitorul să vadă că maşina de război, nu cuprinde numai ceeace interesează pe luptătorul din linia întâia, ci ea cuprinde nenumărate organizări înapoi, de care depinde puterea de luptă a soldatului din linia întâia. Nu este exagerat a spune că, pentru un soldat din linia întâia trebue să lucreze circa zece oameni înapoi.

Cu alte cuvinte, la un milion de luptători, trebue socotit zece milioane de colaboratori eşalonaţi în zona etapelor şi în interiorul ţării.

Iată dece războiul costă mult. Iată dece numai prin eroismul luptătorilor din linia întâia nu se

poate obţine victoria totală, dacă eroismul şi jertfa celor dinapoi şi a întregului popor nu este, sau nu poate fi, la aceiaşi înălţime.

Cu privire la luptătorii din linia întâia ei trebue să fie sprijiniţi, până la jertfă, de serviciile sanitare, în afară de cele de aprovizionare, transmisiuni, drumuri, poştă, etc. Pe cât am putut să-mi

Un cimitir german din garnizoana Rostow.

dau seama, toate acestea funcţionează bine, iar unele din ele funcţionează admirabil.

Am găsit o adevărată şcoală de solidaritate, încredere, credinţă, eroism şi jertfă pentru cauza dreaptă a războiului nostru.

Privind chestiunea mai personal, urez tuturor foştilor militari şi profesori — caz în care mă găsesc şi eu — să aibă stări de emoţie, de mulţumire şi de fericire chiar, cum am avut eu aci la Rostow în mijlocul ofiţerilor români.

Aci, ca şi în alt comandament subordonat, despre care voi vorbi în alt capitol, am văzut mai bine ca oricând, baza sufletească şi prestigiul profesional al armatei noastre, bază pe care s'a rezemat

Mareşalul Conducător când a pornit la acest război, hotărîre în care nu i-a lipsit intuiţia că, sfânta noastră dreptate pentru care luptăm, se apropie.

Treceţi pe la bazar, îmi spune un cunoscut, — veţi găsi să cumpăraţi amintiri ca să duceţi la Bucureşti!

Cuvântul acesta „bazar", îl auzisem de câteva ori din prima zi a sosirei mele la Rostow, dar încă nu-mi dădeam seama dacă este vorba de obişnuitele târguri din oraşe, sau de vreun magazin ori hală specială.

M'am lămurit însă repede că, bazar înseamnă bâlciul, sau chiar clădirea din oraş, unde se vând, se cumpără, sau se lasă în comision fel de fel de obiecte şi de mărunţişuri.

Unul din cele mai mari bazare din Rostow este acela dela Catedrala devastată, din centrul oraşului, nu prea departe de podul de peste Don. Era aci atâta învălmăşeală, încât trebuia mult curaj, multă răbdare, şi multă dibăcie ca să te strecori prin acest roi de oameni care exală un miros de necurăţenie şi produce un zumzet supărător pentru nervi.

Ce mai poate valora o ghiată complect ruptă şi degradată?! Ce mai pot valora câteva cuie de fier îndoite, ruginite şi de diferite mărimi?! Ce mai pot valora nişte ciorapi murdari găsiţi prin gunoaie, sau o oală de tablă ruginită şi spartă?! Cu toate acestea, mulţi le aduc aci spre vânzare şi mulţi le caută ca să le cumpere. Sunt aci alte şi multe variate obiecte ce nu valorează nimic dacă judecăm cu mintea dinainte de război, dar dacă judecăm cu mintea luminată de lipsurile războiului, ajungem la convingerea că orice obiect fără valoare pentru timpul de pace, are valoare de bursă în timp de război. Deaceea nici nu se pune chestiunea „cât costă" ci numai aceea a norocului de a-l găsi „ori cât ar costa".

Gândindu-mă la sancţiunile dela noi atât pentru

acei care vând scump cât şi pentru acei care plătesc mult când cumpără, am constatat că, în aceste bazare de lucruri vechi nu există nici un fel de restricţiuni de acestea de război şi nici nu ar fi posibil să se aplice.

Acest târg n'a născut din convenţie sau din necesitatea de bună circulaţie a valorilor, ci tocmai din lipsa de valori, deci din imposibilitatea de a fi cuprinse în lege.

Magazine cu mărfuri diferite nu există în Rostow, dar există bazare, instalate în magazine, unde se vând diferite obiecte şi efecte lăsate în comision de către acei cărora le trebuesc bani. Efecte de calitate nu am văzut prin bazarele în care am intrat. Am văzut însă obiecte de artă, statui de bronz şi de marmoră, ceasuri, picturi, icoane care aveau oarecare valoare, dar, în nici un caz atât cât se cerea pentru ele.

Desigur că se fac vânzări în ascuns de alte obiecte de calitate superioară, dar pentru acestea nu eram nici amator, nici timp nu aveam.

Scriam la un birou într'un colţ al sălii de intrare a unui cămin al Crucii Roşii dela Rostow. Cum eram îmbrăcat în costum de turist, fiecare dintre oaspeţii căminului mă priveau cu oarecare mirare, fără ca să-mi adreseze vre'un cuvânt. Iată însă că un plotonier însoţit de doi sergenţi, toţi voinici, bine îmbrăcaţi şi foarte prezentabili, care venise în aceiaşi zi de pe frontul Donului de mijloc, îndreptându-se către mine, se adresează cu întrebarea:

— Italianski?! Slovaski?!

— Nu băieţi! Sunt român ca şi voi. Sunt general de rezervă. Am venit şi eu pe aci dela Bucureşti, că mi-e dragă armata, şi vreau să văd cum luptă foştii mei elevi, azi toţi comandanţi superiori, să aud mai de aproape cum luptă ostaşii noştri, şi de s'o putea, să văd printre ei pe flăcăii din satul meu Breaza.

— Păi, dacă sunteţi dela Breaza, nu îţi fi domnul general Manolescu, care a făcut Casele Naţionale, în războiul trecut?

— Eu sunt măi băeţi, şi mă bucur că de trei zile de când sunt aci am văzut atâţi gradaţi şi soldaţi mândri şi voinici ca voi, încât s'a întărit credinţa în mine că voi veţi face din tot neamul românesc „Casa Naţională" de care să ştie toate neamurile de aci înainte.

— Aşa o să fie Domnule General! Noi luptăm aci pentru credinţa în Dumnezeu, şi pentru ţara noastră frumoasă, dulce şi bogată, nu ca să luăm dela alţii ce nu este al nostru, nici să stricăm legile şi credinţele altor neamuri.

— Da băeţi aşa este, bine grăiţi voi şi bine luptaţi voi, aşa că n'are cum să fie altfel.

— De luptat s'a dus vestea de noi, Domnule General. Se ştie acum de toată lumea că unde este greu şi se înfundă înaintarea, acolo vin ostaşii Mareşalului şi gata s'a făcut treaba.

Fiindcă am pus aci exact cuvintele plotonierului, cred necesar să dau o explicaţie. Radio Moscova a spus anul trecut că Odessa n'ar fi putut să o ia nemţii fără „ţiganii lui Antonescu".

— Numai ţigani nu suntem noi, dar ce să mai zică şi duşmanii ca să nu rămână de râs faţă de vitejia şi de priceperea românească, care ţine loc de multe ori tunului şi puştii.

După câteva ţigări fumate împreună, ne-am despărţit şi ne-am urat sănătate ca să biruim.

STALINO.

Am vizitat în grabă acest oraş. Oraşul în parte are caracteristică specială a industriei grele de fier şi cărbune. Am văzut gara Stalino cu circa trei sute linii de garaj.

Am văzut însă regiunea Stalino din sborul avionului, în două rânduri, şi pot afirma că Stalino

nu este numai un oraş, ci o regiune de mine de cărbuni şi alte minerale cum ar fi de pildă regiunea petroliferă a judeţului Prahova, care cuprinde atâtea sate şi oraşe miniere şi petrolifere cu numele general de Prahova.

De altfel sunt în Europa de mijloc multe asemenea regiuni ca cea Sileziană — cu Gorlitz — Breslau, şi o parte din regiunea de frontieră a Poloniei, cu deosebire că acestea se află între munţi şi dealuri, pe când regiunea Stalino este în câmp întins, în stepă.

Cum regiunea este lipsită complect de păduri, înclini să te întrebi ce face lumea aci fără lemne. Dar dacă observi prezenţa celor două râuri (Donul şi Niprul, în Sud-Estul Rusiei), precum şi coastele Mării Negre şi Caspice aflate la 400—700 km. de această regiune, este uşor de înţeles că lipsa de lemne nu poate fi simţită în timpuri normale. La aceasta se adaogă şi faptul că încălzirea se face cu cărbuni, precum şi cu uleiuri extrase din regiunea Grosny, Maikop, Baku şi Batum.

Mi s'a spus că a trecut către Rostow, Generalul Grigorescu Traian. Il cunosc de când era sublocotenent la R. 2 A., unde am făcut stagiu ca ofiţer de stat major. Am avut întotdeauna admiraţie pentru acest ofiţer, nu numai pentru că este fiul Eroului dela Mărăşeşti, dar şi pentru prestigiul militar, caracterul, bunătatea, perseverenţa, demnitatea şi voinţa lui. Desigur el, ofiţer de rezervă mult tânăr, faţă de mine, în retragere, şi cu douăzeci de ani mai înaintat în vârstă decât el, am fost împinşi către front de nostalgia fostei noastre cariere şi de nevoia de a trăi acolo într'un mediu cu mult simplificat, încadrat în eroism şi jertfă, nu complicat ca cel din interior, de atâtea şi atâtea cute sufleteşti şi interese meschine, care se topesc în mediul războiului ca reziduurile în cazanele de topire şi de transformarea lor în altceva mai util.

ASPECTUL GENERAL AL REGIUNEI ROSTOW, STALINO, SAPOROSHJE, CHERSON, CRIMEIA.

Deşi evoluţia istorică a acestei regiuni este foarte variată, turbure şi fără continuitate, totuşi, fiindcă în regiunea aceasta se încrucişează, în mod necesar şi fatal, toate drumurile care vin din Estul sau Vestul Rusiei, cu cele care vin din Nordul şi Sudul ei, regiunea apare unitară, din punct de vedere al politicei economice şi al operaţiilor militare.

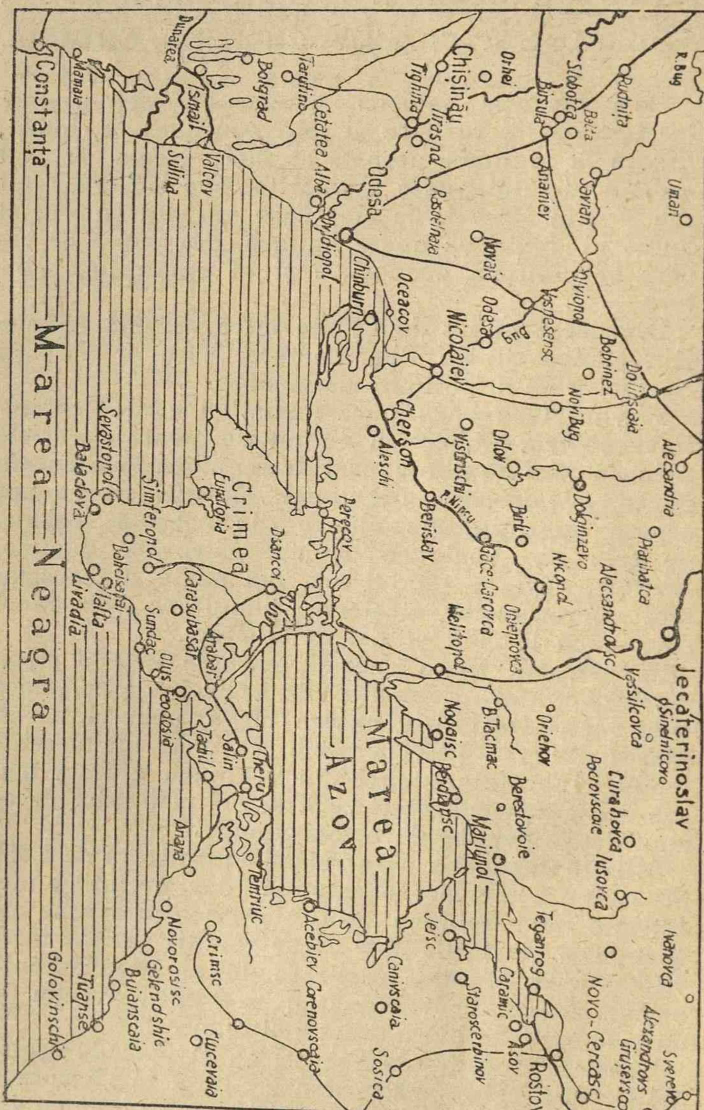
Din acest punct de vedere între această regiune şi regiunea dintre Bug, Dunăre, Tisa şi Carpaţii Nordici, este o isbitoare asemănare.

Privind însă chestiunea numai în cadrul subiectului nostru, observăm că nu se poate vorbi de Crimeia fără să ne ocupăm de regiunea dela Est de Nipru, Saporoshje, Melitopol, şi, nici nu se pot separa operaţiunile militare din această regiune, de cele din regiunea Dnjepropetrowsk, Stalino, Rostow, cari la rândul lor, fac parte din ansamblul operaţiunilor strategice simultane dela Moscova până la Sud şi Est de Rostow.

In general, toată această regiune este o stepă monotonă, afară de munţii din Crimeia de Sud, care sunt încântători prin natura lor şi prin faptul că Marea Neagră udă coastele de Sud ale acestor munţi. Suprafaţa stepei din regiunea arătată mai sus o socotesc de cinci zeci de ori mai mare decât suprafaţa ocupată de aceşti munţi.

Munţii Crimeei a căror înălţime nu trece de 1.550 m. sunt în adevăr încântători, dar nu ating nici măreţul, nici sublimul coastelor mediteraneene ale Franţei şi ale Italiei, ale căror vârfuri variază între 1.500—5.000 m. şi a căror faună şi floră încântă ochiul, frământă imaginaţia, provoacă creaţia şi dă încă mult de lucru ştiinţei şi tehnicei.

Coastele de aur ale Franţei ca şi cele de argint ale Crimeei, pledează pentru credinţa în Dumnezeu şi în puterea Lui, Căruia, până acum omul nu i-a

Hartă pentru orientare generală.

opus altă putere decât cultul raţiunei din revoluţia franceză şi cultul tehnicei şi al ateismului din revoluţia rusă. Aceste două revoluţiuni au deschis, respectiv, porţile secolului 19 şi 20, iar între ele s'a aşezat organizarea perfectă a forţei oţelului şi a moralului, rezemat pe lozinci politice.

Dacă trecem dela privirea generală de mai sus în regiunea dintre Nipru, Saporoshje şi Crimeea, ajungem să ne imaginăm Crimeea ca un bust al cărui gât îl formează strâmtoarea dintre Perekop - Salikow, bustul fiind regiunea Kerson, Kachowka, Sapororoshje, Melitopol şi al cărui cap îl formează Crimeea.

De altfel — cum am spus mai sus — acest tot este atât de evident, că însăşi operaţiunile militare din Crimeea nu se pot separa de cele din strâmtorile Perekop, Salikow şi de cele din stepă Kerson, Kachowka, Berislaw, Saporoshje, Melitopol.

MELITOPOL.

Oraş de stepă, aşezat pe un platou puţin ridicat şi pe valea Molotschnsya, aşa că o parte din oraş e aşezată sus şi o parte ceva mai jos.

Cu tot avantajul acesta de pante înclinate, stradele pavate sau nepavate sunt pline de noroi pe timpul ploilor, şi pline de praf pe timpul de secetă.

Totuşi oraşul fiind aşezat în mijlocul unei importante regiuni agricole, are circa 60.000 locuitori şi face un întins comerţ cu oraşele Kerson, Saporoshje, Kachowka, Berislaw, Nikopol, Kamenka şi cu toate oraşele Crimeei, în special cu Dshankoj, Jeupatoria, Teodosia, Kertci, Simferopol, şi Sevastopol, cu care este legat prin cale ferată.

Are clădiri administrative, şcoale, biserici, teatre şi cinematografe moderne, uzină electrică, grădini publice, stadioane, băi, spitale.

In centrul oraşului, partea de jos, sunt două monumente importante, unul ridicat de armata română

şi altul de armata germană, pentru eroii morţi în luptele din aceste regiuni.

Are apă captată, puţin sulfuroasă, dar mai bună de băut, decât în alte localităţi.

In prezenţa căpitanului german G. Neukirch, a locotenentului C. Surdu şi a altor delegaţi am depus câte o coroană la fiecare din aceste monumente.

La deshumarea dela Akimovca.

Aeroportul rus din Melitopol se găseşte la circa 6 km. de oraş. Sunt aci circa 10—12 pavilioane mari construite în zid, toate distruse de armata rusă. Mi s'a spus că aci funcţiona o şcoală pentru piloţi ce pare să fi avut un efectiv de 2.000 piloţi. Sunt şi câteva hangare şi o fabrică distrusă. Pare că hangarele şi fabrica aparţineau tot acestei şcoale de piloţi.

Melitopol are mai puţine case distruse. In schimb se văd pe străzi unele baricade, şi, pe ici colea, cazemate improvizate pe străzi pentru focuri de anfiladă.

Pare că, după luptele mari care au avut loc spre Bol. Belosorka, Mal. Belosorka, Michailowka, apoi în regiunea Nischnny Serogossy şi Akimowka nu au mai fost aci lupte mari.

La Melitopol am făcut vizitele cuvenite autorităţilor germane din localitate.

Comandantul trupelor şi serviciilor militare germane din Melitopol, Generalul Zulleger, mi-a vorbit cu multă căldură că, în garnizoana Linz, înainte de războiul cel mare, a cunoscut pe ofiţerii Serghiescu şi Ioanid din artilerie.

Comisarul General al Crimeei, cu reşedinţa aci la Melitopol, Gauleiterul Frauenhofer, m'a invitat la o masă urmată de o recepţie la care au luat parte mai multe personalităţi germane, între care citez pe generalul Zulleger şi Heinish Comisarul judeţului, căpitan Neukirch şi locotenentul român C. Surdu.

S'au adus câţiva artişti şi artiste dela teatrul din localitate care au prezentat destul de bine, un program variat. Una dintre artiste, vorbea şi cânta româneşte, dar regret că mi s'a spus după ce am plecat.

Casa în care locueşte Gauleiterul, a fost, desigur, a unui bogătaş ţarist, judecând după mărimea salelor şi a stocaturii tavanelor, pe care, regimul bolşevic, le-a maltratat dar nu le-a distrus complet.

La despărţire mi-a spus comisarul ţinutului:

Aş fi fericit să veniţi şi la anul viitor pe aci, ca să faceţi deosebire între Melitopolul de astăzi şi Melitopolul din toamna anului 1943.

KACHOWKA.

Oraş pe malul Niprului în faţa oraşului Berislaw, aflat pe malul opus. Se prezintă faţă de Nipru, într'un anfiteatru atrăgător. Stradele, majoritatea drepte şi în parte pavate. Are şi clădiri mari pe ici colea. Pare să aibă 10—15.000 locuitori.

Oraş comercial avantajat atât prin situaţia lui pe malul de Sud al Niprului şi prin aşezarea lui într'o regiune agricolă, cât şi prin faptul că, de aci, pleacă un drum principal spre Crimeea prin Perekop şi altul prin Nischnny Serogossy la Melitopol; pe unde, trece linia ferată dela Dnjepropetrowsk, la Crimeea prin Dshankoj, Simferopol, Sevastopol, cu două ramificaţii principale spre Eupatoria şi Kertsci.

Portul are multă mişcare, dar este ceva mai mic şi mai puţin organizat decât cel dela Berislaw.

In cimitirul dela Kakowka.

Am făcut şi o plimbare de câteva ore pe Nipru şi am văzut de aproape oraşul şi portul Berislaw.

Aci am văzut lucrările începute de pionierii noştri, pentru un pod pe piloţi de lemn între Berislaw - Kachowka. Nu am aflat dece s'a încetat continuarea lucrului. Nu mi-a părut fondat motivul care mi s'a spus acolo, că fundul apei nu ar fi propriu!

La reşedinţa Căpitanului von Brixen, şeful districtului pentru îngrijirea mor-

Pe Nipru între Kakawka - Berislav.

mintelor şi cimitirelor eroilor germani, am găsit şi pe Gauleiterul judeţului domnul Greilinger, care, m'a invitat să fiu oaspele lui cât voi sta la Kachowka. Am luat masa tot la reşedinţa lui provizorie, dar destul de comodă.

Reşedinţa permanentă aşezată spre malul Niprului, era în reparaţie.

Aci am găsit o domnişoară interpretă, care vorbea perfect româneşte. Mi-a spus că mă cunoaşte de când a fost cercetaşe la Liceul Ortodox din Cernăuţi.

M'am simţit destul de bine în compania lor şi am constatat, odată mai mult, că există multă colaborare între diferitele servicii germane de aci, şi că organizarea lor are caracter de permanenţă în toată Ukraina, poate, şi ca metodă, ca să înţeleagă ruşii că germanii au venit aci ca să nu mai plece.

Morminte în cimitirul dela Kakowka.

Comparând metoda de lucru între Căpitanul Neukirch în districtul 59 (Melitopol) şi Căpitanul von Brixen în districtul 60 (Kachowka), am observat că, deşi canevasul general este acelaş, totuşi, lucrează fiecare cu oarecare iniţiative după situaţia în care se găsesc. Aşa de pildă, crucile organizate de von Brixen, sunt în felul crucilor româneşti, pe când crucile la Neukirch sunt strict germane. Trasarea cimiti-

relor şi săparea gropilor încă se deosebeşte. Negreşit că aceasta se justifică prin materialul din regiune şi natura terenului. In principiu cimitirele se aşează numai în localităţile mari şi cât posibil în parcul sau o plantaţie importantă a localităţii.

Cimitirul de onoare dela Kachowka, organizat de căpitanul von Brixen este aşezat în parcul oraşului şi va cuprinde circa 5.000 de morminte, inclusiv mormintele rezervate, în două sectoare separate, pentru ostaşii români.

INTÂMPLĂRI IN VĂZDUH ŞI PE PĂMÂNT.

Imi spunea un aviator că, accidentele şi nenorocirile cu avionul sunt mult mai puţine decât cu trenul, cu automobilul, cu tramvaiul şi chiar pe jos.

Nu am verificat această afirmaţiune, fiindcă prea mi-a plăcut mult călătoria cu avionul şi prea o socotesc economică de bani şi de timp, aşa că vreau să cred la fel cu aviatorul în chestiune.

Dacă făceam călătoria în Ukraina cu trenul, mi-ar fi trebuit cel puţin 12 zile pentru dus şi întors, pe când cu avionul am făcut şapte ore la dus şi tot atâtea la întors.

Cei ce n'au prejudecata pericolului sborului cu avionul, vor avea întotdeauna, avantajul iniţiativei în orice activitate, căci vor avea iniţiativa tratărilor, faţă de cei care vor veni cu trenul.

Când spuneam aceasta unei persoane cu intense afaceri externe, mi-a obiectat că telegraful şi telefonul sunt mai repezi decât avionul şi că iniţiativa tratărilor nu o are numai avionul.

In toiul acestor discuţii, au intervenit mulţi dintre acei stăpâniţi de pericolul sborului cu avionul.

Cum nu am obiceiul să discut mult cu acei cari nu admit decât o singură părere, şi, numai pe a lor, mă pregătiam să schimb vorba, când a intervenit în discuţie locotenentul Surdu, dela serviciul

meteorologic din Melitopol, care, a spus că, de n'ar fi neglijenţa şi nerespectarea regulelor de sbor, în special, nerespectarea stărilor meteorologice, accidentele şi nenorocirile sborului cu avionul ar fi şi mai mici.

— Negreşit se cere şi oarecare noroc, zisei eu.

— Vă povestesc trei cazuri petrecute zilele trecute cu mine, care m'au vindecat şi de prejudecata ce mă urmărea că n'am noroc.

In ziua de 25 Octombrie 1942 am decolat de pe aerodrom cu avionul Flit Nr. 10 pilotat de sublocotenentul aviator Patrichi.

După o oră dela decolare, când eram deasupra Mării de Azov, pilotul observând că motorul nu funcţiona normal, am fost nevoiţi a ateriza normal pe primul teren eşit în cale lângă satul Taganez, pe un teren destul de accidentat.

La pornire pilotul trebuia să învârte de elice ca să se aprindă motorul, iar mie mi-a dat explicaţia ca, atunci când aud că motorul s'a aprins, să trag încet de o manivelă (accelerator) ce se afla în stânga mea.

Când am observat că motorul s'a aprins, am tras prea tare de manivelă, aşa că avionul a pornit din loc, circa 30 m. Eu văzându-mă în pericol, am împins manivela înainte în mod instinctiv, şi avionul s'a oprit. Pilotul care se afla jos şi vedea catastrofa, m'a felicitat pentru prezenţa de spirit ce am avut.

Am aterizat la destinaţie în bune condiţiuni.

In ziua de 26 Octombrie 1942 am decolat pe la orele 2 p.m. pentru a ne înapoia. Cam pe la jumătatea drumului după ce am trecut limanurile Mării de Azov, am observat că pilotul caută loc de aterizare.

Ne aflam deasupra satului Cihrah, terenul nefiind bun, după zece minute de încercări, am trecut pe străzile satului unde pilotul a îndreptat avionul la pământ, dar când am luat contactul cu pământul, avionul a făcut o săritură de circa 20 m. şi apoi s'a

oprit, scăpând astfel de o nenorocire sigură, dacă motorul făcea explozie. S'a adunat în jurul nostru mulţi locuitori din sat, dar fiind ruşi, nu ne-am putut înţelege cu nici unul.

In cele din urmă ei au trimis după o femee care ştia româneşte. La orele 17,30, când se înserase, veni acea femee. Inchipuiţivă mirarea când dela 20 m. cum m'a văzut acea femee îmi strigă: „Domnule Locotenent ce-i cu Dumneata". Eu care mă simţeam ca într'un pustiu am recunoscut-o că era „Mara" una din fostele mele gazde din Melitopol.

Ne-a luat la dânsa acasă unde ni s'a pregătit o masă bună şi unde ne-am odihnit peste noapte.

Tot cu ajutorul ei am aranjat cu primarul ca să ne pună o căruţă la dispoziţie pentru ca unul din noi, să mergem la satul Ghenicek, circa 34 km. unde se găsea telefon pentru a anunţa aeroportul ca să ne trimită un alt avion şi cu un mecanic.

In ziua de 27 Octombrie 1942, ora 13,30 am decolat din nou din acest loc cu avionul Flit 141 cu care venise mecanicul, pilotat de Sublocotenentul aviator Patrichi.

Am sburat la o înălţime de 4—5 m. de sol şi numai deasupra solului, ocolind traversarea mării.

După o oră de sbor observ că pilotul iarăşi vrea să aterizeze.

De data aceasta, ne mai fiind timp să se pună avionul cu vântul în faţă, a aterizat pe o mirişte cu vântul din coastă, aşa că motorul încetând, avionul din viteza ce o avea, împins şi de vânt, ne-am întors peste cap.

Sublocotenentul Patrichi care era deslegat de chingă a fost aruncat afară, iar eu rămăsesem în avion agăţat, neputând face nici o mişcare deoarece eram legat cu chinga peste mijloc.

Am stat spânzurat în această poziţie câteva clipe, când pilotul întrebându-mă dacă am ceva, l'am chemat să vină să mă deslege.

Când el a tras cuiul dela chingă, am scăpat jos, alegându-mă cu o scrântitură a mâinii drepte.

Intâmplarea a făcut că, în apropiere să se găsească oameni la lucru şi am luat o căruţă care ne-a dus la vre-o 5 km. în satul Efemowka la Comandantul german, pe care l'am rugat să ne pună pază la avion; iar noi am continuat drumul trei ore până la satul Akimowka unde era telefon, ca să putem anunţa garnizoana.

Telefonul fiind instalat la Comisarul General al Raionului ne-a oferit maşina proprie care ne-a adus la garnizoana de reşedinţă.

Mai mare ne-a fost decepţia când ajunşi aci şi scăpaţi de moarte sigură Sublocotenentul aviator Patrichi găseşte telegrama că mama lui e moartă.

Cu această ocaziune, am aflat că moartea distinsului general inginer Vasiliu, prin prăvălirea avionului cu care sbura, s'a petrecut tot în regiunea Ghenicek, pe malurile Mării de Azov.

Intrebând cum s'a petrecut această nenorocire mi s'a spus că, plecase cu o oră înainte dela Melitopol, fiind grăbit, pentru strângerea unor mari capturi. Cum vremea era liniştită înainte de plecare, distanţa de parcurs mică, şi cum plecarea se impunea imediat nu s'a mai consultat starea meteorologică. Producându-se însă în aer, în dreptul regiunei Ghelenzek, un puternic vârtej, avionul a fost răsturnat şi asvârlit la pământ.

PRIVIRE ISTORICĂ ASUPRA CRIMEEI.

Se susţine de unii istorici că primii locuitori ai părţii muntoase din Crimeea au fost pela 1700 în. C. Tauri. De aci şi numirea acestei regiuni „Taurida". Aceşti Taurieni făceau incursiuni până spre Don.

Alţi istorici susţin că primii locuitori ai Crimeei au fost Cimbrii (sau Cimenienii) ramură a Celţilor care stăpâneau regiunile de pe Vestul Mării Negre până la Marea Caspică.

La rândul lor Cimbrii au fost goniţi de Sciţi, veniţi dinspre Persia, până la noi.

Se mai susţine că Taurienii care ocupau toată Crimeea s'au retras în munţii Crimeei la invazia Sciţilor. Şi de atunci au întemeiat „Taurida".

Către 600 a. Cr. a început infiltrarea grecilor în peninsula Kertci şi Kaukas. Ei au numit „Bosfor" canalul dela Kertci. Prin modul lor de infiltrare au împins pe Sciţi până dincolo de Teodosia, iar populaţia din Asia a împins-o până dincolo de Kuban.

Pela anul 80 a. Cr., Mitridate, regele Pontului, cuprinde Bosforul, cucereşte pe Taurieni şi împinge pe Sciţi până dincolo de Cherson.

Dar guvernarea aceasta n'a durat mult din cauza armatelor lui Pompei care au pătruns până aci. Mitridate bătut de armată şi trădat de unul din fii lui, a preferat să se omoare.

Mai târziu pătrund Alanii în Crimeea, apoi Goţii, o ramură din Sciţi şi, în fine, iarăşi romanii sub Deocliţian şi Constantin când s'a introdus aci creştinismul.

Dar invazia Hunilor către 375 stăpâneşte în parte şi aceste ţinuturi.

Către 464 după moartea lui Atila apar în aceste regiuni Ungurii, care ocupau partea de Sud a Crimeei.

Către 840 se organizează de Imperiul Bizantin provincia Kerson, care înglobează Crimeea şi parte din regiunea de dincolo de Kertci, spre Kaukas şi Kuban.

Aşezările acestea nu ajung însă la stabilitatea din cauza conglomeraţiei de popoare, aşa că Pecenegii au putut către anii 882 d. Cr. să gonească de aci pe unele dintre popoare, în special pe Unguri şi să întemeeze o republică, care la rândul ei a fost desfiinţată de Cumani către 1500 d. Cr., ceeace a înlesnit mai târziu pătrunderea Genovezilor, în aceste părţi.

Dar nici pătrunderea Genovezilor, din cauza amabilităţei lor economice şi politice, n'a adus stabilitate, ci din contră a adus diferite divizări ca

Sudagh (Sugdaia) care tinde către autonomie, ajunge la deosebită stare înfloritoare şi mare influenţă politică în favoarea imperiului grec, ca Teodosia (Caffa)sub influenţa genoveză şi veneţiană, ca Mangop-Kale sub influenţa Geţilor, ca Cerballo (Balaklawa) sub influenţa genoveză.

Aceste tendinţe de autonomie regionale şi influenţe politice extreme, au adus slăbiciune în interiorul Crimeei şi astfel în 1257 Tătarii (origină mongolă) distruge unele din aceste popoare în special pe Cumani şi stăpânesc Crimeea până la 1479 când se formează regatul Crimeei de Hanul Gherai, sub protecţia imperiului Otoman.

Prin aceasta nu trebue să se înţeleagă o stăpânire totală a Tătarilor, căci paralel cu stăpânirea lor erau diferite influenţe străine pe regiuni şi oraşe sub Genovezi, Mongoli, Veneţieni şi alţii. Astfel acest amestec de stăpâniri şi de influenţe politice şi economice, n'au putut fi înlăturate nici de Tătari, cari la rândul lor erau divizaţi, nici de imperiul Musulman, sub a cărui suzeranitate era Crimeea, cam în felul cum au fost principatele Române până la 1877.

Sunt două deosebiri esenţiale între evoluţia istoriei noastre şi a istoriei Crimeei faţă de Turci şi anume:

a) In anii 1781—83, prin pacea încheiată între Rusia şi Turcia, s'a integrat Crimeea complet în Imperiul Rus, pe când Principatele Româneşti şi-au păstrat fiinţa, cu toate obligaţiile de suzeranitate turce şi de influenţe politice ale Rusiei şi Austro-Ungariei, până la 1877;

b) Origina etnică a poporului român fiind necontestată şi unică, influenţele politice şi arbitrare ale popoarelor invadatoare şi ale celor vecine, n'au putut împiedeca mersul către integrare naţională şi diferenţiere de rassă, aşa că tendinţele politice ale popoarelor vecine n'au putut nici să se opue mersului către integrare, nici să încorporeze acest popor, legat de pământul lui ca lumina de soare, şi

de evoluţia lui către naţionalism, aşa cum au evoluţionat elementele cosmosului prin separarea lor din haos ca ape şi pământuri.

Nu facem o încheere ocazională, ci o constatare ce poate servi acelora care mai cred că, naţiunile sunt paste de oale cărora li se poate da formele pe care le vrea artistul şi că ele nu se pot opune şi nu pot determina cu nimic opera artistului.

Rătăcire mai mare şi tendinţă mai pronunţată de desnaţionalizare ca o astfel de concepţie, pare că nu a existat până acum, mai ales că această concepţie a fost îmbrăţişată şi de o seamă de intelectuali — tineri şi bătrâni — dela noi.

ASPECTE GEOGRAFICE, HIDROGRAFICE, OROGRAFICE ŞI ADMINISTRATIVE ALE CRIMEEI.

Din munţii Crimeei, isvorăsc — pe lângă multe râuri mici — cinci râuri mari care se scurg spre Vest în Marea Neagră între Sevastopol şi Simferopol (Bulganak, Alma, Katscha, Belbek şi Râul Negru), şi alte două râuri mari, cu afluenţi mari, care se scurg în Marea de Azov, după un curs lung, Salgier cu doi afluenţi principali Bijuk-Karassu şi Katsciuk-Karassu şi râul Indol cu afluentul Bulganak.

Celelalte râuri depe coastele de Sud ale munţilor Crimeei sunt mai mici şi au cursul scurt, ele isvorând din crestele munţilor care se găsesc între 30—45 km. de coaste.

Crimeea are şi lacuri sărate spre Vestul Mării Negre între cari mai principale sunt Bakelski, Dsharglatsh, Karadsna, Domesslav, Ssajysk, Ssack, Kasyt-Iar. Dintre aceste lacuri Ssack este renumit pentru nămolul de băi antireumatice.

Din mai toate aceste lacuri se extrage sare pentru Rusia, dar extracţia cea mai mare se face din la-

curile dela strâmtorile Crimeei anume: Staroe, Krasnoe, Genitscek. Mai există un asemenea lac la Vest de Teodosia numit Alilsk.

In munţii Crimeei sunt câteva lacuri cu ape dulci formate din isvoare şi ape de ploi.

Ape feruginoase sau minerale nu are Crimeea, decât un isvor sulfuros la colonia germană din Zurichthal şi altul la Sudak.

Pădurile Crimeei se reduc la cele din Munţii Crimeei şi conţin diferite esenţe dar nu prezintă vigoarea, verdeaţa şi seva pădurilor seculare pe care le cunoaştem în Carpaţi şi Alpi.

Pădurile acestea încep dela Balaklawa şi continuă până la înălţimea Koktebel 10 km. Vest de Teodosia.

Munţii Crimeei par din depărtare acoperiţi complect cu păduri şi floră, dar de aproape constaţi că fiecare vale prezintă părţi stâncoase şi defileuri strimte, care contribue mult la pitorescul lor.

La acest pitoresc se adaogă, mai ales, pe versantul Sudic satele tătărăşti ce par atârnate ca nişte colivii de aceste stânci, aşa cum de altfel se prezintă multe sate din munţii stâncoşi ai Italiei, şi cum avem şi noi câteva case atârnate pe stâncile dela Cheile Bicazului.

Munţii Crimeei nu ating înălţimi mai mari de 1550 m. La Vest către Sudak şi la Est către Sevastopol aceste înălţimi coboară dela 500 m. în jos, aşa că Sevastopolul spre Est atinge înălţimea mării, iar dela Teodosia spre Vest până la Kertci se continuă stepa.

Drumul dela Sevastopol, prin Bachtschissaray, Simferopol, Karassubasar, Stary-Krym şi Teodosia, se poate considera ca o linie care desparte stepa de dealurile şi munţii Crimeei.

Viile sunt răspândite tot în regiunea arătată mai sus dar mai mult pe coasta dinspre Mare a munţilor Crimeei.

Auzisem că în Crimeea sunt vinurile cele mai bune şi că la Alupka, Sudak şi Sevastopol, s'ar fi

capturat câteva milioane de sticle de șampanie.

M'am convins că aşa a fost, dar atrag atenţia cetitorilor, să nu cadă în greşala, în care căzusem eu înainte de a vedea cu ochii, că ar fi aci abundenţă şi varietăţile vinurilor româneşti dela Drăgăşani, Dealu Mare, Odobeşti, Panciu, etc.

Tot reducând greşala mea pe măsură ce cunoşteam regiunea în chestiune, am ajuns la comparaţia calităţii şi cantităţii vinurilor din Crimeea, cu aceea produsă de regiunea Hârlău, Iaşi faţă de întreaga ţară românească.

Şi fiindcă fu vorba de şampania din Crimeea, adaog că există o asemenea fabrică, sau câteva, în regiunea Aluschta, Sudak, Teodosia, pe care însă nu le-am vizitat. Am vizitat însă o vie mică dela care am mâncat struguri foarte buni şi am băut un vin excelent din toamnă.

Băusem un asemenea vin la o masă oferită de căpitanul german Neukirch la Melitopol, dar, am constatat ulterior că, acest vin este foarte rar ca şi cel din Cotnarii României. Regiunile de vii de pe coasta sudică a Crimeei, destul de întinse, nu fac impresia de latifundii, din cauză că însăşi dealurile din partea de Sud a munţilor Iaila întinşi până în Mare, nu cuprind suprafaţa mai mare decât a viilor dintre Buzău - Focşani.

Crimeea are patru districte:

Simferopol, care cuprinde oraşul cu acelaş nume, Karassubasar, Sevastopol, Balaklawa, Jalta, Aluschta.

Teodosia, care cuprinde oraşul cu acelaş nume, Jeni-Kale, Stary-Krym, Sudak, Arabat şi altele.

Eupatoria, (Kozloff) cu oraşul Eupatoria, Sarabuz, etc.

Perekop, cu oraşele Armiansk-Bazar, Dshankoj, Armiansk-Taganas, etc.

Dar regiunea dela Nord de Perekop şi Salikowo, făcând parte administrativă, topografică şi istorică de aceea a Crimeei, menţionăm că mai sunt în această regiune judeţele Nipru şi Melitopol, cu oraşe-

şi sate importante, care au strânse legături etnice, economice şi tradiţionale cu cele patru judeţe ale Crimeei.

DSHANKOJ.

Oraş rusesc cu clădiri mari în centru, din care o bună parte sunt distruse de actualul război.

Piaţa Roşie împrejmuită cu gard viu, are în interiorul ei, loc pentru băncile care se aşează la întruniri şi estrada pentru cuvântări.

Grădina de plimbare, cu alei, boschete, bănci, cinema, restaurant, separeuri şi mare rond de dans în mijloc, din beton, estradă pentru muzică. Toate însă poartă pecetea provizoratului.

Cabina operatorului dela cinema făcută din lut cu ferestruici strâmbe. Sunt localităţi mai puţin importante, care au săli de teatru şi cinematograf mai bune.

Tot ce a fost de valoare, au luat ruşii la plecare, au incendiat uzina electrică şi casele mari cu mărfuri în ele.

Găsesc în notele zilnice ale Colonelului Dr. Franţ Iosef:

„Totuşi se mai găsesc unele mărfuri, în special de cauciuc, pingele, tocuri, ghete, preşuri de cauciuc, apoi tutun, foi uscate, din care ne-am făcut provizie pentru tot timpul iernei, luând un sac de foi uscate, pe care apoi şofeurii le taie şi mă înfrupt şi eu pentru luleaua mea pe care nu am abandonat-o".

„Dela o farmacie mare, poate cea mai mare pe care am văzut-o în viaţă, am luat ceva medicamente pentru nevoile Cartierului.

„Casele sunt în parte părăsite, locuitorii se întorc la vetrele lor timid, pe furiş, ca şi cum s'ar aştepta la represalii.

„Nimeni nu se gândeşte la aşa ceva. Ei fugiseră pe la kolhozurile din vecinătate din cauza îngrozitoarei bombardări executate de avioanele germane".

Căruțe pe două roate singurul mijloc de transport al sătenilor.

SIMFEROPOL.

In limba tătară se numeşte Ak. Metched (Moscheea Albă) fosta capitală a Tauridei.

Este situat pe ambele maluri ale râului Salgir, a cărui vale este şi frumoasă şi productivă.

Acest oraş împreună cu Bachtschissaray, Karassubasar, Zurichthal şi Teodosia marchează linia de despărţire dintre pusta Crimeei şi dintre dealurile şi munţii Crimeei.

Oraşul vechi fondat de turci are strade neregulate. Oraşul nou fondat mai în urmă de ruşi are strade drepte, clădiri frumoase, grădini teatre, cinematografe, băi, uzină electrică, uzină hidraulică, tramvae (nu circulă).

Pare să aibă peste 50.000 locuitori. Are o catedrală, câteva biserici şi o moschee frumoasă.

Patru şosele principale betonate şi aproape încă în bună stare, pleacă dela Simferopol spre Sevastopol, Jalta, Aluschta, Sudak, şi Teodosia, traversând dealurile, munţii, pădurile şi văile cele mai frumoase ale Crimeei.

La Simferopol se află actualmente trupe Germane şi Române, însărcinate cu paza peninsulei şi a coastelor ei.

Aci se găseşte şi spitalul Nr. 7 care a avut un rol important în războiul din Crimeea, în special, în bătălia dela Sevastopol.

Fiindcă a mai fost vorba într'un capitol precedent de căminele şi cantinele Crucii Roşii, adaug că am vizitat şi cantina Crucii Roşii dela Simferopol condusă de o doamnă din Iaşi.

Există aci în acelaş local şi un cămin pentru dormit, dar în proporţii mult mai mici decât cel dela Rostow.

N'am mai putut vizita alte cămine ale Crucii Roşii din această regiune, dar menţionez, din informaţiile ce mi s'au dat, că ar mai fi asemenea cămine, afară de cele ce vor mai fi spre Stalingrad.

Mi-a spus doamna conducătoare dela Simferopol

că are ordin să fie gata pentru organizarea unuia sau două cămine spre Kaukas.

Afară de această organizare a Crucii Roşii, am vizitat o cantină organizată, la Simferopol, pentru

Căminul pentru asistenţa copiilor din Simferopol. Interior la ora prânzului.

copii săraci, de către armata română, sub auspiciile Comitetului de Patronaj al Operelor Sociale de sub preşedenţia Doamnei Mareşal Ion Antonescu. Erau aci câteva sute de copii, cari ne-au primit cu — bună ziua — în româneşte.

Inainte de a li se servi masa, un învăţător local care vorbea româneşte, îi învăţa rugăciunea şi cum să aducă mulţumiri armatei române şi instituţiilor care au ajutat la organizarea acestor cantine.

Se dădea masa la circa două sute de copii săraci. Prin excepţie se dădea masa şi la câţiva bătrâni şi bătrâne, foşti profesori şi funcţionare sau funcţionari superiori săraci, în imposibilitate de a munci.

Nu mi-a fost greu să observ că ura dintre clase n'a dispărut nici acum în faţa mizeriei.

O doamnă din regat, soţia colonelului Roată aflat

Căminul pentru asistenţa copiilor din Simferopol. Eşirea copiilor la ora prânzului, mâncarea distribuită.

pe front, se ocupă de această cantină şi încearcă, pe contul nervilor ei, să aducă măcar iubirea între flămânzi, indiferent de clasa din care au făcut parte.

Căminul „Doamna Mareşal Antonescu" pentru asistenţa copiilor din Simferopol, condus şi administrat de Corpul Vânătorilor de Munte.

In afară de aceste organizări de iniţiative particulare sunt şi organizări oficiale cu caracter de asistenţă pentru trupă şi ofiţerii, în trecerea lor către unităţile depe front, ori veniţi în localitate cu anume delegaţiuni, în proporţii mai mici decât cele dela Rostow.

Am luat masa la popota Vânătorilor de Munte, instalată în centrul oraşului într'o fostă mare farmacie, şi fiindcă cunosc bine cum se organizează acestea, câtă muncă şi câtă atenţie se cere, socotesc de bine să aduc toate laudele mele organizatorilor.

Ceeace caracteriza, în general, această popotă, pe lângă buna ei funcţionare şi organizare, era atmosfera de familie şi de destindere în care se simţea ofiţerul aci, fără ca să fi lipsit vreodată deferenţa şi maniera, datorată gradului şi etăţii.

Nu avea ora precisă cu registre de intrare şi plecare dela popotă, era însă fixat un maximum şi un minimum de timp, destul de larg, în care ofiţerii puteau veni şi pleca după nevoile serviciilor sau interesele lor personale.

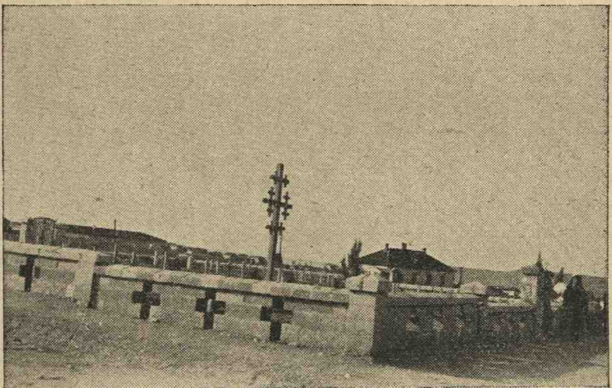

Monument în cimitirul german din Simferopol.

BACHTSCHISSARAY.

Satul Bachtschissaray se întinde în lungul unui fir de apă numit Djuruk, pe o vale îngustă, închisă între stânci, din care unele pare că amenință să se rostogolească asupra locuitorilor.

Aci locuesc și astăzi tătari, în majoritate, instalați în case și grădinițe mici așezate în amfiteatru pe micile platouri ale stâncilor și de ambele părți ale râului Djuruk. Există la eșirea de Vest și un cartier de țigani care locuesc mai mult în grote

Cimitirul Român din apropierea Bacciseraia.

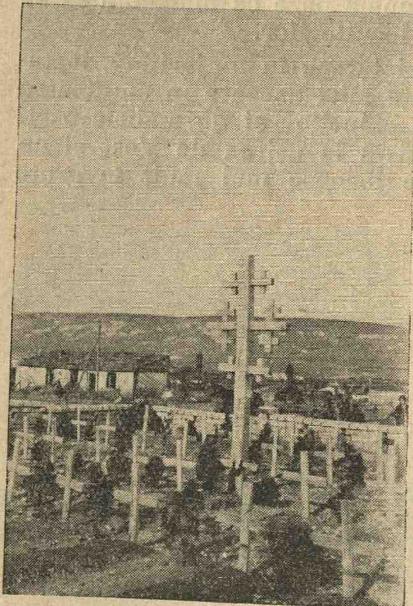
naturale sau săpate de ei în stânci. Au fost aci și evrei, dar au dispărut în timpul acestui război. Dealtfel evrei nu mai există în regiunea vizitată de mine.

Strada principală care urmează șoseaua depe vale are aspect de târg cu diferite feluri de prăvălii mici. Se spune că aci se lucrau cuțite, obiecte mici de marochin, șei, pungi de piele, corturi, obiecte de os, pipe, ciubuce, etc.

Țiganii de aci se ocupă cu lucrări ușoare de fierărie ca și țiganii ambulanți dela noi. Imi spunea

un tătar care ştia româneşte că dacă vezi ţigan odihnindu-se într'o zi de lucru, ştii sigur că a câştigat ceva eri şi că îi ajunge azi şi mâine.

Analizând cele spuse de tătar am ajuns la părerea că este aci un fel de compromis între lene şi muncă.

Cimitirul Român depe drumul Simferopol - Bagstecksarai

Această localitate a fost în vechime capitala suveranilor tătari. Palatul hanilor situat în centrul localităţii este înconjurat de grădini şi curţi cu arbori mari şi mici de diferite esenţe.

Este şi astăzi binişor întreţinut, deşi, din interior lipsesc unele mobile, obiecte şi tablouri. Se păstrează încă în bună stare două din tavanele cele mai renumite ale acelor timpuri şi sculpturile unor portale şi uşi. Sala de primire, restaurată acum câteva decenii, are câteva desene originale ale pereţilor şi tavanului.

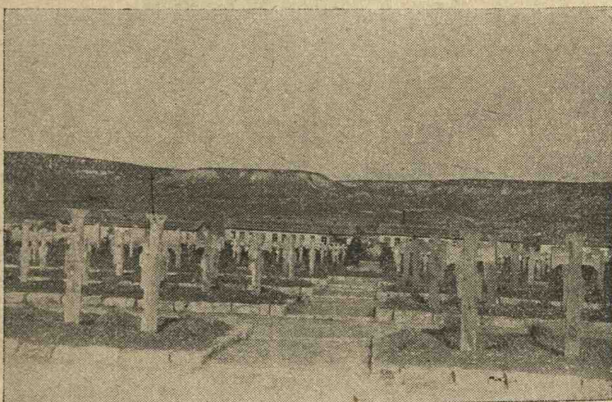
In curţile palatului şi în holuri sunt câteva fântâni interesante, dar cea mai interesantă şi cunoscută printre artele lumii este „Fântâna Lacrimilor", asupra cărei voi reveni.

Moscheea din palatul hanilor, prezintă mult interes de arhitectură simplă şi comodă, în afară de interesul istoric.

In partea dreaptă a acestei moschee sunt aşezate mormintele suveranilor care au locuit palatul, cam în felul cum sunt aşezate mormintele suveranilor în Wenstminster la Londra, Sf. Denis Paris, etc. Aci, în afară de cele aşezate în moschee, sunt alte morminte şi mausolee de Hani, aşezate în grădina care face corp comun cu Moscheea.

Din această grădină se vede spre Vest, pe o frumoasă colină, mausoleul unde a fost înmormântată Maria Potocka.

Palatul are în interior multe săli, coridoare şi apartamente care au servit ca locuinţă a hanilor, a

Cimitirul Român din Bacciserai.

cadânelor şi a favoritelor lor, precum şi săli de concert, de fumat, de bae, de bărbierit şi consultaţii medicale, pentru copii hanilor, precum şi apartamentul cu patul în care a dormit Ecaterina II-a.

Există şi un turn mare rotund, numit al cadânelor cu ferestrele zăbrelite astfel că ele să poată privi spre munţi şi spre sat, dar să nu fie văzute din afară.

Tătarii iubesc baia atât pentru curăţenie cât şi pentrucă îşi fac aci lenea lor naturală, într'o stare

Parte din curtea dela Bachtschissay.

de moliciune şi visare potrivită cu firea lor de orientali.

Ca organizare a băilor se apropie de cele populare pentru căldură şi aburi ale turcilor modeşti, iar cele ale bogaţilor ating organizarea comodă şi luxoasă a romanilor.

In palatul dela Bachtschissaray există o bae specială cu săli de aşteptare şi sofale împrejur, apoi săli luxoase de căldură şi de apă caldă şi rece care curge în cuvete de marmoră, precum şi mese de masaj, de odihnit şi de fumat după ce s'a luat baia.

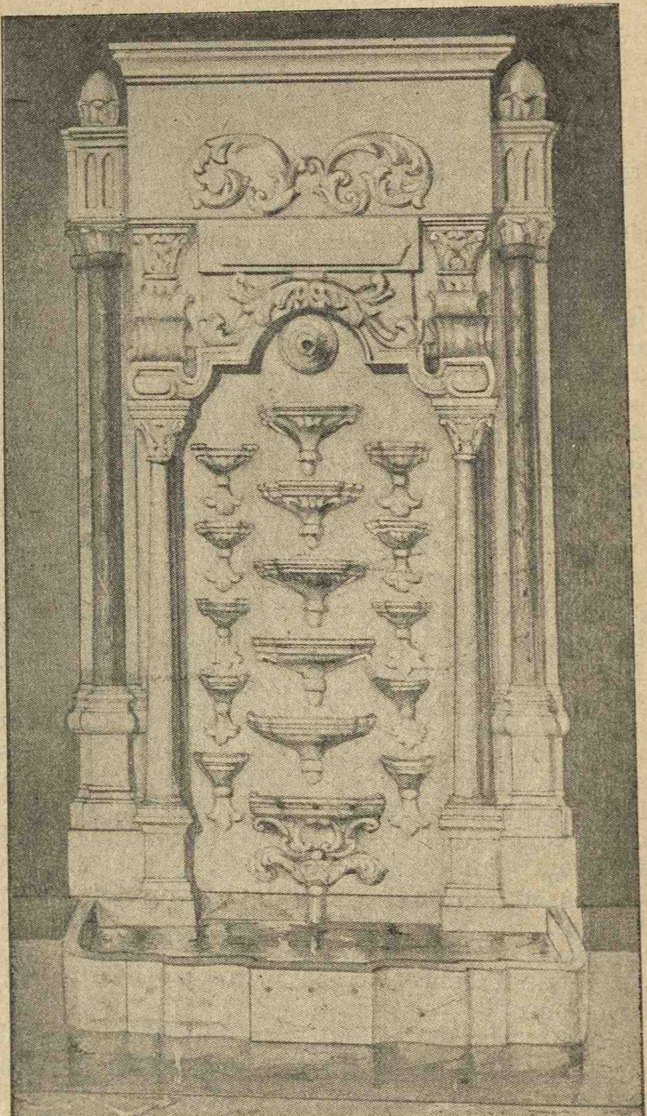
Cum spusei mai sus „Fântâna Lacrimilor" a fost dedicată de Hanul Krim-Gherai, Mariei Potocka, tânăra şi frumoasa creştină, pe care acest han a răpit-o din Polonia şi a iubit-o cu o pasiune pe care romanele nu a putut-o reda, afară de versurile poetului Puşchin în care se imortalizează acest trist amor al lui Krim-Gherai, pentru frumoasa lui captivă.

Dealtfel şi concepţia maestrului sculptor al acestei fântâni exprimă stările sufleteşti ale frumoasei captive. Lucrată din marmoră albă de Kaucas în mărime de circa 1,90 înălţime şi 0,80 lăţime şi încadrată în sculpturi fin reliefate prezintă în lungimea panoului 16 mici cuvete sculptate din blocul de piatră şi aşezate pe ambele părţi ale panoului astfel încât picătura de apă dela cea de sus se scurge încet prin celelalte cuvete şi ajunge la cea din urmă simbolizând astfel lacrimile ochilor ei până la umplerea paharului suferinţelor ce a îndurat.

In faţa acestei fântâni, ori-cât ar fi cineva de rece şi de încercat, trece prin emoţii care nu se şterg uşor.

In holul de onoare al palatului Woronzof dela Alupka s'a reprodus, tot în marmoră albă, această fântână dar nu produce nici aceleaşi emoţii nici acelaş efect artistic.

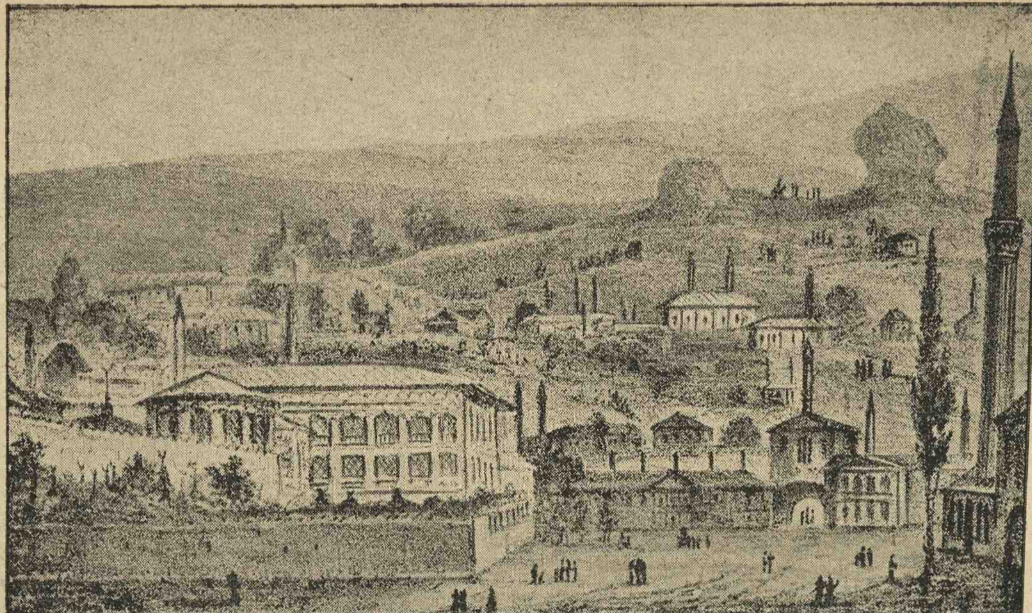
Intre multele inscripţii de pe această fântână este

Fântâna Lacrămilor
din marea intrare a palatului dela Bachtschissaray.

Mausoleul Marsa Potocka.

Vedere din Bacciserai cu turnul cadânelor.

şi următoarea: cu data de 1176: „Dacă mai există o asemenea fântână să mi se arate".

„Damasc şi Bagdat au văzut minuni de acestea, dar n'au văzut niciodată o asemenea fântână".

La moartea Mariei, Hanul Krim-Gherai a construit un mausoleu aşezat pe înălţimile dela Vest de sat în aşa fel să se vadă din orice parte a palatului hanilor şi din orice parte a împrejurimilor.

Construcţia a fost şi este încă solidă, dar poartă urme de crăpături şi dărâmături din cauzele cutremurelor şi a timpului.

MANGOP-KALEH.

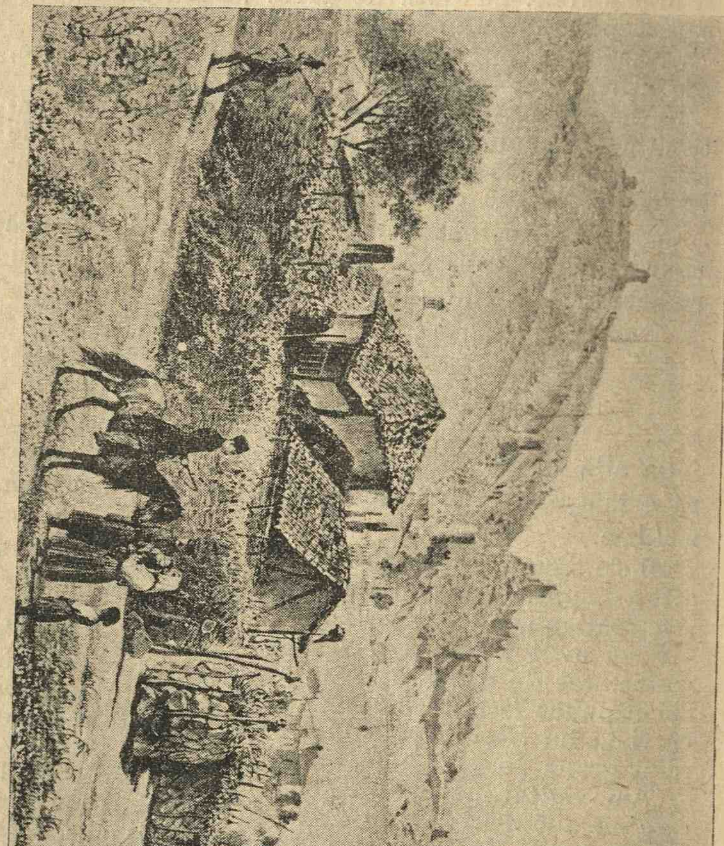
Se află la 20 km. spre Est de Bachtschissaray pe o înălţime stâncoasă care atinge circa 400 m. înălţime.

Mi s'a spus că această localitate şi toată regiunea a fost înaintea mea vizitată de d-l profesor Gheorghe Brătianu, cu câteva zile.

N'am avut timp să o vizitez, dar fiindcă mi s'a vorbit atât de această localitate, fiindcă face parte din regiunea Bachtschissaray şi fiindcă are legătură cu viaţa lui Ştefan cel Mare, dau aci notele doctorului Franz Iosef:

„Am vizitat Mangop-Kaleh, aşezată pe stâncile care au adăpostit acum 600 ani dinastia Mangopilor de unde Ştefan cel Mare şi-a adus ca soţie pe Maria de Mangop, Prinţesă creştină din îndepărtatul Crim.

„Nu ştiu ce să admir mai mult aci: Aşezarea geografică, fortificaţiile la fel de inexpugnabile ca ale lui Ciufut Kaleh, aşezămintele omeneşti săpate în piatră, sau clădite de mâini meştere deasupra pământului. Toate sunt extrem de interesante şi desvălue o viaţă proprie timpului şi locului. Respiri aci la cota 412.2 aşezată pe locul mândrei cetăţi, un aer îmbălsămat de misticism comprimat

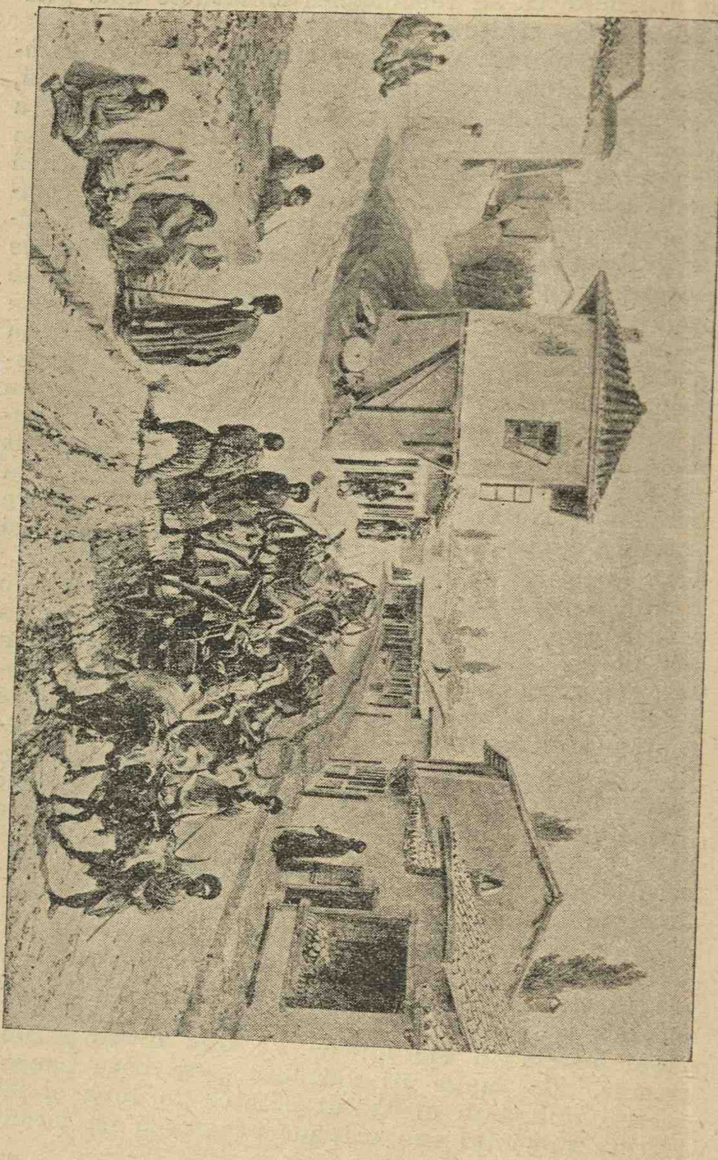
Spre Mangop - Kaleh.

la maximum ca să răscolească amintirile unei perioade istorice trăite aci.

„Trec prin faţa minţii mele atâtea feţe de domniţe care şi-au petrecut o mare parte din viaţă, sau poate chiar toată viaţa, în aceste ziduri, a căror inimă a fost atât de des gata să iasă din făgaşul strâmt al pieptului lor să alerge după acel ce le-a fost drag, le-a oprit elanul, le-au comprimat dureri şi focuri ascunse. Soarele ardea, păsările cântau aidoma ca odinioară şi în miez de noapte, sufletele lor probabil rătăcesc pe aceste meleaguri unde au iubit şi au suferit. Toată cetatea poartă pecetea de piatră, locuinţe zidite, tăiate în piatră subteran, cu trepte dălţuite în calcarul muntelui, oferă prin ferestrele roase de vreme şi lărgite o vedere splendidă spre văile incomparatoare. Castelul propriu zis este astăzi o ruină, a fost zidit tot din stâncă calcaroasă, cu portal impunător. La una din uşi se vede şi azi chenarul vechi cu motive specifice epocei, singurele vestigii păstrate pe lângă pietrele de morminte datând din aceiaşi epocă.

„Mangop-Kaleh, ca impresie generală, rămâne în mintea mea ca o vastă simfonie de piatră sau un imn al pietrei. Ceeace azi este o ruină, ceeace a fost pe vremuri o mândră cetate de origină probabil greacă, îmi face impresia că a fost adusă la suprafaţă şi montată aci sub imboldul vreunui vrăjitor în noapte cu lună plină ca un basm din poveşti. Motivele depe portal parcă înviază şi ne duc înapoi cu câteva sute de ani, când pe dealul acesta pulsa o viaţă intensă de dor şi jale, din care, Ştefan cel Mare şi-a ales pe a treia sa soţie Maria de Mangop.

„Totul respiră aci un parfum de legendă, pietrele, roase de carul vremii, ruinele castelului şi ale caselor, mormintele cu motive de epocă, locuinţele găunoşite în calcarul stâncilor, toate aceste poartă în ele un fel de duh al timpurilor trecute. Ele înşile îţi glăsuesc câte ceva asupra acestui duh. Am străbătut cetatea în lung şi lat. Fiecare rămăşiţă sau colţişor păstrează un farmec

Eşirea din satul Baccisserai.

caracteristic. Am găsit într'un loc până şi cada de bae, dăltuită în piatră, meşteşugit aranjată, astfel ca apa unui isvor să se reverse în el, iar în alt dispozitiv să golească această apă. Intr'altă parte un mic templu interior de casă, sau biserică cu locul pentru iconostas şi locul însemnat de unde oficia preotul.

„O viaţă proprie interiorizată trăeşte şi mai cu seamă a trăit în acest loc. Locuitorii cetăţii nu cereau prea multe dela viaţă, ei se mulţumeau cu ce se găseau în interiorul zidurilor şi duceau aci o viaţă tichnită, patriarhală. Va trebui să cercetez odată, dacă aceste impresiuni ale mele sunt exacte, să răsfoesc istoria şi să văd dacă, într'adevăr, Maria de Mangop a fost o femee liniştită, potolită, cu grije de bărbat şi casă, cum arată locul acesta sau cum pare a indica atmosfera ce degajă din aceste meleaguri".

Iată ce spune şi d-l profesor Giurescu, în volumul III din Istoria Românilor, despre Mangop.

„Hanatul Mangopului era creştin, din o ramură a Comnenilor care se retrăsese aci, după căderea Trapezundului sub turci.

„Câtva timp după moartea principelui de Mangop, socrul lui Ştefan cel Mare, a stăpânit el acest principat rămas o parte zestre soţiei sale, altă parte fratelui ei Alexandru.

„Dar la 1475 turcii ocupând Caffa au intrat şi în stăpânirea averii dela Mangop, ceeace a avut ca urmare despărţirea lui Ştefan cel Mare de a treia soţie, care moare la 1477.

„Pe piatra monumentului ei dela Mânăstirea Putna se scrie:

„In anul 6925 (1477) luna Decembrie 19, evsevioasa roaba lui Dumnezeu, Maria, Doamna Evseviosului Ion Ştefan Voevod".

Dealtfel, cine a vizitat Mânăstirea Putna a văzut aci un acoperământ cusut cu fir pe care este brodată moarta cu haina de Doamnă, cu coroana imperială bizantină pe cap.

Primirea odinioară a oaspeţilor la reşedinţele Hunilor.

CHEFALII DELA EUPATORIA.

Eupatoria, port la Marea Neagră, este situat pe coasta de Vest a Crimeei, la 70 km. de Simferopol, are cea mai bună plaje.

In călătoria din Ukraina am mâncat de câteva ori peşte proaspăt sau sărat, destul de gustos, dar n'am întâlnit alt peşte mai gustos şi mai provocator pentru gustat vinul, decât chefalul sărat.

Când am spus prietenului meu, colonel Dr. Franţ Iosef că vreau să cumpăr câteva kilograme de chefali săraţi pentru Bucureşti, el mi-a comunicat că îi vom cumpăra dela Eupatoria unde se pescuesc şi se prepară, şi unde vom merge înainte de a părăsi Crimeea.

Cum vizitasem toată partea de Sud a Crimeei cu renumitele ei porturi şi staţiuni pentru cura de mare, nu puneam atât preţ pe vizitarea localităţii Eupatoria, cât puneam pe chefalii proaspeţi pe care urma să-i mâncăm, şi pe cei săraţi pe care trebuia să-i cumpărăm.

Dar socoteala de acasă nu se potriveşte cu cea târg. Sosind prea târziu la Eupatoria, târgul de peşte se închisese, iar la restaurant nu se mai găseau chefali. Ultima speranţă că vom găsi chefali la Sanatoriul Corpului Vânătorilor de Munte, s'a spulberat pe dată ce am coborât din automobil.

— Sunt fericit că aţi venit pe la noi domnule General — zice medicul şef al Sanatoriului — dar îmi pare rău că astăzi de dimineaţă văzând că nu-mi anunţaţi sosirea, am expediat la Simferopol câteva kgr. de chefali pentru masă şi pentru sărat.

— Nu face nimic, doctore dragă, mi-a plăcut atât de mult Eupatoria, că pofta de chefali este în întregime anihilată de primirea ce ne faci şi de frumuseţea localităţii, pe care o asemăn cu plaja dela Mamaia şi cu frumuseţea staţiunii Lido, negreşit în proporţie redusă.

Promenada de pe coasta mării, lungă de circa un kilometru, începe şi se termină cu un parc. In

unul din ele se află un mare teatru în aer liber. Casele depe această porţiune sunt destul de arhitectonice, şi se vede bine că s'a imitat câte ceva din promenadele oraşelor depe coasta de Azur a Franţei.

Pe promenadă sunt presărate multe statui, în special, mama, sportul şi eroismul a preocupat pe artiştii sovietici. Aci am observat, că, artiştii sovietici au înlocuit frunza de viţă dela nuduri, cu chiloţi. Numai copilul din braţele mamei, este reprezentat nud, fără chiloţi.

Străzile largi şi cu trotuare bune, moscheia, biserica ortodoxă şi cea grecească, atrage atenţia vizitatorilor şi se impune prin stilul şi soliditatea lor, faţă de multe clădiri oficiale şi particulare destul de mari şi de frumoase.

Tramvaiele nu circulă din cauză că uzina electrică n'a putut fi restabilită decât în parte.

Am vizitat Sanatoriul Eupatoria al Vânătorilor de Munte, care adăpostea în acel moment, circa o sută grade inferioare şi câteva zeci de ofiţeri, deşi capacitatea totală este mult mai mare.

Este instalat în trei case mari cu faţa spre promenadă şi face o minunată impresie dormitoarele, băile, sala de masă, etc.

M'a bucurat mult aceasta, fiindcă, în războiul mondial, am înjghebat şi eu câteva centre de convalescenţă dar cu multe lipsuri şi sub nivelul bunei mele intenţii, aşa că îmi era frică ca nu cumva organizarea sanatoriilor noastre în războiul actual să fie inferioară faţă de cel german, dela Slănicul din Moldova pe care îl văzusem.

M'am convins că organizările noastre sunt la nivel cu cele germane.

Se văd unele cazemate de flancare, baricade şi diferite lucrări de apărare ale localităţii. Pe tot lungul promenadei, plaja e organizată cu reţele de sârmă şi diferite cazemate pentru mitraliere, tunuri şi artilerie antiaeriană; ceeace arată importanţa ce au dat sovieticii lucrărilor de apărare

ale acestei localităţi, iar distrugerile ce se văd pe ici colea, arată că au fost aci şi lupte importante. Numele de Eupatoria s'a adoptat la 1783 când ruşii au cucerit-o. Sub tătari s'a numit Koslow, centru renumit pentru comerţul Tătarilor cu Anatolia. Numele de Eupatoria s'a dat în amintirea unei cetăţi vechi fondată în Taurida de Mitridate, în apropiere de Sevastopol. Intre anii 1854—1856 Eupatoria a fost ocupată de armatele Anglo-Franceze.

Drumul dela Simferopol trece printr'o regiune de stepă, dar fiind în apropiere de coastele mării prezintă pe ici colea culturi de livezi şi pomi fructiferi. Pe o rază de 14—20 km. în apropiere de Eupatoria se văd câteva case şi câteva clădiri mari ce par să fi fost fabrici. Din locurile din apropierea Eupatoriei se scoate multă sare de mare, care se trimite în interiorul Crimeei şi al Ukrainei.

Impresiile favorabile dela Eupatoria şi din drumul parcurs dela Simferopol până aci, explică dece când am sosit seara la Simferopol, nu am întrebat de chefalii trimişi, despre care a doua zi am aflat că se stricase.

SEVASTOPOL.

I s'a dat acest nume după un cuvânt grecesc care ar însemna „Oraş August" „Oraş Imperial" pentru a arăta importanţa aşezării lui pe locul predestinat de natură să fie pentru Augusti.

Braţul de mare ce intră aci pe o lungime de circa 8 km. constitue un bulevard maritim lat de 1—3 km. cu ambele maluri, în majoritate dulci, care trec pe nesimţite spre cele două platouri întinse dela Nord şi Vest pe care se află aşezat oraşul ca într'un admirabil amfiteatru spre mare.

Fondat în 1786 de împărăteasa Ecaterina II-a în apropiere şi spre Est de ruinele fostei cetăţi Ker-

sonese şi în apropiere de oraşul Tătar Akitar. Deaceea până la 1810 se zicea Sevastopolului şi Akitar.

Nicolae I a întărit puternic portul care, strategiceşte, reprezintă un post înaintat al Rusiei, spre Constantinopol.

Monumentul marinarilor din portul Sevastopol.

Stradele oraşului sunt în majoritate drepte după planul aprobat de Ecaterina II-a.

Are o catedrală monumentală Sf. Mihai şi o mare biserică Sf. Petru după stilul Madeleine din Paris. Deasemeni are un teatru foarte mare. Toate acestea sunt astăzi dărâmate aproape în întregime, afară de teatru ale cărui ziduri au rămas neatinse. Au scăpat mai puţin atinse Comandamentul Marinei, Şcoala de Marină şi portalul de piatră dela intrarea în portul de excursii.

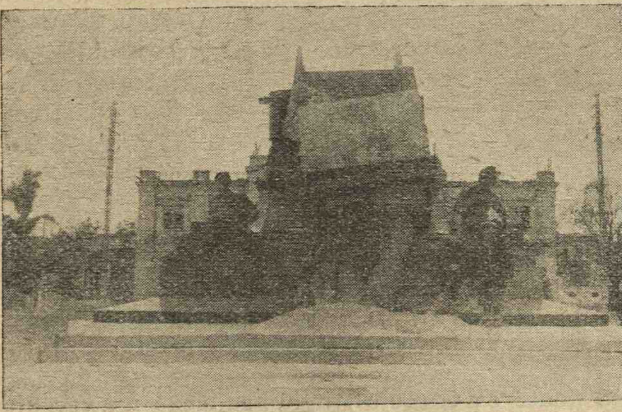
Aci este şi o piaţă destul de frumoasă unde se află Teatrul Naţional şi o clădire pe care au restaurat-o trupele germane din garnizoana în care s'au instalat.

Tot în această piaţă se află marea statue în bronz a lui Lenin, aşezată pe un impunător bloc de piatră. Statuia a fost asvârlită depe soclul ei şi în cădere a intrat în pământ cu capul în jos, aproape jumătate din corp, cum se vede în alăturata fotografie.

La poarta care separă Sevastopolul nou de cel vechi, se scrie pe o piatră:

„Aci odihneşte trupul generalului adjutant baron

Pavel Alexandrevici Verwski, ucis în luptă lângă râuleţul negru, în munţii Feducjin, în anul 1855 luna August".

Statuia lui Lenin din Sevastopol, îngropată în pământ prin răsturnarea ei de pe soclu.

Pentru buna orientare a cetitorilor, dau rezumatul de aci, privitor la bătălia dela Sevastopol din 1854—1856.

Planul Rusiei de a ruina Turcia, sau chiar de a o desfiinţa, s'a văzut prin tratatul dela Bucureşti 1812, Adrianopol 1829, dela Unkiar-Skelessy 1833, iar după revoluţiile Europene din 1848, Rusia socotind Europa slăbită, arată colţul, încearcă să înlăture pe Franţa şi să-şi apropie pe Anglia pentru împărţirea Turciei servindu-se de pretextul că este datoare să apere populaţiunea ortodoxă.

In acest scop intră armate de ocupaţie în Principatele noastre în Iunie 1853 şi asediază Silistra.

Anglo-Francezii se solidarizează cu Turcia şi închee o alianţă la Aprilie 1854, defensivă ofensivă, contra Rusiei.

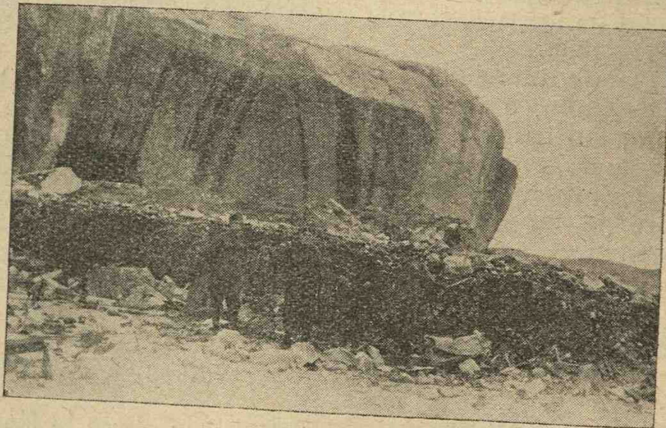
De aci urmează debarcări de trupe aliate la Galipoli şi Varna. Ruşii se retrag din Principate, spe-

Muntele în care este săpat spitalul rusesc din Valea Inkerman. Muntele năruit.

rând poate că trupele Anglo-Franceze nu vor ataca Rusia, mai ales că holera făcea ravagii în rândurile armatelor franco-engleze.

Dar aliaţii transportă o armată de 50.000 de oameni, pe care îi debarcă sub Eupatoria pe coasta

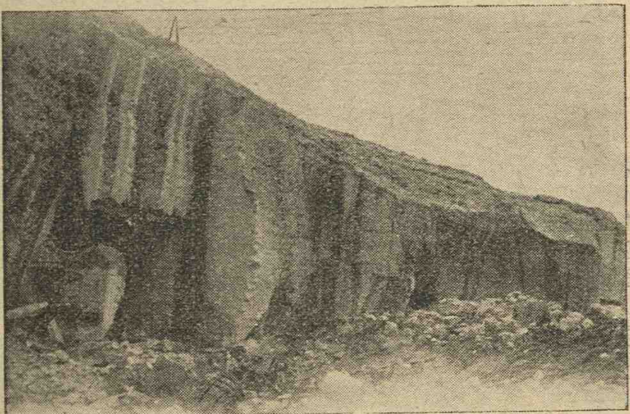

Partea din dreapta a spitalului rusesc din Valea Inkerman.

occidentală a Crimeei, unde dete lupta cu armata rusă, situată în spatele micului fluviu Alma, la 20 Septembrie 1854.

După victoria dela Alma armata franceză comandată de generalul Canrobert care a înlocuit pe Saint Arnaud merseră asupra Sevastopolului pe care, neputând fi luat printr'un atac direct, îl asediază.

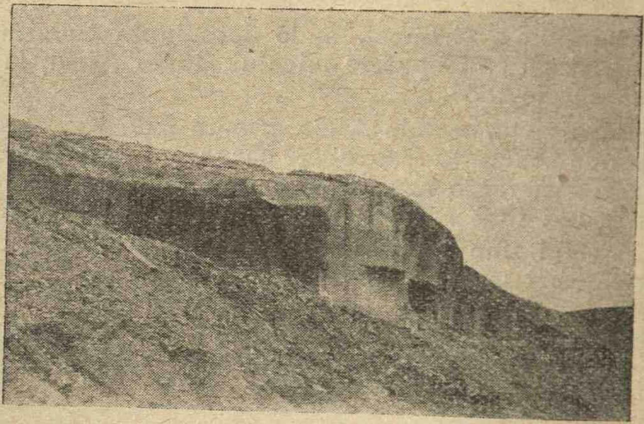
Asediul ţine 10 luni, obligând cele două armate la eforturi mari, aliaţii neavând trupe şi materiale destule, şi găsindu-se la trei mii de km. de ţară, materialele şi proviziile întârziau.

Partea dreaptă a spitalului rusesc din Valea Inkerman.

Faţă de acest neajuns, ruşii atacă în Noembrie liniile engleze, în apropiere de Inkermann şi puseră stăpânire pe primele retranşamente. Englezii rezistă la forţe de 10 ori superioare şi astfel deteră timp batalioanelor franceze să vină în ajutor şi astfel după grele pierderi şi acte de eroism, ruşii fură respinşi.

Bătălia dela Inkermann a avut ca rezultat că a curmat pentru mult timp orice atac din partea Ruşilor.

Muntele năruit din Valea Inkerman.

In Martie 1855 Alexandru al II-lea, continuă războiul contând pe lucrările de apărare ale cetăţii, sub generalul Totleben, vor constitui un obstacol de neînvins. Aliaţii primesc întăriri. Noul comandant, generalul Pélissier urmaşul lui Canrobert dădu atacului o vigoare care făcu posibilă cuceri-

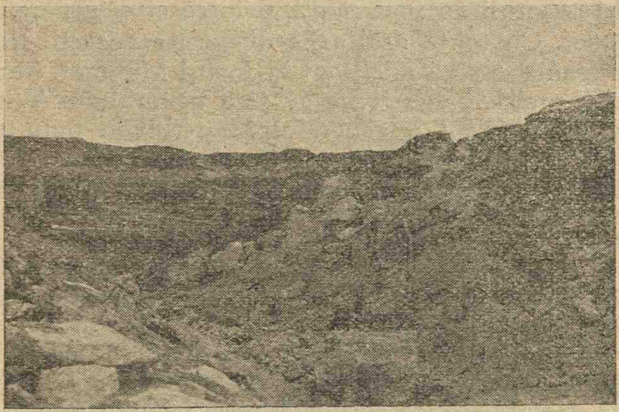

Partea din stânga a spitalului rusesc, dinamitat, din Valea Inkerman.

rea movilei Verde (9 Iunie), şi cu toată nereuşita atacului asupra Malkofului, la 18 iunie, progresul asediului nu fu oprit.

Trupele ruseşti, încearcă să spargă liniile anglo-franceze trecând Cernaia, dar dete greş la podul dela Traktir (16 August).

După un bombardament de trei zile, la 8 Septembrie, aliaţii dădu asaltul general, şi cucereşte Ma-

Valea Inkerman.

lakof, unde trupele generalului Mac-Mahon se menţinură. Graţie cuceririi Malakofului, Sevastopolul fu evacuat şi incendiat de ruşi, înainte de a fi ocupat de aliaţi.

Malakoful era o redută de pământ, cum a fost Griviţa la Plevna, armată cu 62 piese de artilerie de diferite calibre, era stabilită pe un mamelon, care domina oraşul. Dela 18 Iunie aliaţii prin baterii instalate prindea reduta într'un cerc de foc, pe care îl apropia din ce în ce mai mult până la 5 Septembrie când începu un bombardament puternic, ajutat de artileria vaselor de război. Tunurile franco-engleze — circa 814 — bătură uvrajele ruseşti timp de trei zile. La 8 Septembrie la prânz,

focul încetă şi diviziile franceze ies din tranşee; gorniştii şi toboşarii sună atacul şi soldaţii se aruncă asupra apărărilor inamicului.

Lărgimea şi adâncimea şanţurilor cetăţii, înălţimea talazurilor fac asaltul foarte greu, dar totuşi atacatorii ajung pe parapetul apărat de ruşi, care în lipsă de puşti, se luptau cu ţepuşi, pietre, buloane, cu tot ce găseau. Trupele franceze pătrund în cetăţue şi înfig drapelul francez pe Malakof. Mai mulţi generali au fost răniţi, printre ei şi generalul Bosquet. Cu toate asalturile disperate ruseşti, trupele franceze s'au menţinut în fortul Malakof. Mulţumită sosirii brigăzii Vinoy şi a generalului Winpfen cu zuavii lui, generalul Mac-Mahon putu să reziste tuturor asalturilor. După un ultim asalt Ruşii se retraseră către ora 5, făcând să explodeze toate minele preparate şi improvizând un pod plutitor pe trunchiuri de arbori, de 918 m. lungime, traversară rada ce-i ducea pe timpul de Nord. Malakoful căzut Sevastopolul era ca şi cucerit.

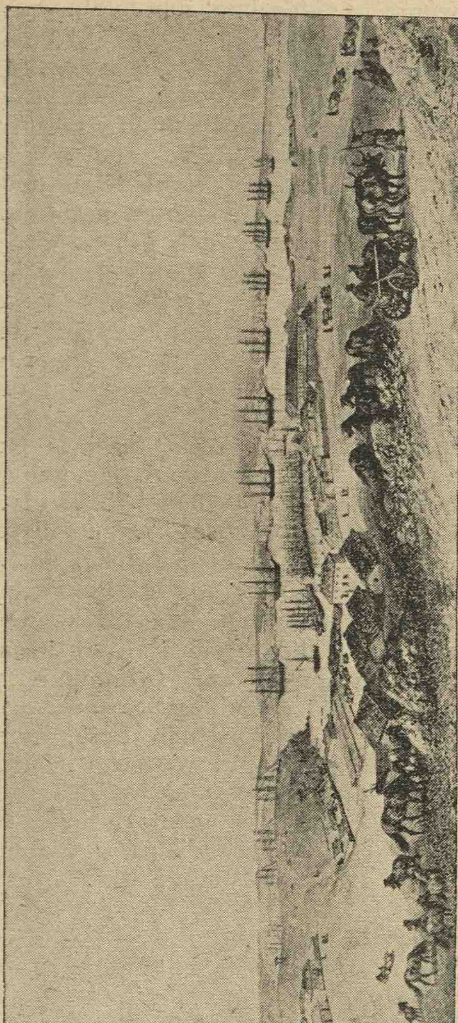
Victoria aceasta a costat pe aliaţi 5 generali ucişi şi mai mult de 7000 de oameni scoşi din luptă, terminând un asediu la care armata asediată a avut 800 de guri de foc şi 80 km. lungime de tranşee în teren stâncos.

Privind amfiteatrul Sevastopolului din avion călătorul îşi dă seama de frumuseţea şi de importanţa lui.

Udat la Vest de apele Mării Negre şi în interior de golful descris mai sus, care la rândul lui a dat naştere la cinci băi de o frumuseţe clasică — cum dealtfel are şi Odessa — ajungi să socoteşti că acest oraş este înscris pe drept între cele mai frumoase ale Europei.

Băile maritime sunt: Karamtinaia, Artilerskaia, Jujnasa, Korabelnaia şi Karanaia.

Punctul important de unde se vede aproape în întregime această frumoasă panoramă este înălţi-

Sevastopol la 1837.

mea Severnaia. A existat şi un turn de unde se vedea panorama în întregime, dar acum era distrus.

Dela Sevastopol prin Inkerman şi Nowo-Schuly drumul conduce la Balaklawa, cu ramificaţia spre Sud-Est la Mânăstirea Sf. Gheorghe.

La farul dela Kersonesc se poate merge de aci, dar şi direct din Sevastopol.

Pentru a vedea bine amfiteatrul Sevastopol se impune a lua barca cu motor pentru a parcurge golful Severnaia în toată lungimea lui.

Monumentul comemorativ al luptelor dela 1854—1856 a rămas intact.

Pe acest monument a fâlfâit Drapelul Românesc în ziua de 1 Iulie 1942, aşezat de soldatul Borojeanu Teodor şi caporalul Gociman Ion din Batalionul 5 Vânători de Munte.

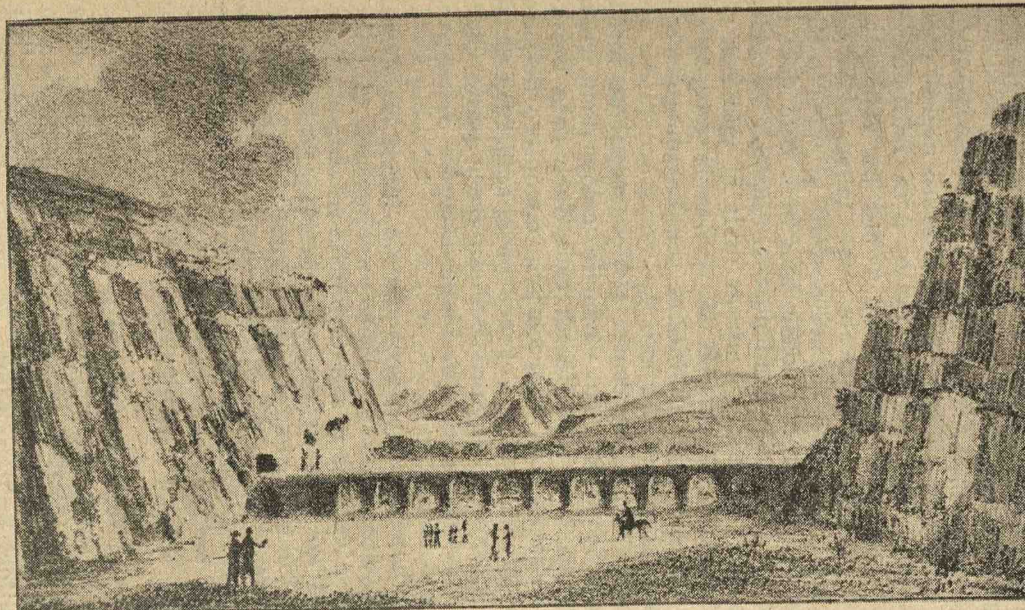
Politica timpului a evidenţiat intenţia Rusiei de a se întinde spre Constantinopol. De aci a născut chiar războiul Crimeei din 1854—55 când Sevastopolul, după un asediu de peste un an, a fost ocupat în 1855 de trupele franco-engleze. Au avut aci şi italienii şi bulgarii câte un batalion.

Inălţimea Capelei a luat această numire după capela monument ridicată de italieni în memoria soldaţilor care au luptat aci. In anume momente din istorie, oricât de puţină importanţă ar fi avut ele, se cere înscrierea lor prin acte, monumente şi mărturii concrete pentru ca timpul să nu arunce peste ele valul uitării. Ar fi ceeace, în procedură, se zice „Data certă". Din acest punct de vedere, conducerea italiană de atunci a pus aci pecetea istorică a unui act real dându-i o dată certă.

Această înălţime constitue una din cheile principale ale apărării Sevastopolului în legătură cu alte diferite înălţimi ca Nord-Nase, Căpăţâna de Zahăr şi Kegel cum le numesc germanii.

Pentruca cetitorii să vadă importanţa tactică a acestui sistem de înălţimi, am dat la capitolul respectiv câteva fragmente asupra luptelor de aci.

Apărarea Sevastopolului a fost organizată la 1854

Podul peste Ciornaia prin Inkerman la Sevastopol.

de generalul Totleben (pe atunci căpitan) cunoscut în lumea întreagă pentru geniul său de fortificaţii. El a fost însărcinat şi în războiul din 1877 cu lucrările de învestire dela Plevna, graţie căruia după trei luni, Plevna a căzut.

Regiunea dintre râul Belbek, Kersonez, Balaklawa şi Inkerman în care se găseşte aşezat portul Sevastopol, ea însăşi o cetate, prin înălţimile de teren în general stâncoase, având pe deasupra o scoarţă de pământ cultivabil, este mascată de diferite culturi şi grădini cari ascund şi tăria cetăţii, şi aceea a văilor stâncoase, mai ales cele dela Inkerman şi Ciornaia cu adăposturi naturale în stânci.

Această topografie a ajutat mult la întărirea cetăţii Sevastopolului, atât în războaele trecute cât şi în războiul actual, făcând din ea una din cele mai mari cetăţi din lume.

Stâncile dintre Inkerman şi Sevastopol au forma de furcă întoarsă cu vârfurile celor două crăci spre şoseaua şi linia ferată care duce dela Balaklawa la Sevastopol şi trece prin apropiere de gura acestor două crăci. Tot aci în apropiere este şi podul care vine dinspre Belbek, trece peste Ciornaia şi se îndreaptă pe lângă stâncile Inkerman, spre gara Sevastopol.

In ambele ramuri interioare ale furcii de stânci, sunt săpate mari şi adânci adăposturi în bolte înalte aşa cum sunt săpate bolţile în salinele noastre. Aci au fost în timpuri normale diferite pivniţe de vinuri şi instalaţiuni pentru fabricat şi păstrat şampanie, în felul celor din muntele stâncos dela Reims în Franţa. Deosebirea stă în faptul că la Reims sunt tunele lungi de sute de metri săpate în formă de raze sub muntele rotund şi izolat de acolo.

O parte din acest munte a fost aruncat în aer de ruşi la finele lunei Iunie, când ei s'au hotărât a părăsi Sevastopolul. Se spune că în boltele de sub acest munte aruncat în aer, ar fi fost câteva mii de locuitori, soldaţii răniţi, etc., care au fost sacrificaţi acolo înăuntru de năruirea acestui munte.

Priveliştea uriaşelor blocuri de piatră aruncate în aer, era înspăimântătoare, şi face impresiunea, că cel mai mare cutremur nu ar putea să producă sguduirile şi prăbuşirile, pe care le-a provocat dinamita întrebuinţată aci.

Se spune că s'ar fi întrebuinţat câteva vagoane de dinamită.

Imaginea clară se poate vedea din fotografiile alăturate.

In actualul război au fost însă evacuate toate acestea şi s'au instalat aci spitale, brutării şi mari adăposturi pentru populaţia civilă.

Sevastopolul, cu toată coasta Crimeei, între Eupatoria şi Teodosia, va deveni, după război, punctul de atracţie al turiştilor din întreaga lume, iar pentru Germani va fi, în acelaş timp, şi locul de pelerinaj pentru familiile care au avut morţi aci.

Scurgerea turiştilor şi a pelerinilor germani se va face pe Dunăre. Chiar acei care vor face călătoria pe calea ferată, vor prefera să ajungă pe mare, dela Constanţa la Odessa, Sevastopol şi orice alt punct de pe coasta Crimeei. De aci pot vizita toată peninsula şi înapoi prin Transnistria la Bucureşti sau direct către Germania prin Lemberg. Ori cum ar fi, un lucru rămâne sigur: după război, România, va deveni, cum a fost de când există ea, locul pe unde trece axul nevăzut al echilibrului etnicităţii popoarelor.

Acest război verifică faptul istoric şi spiritual că „pe aci nu se poate trece" de către acei care nu simt sau nu respectă rolul şi puterea acestui ax al echilibrului universului etnic al popoarelor.

BALAKLAWA.

Dacă numele de Balaklawa, derivă — cum se spune — dela cuvintele „Bella chiave" (frumoasa chee) trebue să recunoaştem că a fost bine ales.

Cetatea dela Balaclava - Crim.

Când republica Genoveză a pus stăpânire pe coastele de Sud ale Crimeei, a aşezat aci punctul principal de apărare înconjurat de stânci abrupte care închid limba de apă ce intră aci din mare, dând naştere unui port secret pe care nici ochiul nici iscoada nu-l descoperă uşor. Chiar astăzi, el rămâne încă un port ascuns, şi greu de atacat fiind apărat prin tăria stâncilor lui, de prăpădul bombelor.

Portul Balaclava.

In locul tătarilor izgoniţi de aci de către genovezi, s'au adus Arnăuţi cari formau corpul de pază al coastelor de Sud ale Crimeei.

Când Ecaterina II-a a pus stăpânire pe Crimeea, a dat o deosebită atenţie acestor Arnăuţi şi i-a dotat cu anume bunuri, aşa cum a făcut şi Maria Tereza cu Grănicerii Maramureşeni.

Se văd şi astăzi ruinele castelului genovez al Balaklawei.

CONFESIUNI, SECTE ŞI OBICEIURI DIFERITE.

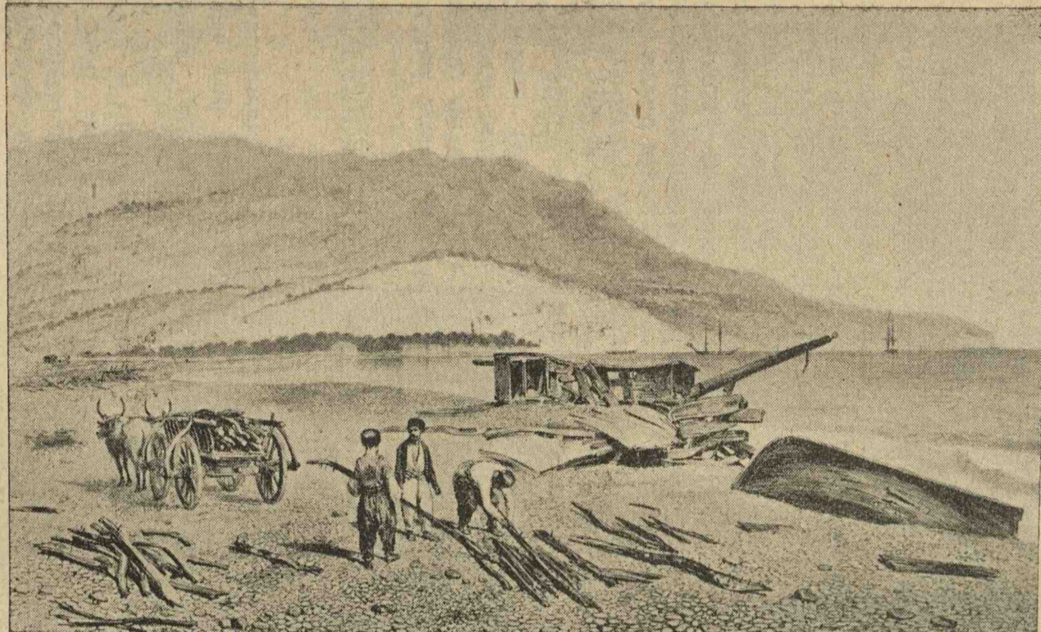
Când spuneam unui bătrân profesor universitar rus că, am trecut pe la Tschufut-Kaleh şi Eupatoria, m'a întrebat dacă am văzut ruinile sinagogei Karaitilor (se mai zice şi Karaimi).

Nu ştiam nimic despre această sectă de evrei. El mi-a spus că în Crimeea, ca şi în regiunea Kerson, Volhymia şi Lithuania a existat această sectă, care aveau sinagogi ca şi evreii, dar se deosebeau de talmudişti prin aceea că, ei nu ţineau la circumcisiune, nu respectau decât o parte din legile lui Moise, şi nu ţineau seama de tradiţiile autoritarismului mistic al rabinilor.

A mai adăogat că aceştia au luat naştere dintr'o schismă talmudică pe la 700 d. Cr. constituiţi atunci în societatea „Fiilor de evrei".

Acum câţiva ani, am citit în volumul I din viaţa Sfântului Pavel — tipărită de I.P.S.S. Patriarhul Nicodim, că, acest sfânt a fost născut dintr'o familie de evrei şi că mult timp a luptat ca evreii să părăsească circumcizia, deşi era un evreu înfocat şi a debutat ca persecutor al creştinilor.

Poate că la origina acestei schime stă chiar sământa de gândire a Sfântului Pavel.

Yalta în 1837.

Dar în legătură cu această sectă de evrei, trebue să adăugăm că şi tătarii sunt împărţiţi după două influenţe etnice şi anume: tătari mongoli curaţi şi tătari goţi altoiţi cu ramuri greceşti sau genoveze. Mongolii locuesc mai mult în stepe, iar ceilalţi pe coastele munţilor şi în sate muntoase. Religia lor este aproximativ aceeaşi.

In aceste regiuni fiind multe colonii germane, evrei, tătari, români, greci, sunt şi religiuni deosebite dintre care cităm: catolici, protestanţi, ortodoxi, musulmani, karaimi, mosaici şi diferite secte.

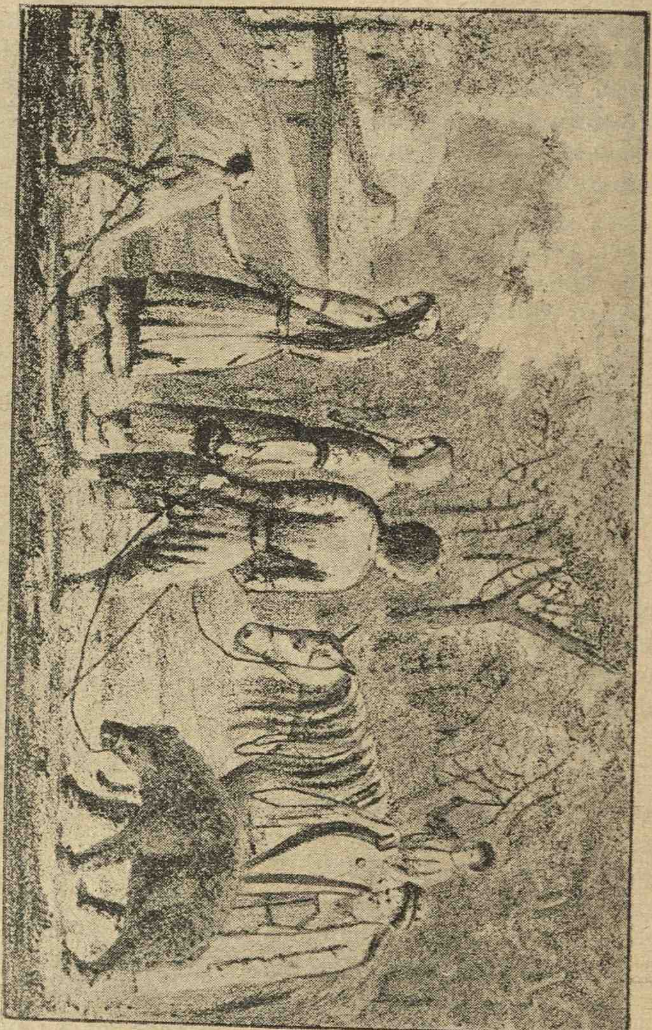
Am intrat într'o casă de ţărani ruşi la Mal. Belosorka. Bucătăria de vară era clădită primitiv la o distanţă de 15 m. în faţa casei. Acoperişul de lemn, deşi în stepe casele sunt acoperite cu pământ. Există însă multe case acoperite cu ţiglă.

O bătrână în plină vigoare, avea 75 ani, ne-a primit râzând, dar oarecum speriată. Erau aci fiica ei măritată, înconjurată de o fetiţă şi doi băeţi, precum şi de o femee tânără, rudă a lor, un tânăr cam de 18 ani şi un bărbat de circa 55 ani. Era aşa dar o familie.

La început nu înţelegea de ce voiam să vizităm casa, dar în cele din urmă ne-a arătat bucuros cele trei camere, relativ curate, şi cu destule lucruri pe paturi şi pereţi. Icoane în toate camerile. Sobele cu gura afară, sunt construite astfel ca să ardă cu pae, mărăcini sau tezik şi să încălzească două trei încăperi. Intrarea secundară este prin grajd, care face parte integrantă din casă.

Intre sobă şi peretele de alături al casei se găseşte un loc rezervat şi puţin ridicat, ca să poată dormi acolo copii sau vre-un alt membru al familiei.

Am gustat din pâinea ce făcuse în acea zi din făină de orz. Lăsa de dorit. Preparase ciorbă de

Obiceiuri şi costume de odinioară în Crimeea.

varză crudă. Mi s'a spus că această ciorbă nu lipseşte niciodată, şi este borşul lor naţional ukrainian. Avea în curte doi porci, o vacă, raţe şi multe găini. Nu există împrejmuiri la case decât foarte rar.

Am întrebat dacă tătarii au casele tot ca ruşii. Mi s'a spus că se deosebesc şi ca construcţie şi ca împărţire interioară.

N'am mai avut timp să vizitez o asemenea casă. Dau însă aci câteva informaţiuni asupra caselor şi obiceiurilor tătărăşti.

In majoritatea satelor tătărăşti din munţi fiind aşezate pe pantele munţilor, casele lor se prezintă numai de faţă, cu prispă. Aceste case sunt joase cu acoperişuri aproape drepte, învelite cu pământ. In general casele au o sală la mijloc cu câte una sau două camere de ambele părţi. Paturi şi scaune nu au în aceste case, au însă multe perne, velinţe şi cuverturi pe care se aşează când mănâncă, când vorbesc şi când dorm. Masa pe care aşează mâncarea este ca aceea a ţăranilor noştri, puţin ridicată dela pământ.

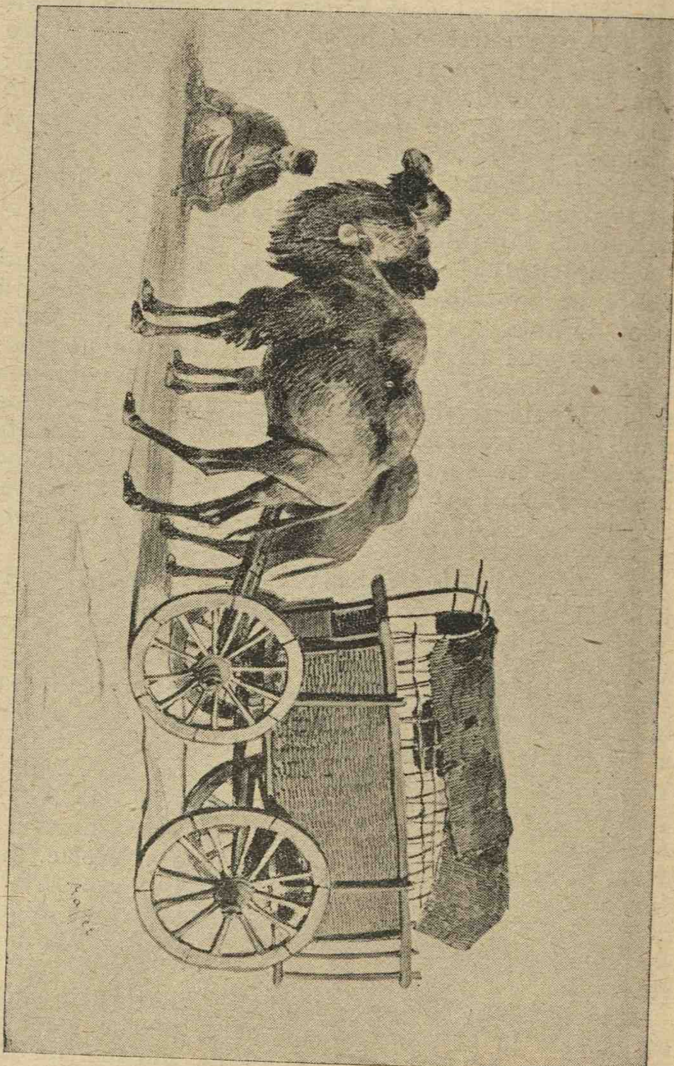
Pe pereţii odăilor aşează vase, ştergare, velinţe şi diferite obiecte ca şi la ţăranii noştri.

Casele tătărăşti din stepe sunt în general ca acelea ale ruşilor.

Mâncărurile lor sunt la fel ca cele turceşti, dar nu atât de variate. Fac adesea ciorbă de pasăre cu orez, pilaf şi piftele pe care le numesc „Kefte". Au şi ei fel de fel de plăcinte care ţin loc de mâncare pe lângă ciorbă şi iaurt care se găseşte în mai toate casele. Lapte şi unt nu prea întrebuinţează, în schimb întrebuinţează miere şi creme. Fac diferite paste făinoase pe care le numesc Eriste, Lapsă, Salma, Latlantic după formă cum sunt tăiate, aşa cum ar fi la noi iofca, trahana, tăiţei, zdrenţe, etc., etc.

Tătarii fac şi baclava cu miere. Călătorul e sigur că găseşte la ei pâine, ouă, miere, păsări, nuci, alune fructe de sezon şi un fel de marmeladă din mere şi pere.

Pătura de jos a tătarilor nu variază mâncările,

Au fost odată cămile în Crimeea.

aşa că un musafir rămâne surprins când i se dă în toate zilele acelaş fel de mâncare. Clasele de sus însă servesc mâncări variate ca ruşii şi turcii.

Tătarii de astăzi sunt îmbrăcaţi aproape ca şi ceilalţi locuitori ai Crimeei, deşi ei — ca şi turcii — au purtat şi mai poartă pe ici colea şalvari, anteriuri, kauc, turban şi binetă.

Unele femei poartă şalvari, dar, în general au fuste de culori variate cu cămaşă albă şi mai lungă ca fusta cu câţiva centimetri, adică aşa cum poartă şi ţărăncile noastre fota şi cămaşa. Pe cap au o beretă de culori diferite şi cu diverse garnituri. Ele poartă şi basmale ca ţigăncile noastre (astăzi doamnele din toate clasele). Tătăroaicele din părţile muntoase sunt mai svelte, mai înalte şi mai frumoase decât cele din stepe care sunt mai scurte, mai cârne şi mai mongole.

In general, tătarii nu excelează în curăţenie, deşi tătăroaicelor le place parfumul (un fel de spirt parfumat) pudra şi orice dresuri. Ele ţin mult la agrafele dela centuri, brăţări şi cercei.

Tătarii sunt în general primitori; mai ales când musafirul respectă unele regule şi obiceiuri ale lor.

Le place să vie creştinii la ei pe timpul serbărilor lor, mai ales cele dela Ramazan-Beiram şi Kuran-Beiram, deasemenea şi ei merg la sărbătorile creştinilor, în special la Paşte.

Mulţi tătari nu lucrează Vinerea.

Sunt şi unii tătari cari au o tendinţă de izolare de unde a eşit şi o maximă pe care o execută unii, după ce au luat parte la o serbare generală, ei spun timp de câteva zile *„nu deschide uşile tale, nici tu pe ale altora, ca să-ţi ajungă timpul să-ţi faci treburile tale“*. De altfel se poate găsi aci o înrudire cu sfatul din extremul orient care zice „să n'auzi, să nu vezi, să nu vorbeşti“ dacă vrei să-ţi meargă ţie bine.

Ar trebui să fiu oarecum îngrijat de astfel de învăţături, întru cât eu nu recomand izolarea în „Omul de Nădejde“ ci păstrarea legăturilor continue cu societatea.

Viaţa Tătarilor în 1837.

II

OPERAŢIUNILE PREMERGĂTOARE LUPTELOR DIN CRIMEEA.

Inainte de operaţiunile din istmurile Crimeii.

Armata română, împreună cu o parte din armata germană, se găsea la începutul lui Octombrie 1941 pe frontul Balki (Nipru) şi Marea de Azov opunându-se armatelor IX şi XVIII ruse, în timp ce armata blindată, Von Kleist, pornită dela Dnjepropotrowsk, ameninţa spatele acestor armate ruseşti în direcţia Taganrog.

Pe timpul mişcărilor armatei lui Von Kleist trupele româno-germane au avut de susţinut lupte înverşunate în regiunea Balşoi-Belosorka, Malaia Belosorka, Nischnny-Serogosy-Fedorowka.

Bătălia aceasta defensivă activă la Sud, şi de încercuire la Nord-Est a dus la distrugerea armatelor ruseşti, luându-se şi 100.000 prizonieri.

După această victorie, Corpul de Munte împreună cu o unitate de Artilerie şi una de Cavalerie intră sub ordinea Armatei germane ce urma să pătrundă în Crimeea prin Istmurile Ssalikovo şi Genitschek, iar două Divizii germane cu artileria grea, tot sub ordinele armatei germane, primesc ordin să atace istmul Perekop.

Operaţiunile din Istmuri.

Vânătorii de Munte primesc misiunea să interzică inamicului orice atac spre Nord de istmurile Ssalikowo şi Genitschesk, front de 65 km. apoi să pătrundă prin aceste istmuri, spre Sud, când se va produce întoarcerea de către detaşamentul mixt Korne pornit dela Perekop.

Intre 12—20 Octombrie, Vânătorii de Munte au interzis inamicului aflat în istm, orice mişcare spre Nord, înlocuind în acelaş timp şi marea unitate germană care se găsea aci.

Intre 18—28 Octombrie, după schimbarea marii unităţi germane, inamicul care avea aci Divizia 706 infanterie întărită cu elemente de elită din marină şi cu baterii grele de coastă, s'a arătat foarte activă prin foc, rezistenţă, incursiuni şi fortificaţii, ameninţând din insula Bujutssku stânga frontului româno-german. Acest pericol s'a înlăturat ocupându-se insula de trupe de Munte, care aveau în sarcină paza litoralului.

Astfel faza dela 18—28 Octombrie se consideră ca o fază defensivă, în care timp se proectase o debarcare în spatele ruşilor pentru un atac simultan de front al Vânătorilor de Munte, dar din lipsă de mijloace, s'a renunţat la această debarcare, rămânând Vânătorii de Munte tot în misiunea iniţială arătată mai sus.

Pătrunderea în Crimeea.

La 28 Octombrie germanii resping trupele ruseşti dela Perekop şi încep urmărirea prin lupte cu ariergărzile ruseşti spre Simferopol şi Kertci.

Intre 29 Octombrie şi 30 Octombrie Vânătorii de Munte, după lupte de contraatac ale ruşilor, înaintează 15 km. şi se opresc în faţa poziţiilor ruseşti, din partea de Sud a strâmtorii. Infrângân-

du-le, începe la 31 Octombrie urmărirea spre Shankoi, Seitler, Karasubasar.

Inamicul retrăgându-se continuu, Vânătorii de Munte ajung în zona dealurilor munţilor Iaila, şi iau măsuri de străpungerea acestor munţi.

In ziua de 4 Noembrie, litoralul Mării Negre este atins de avantgărzile Vânătorilor de Munte în punctele Uskut şi Est.

In zilele următoare, Vânătorii de Munte execută operaţiuni de curăţirea coastei, şi primesc misiunea de a face paza litoralului între Teodosia şi Aluschta.

In acest timp au luat 2.300 prizonieri şi diferite capturi.

Cavaleria română, trece în Crimeea, prin istmul Salikovo, în ziua de 1 Noembrie şi după regrupare la 2 Noembrie în regiunea Seitler, ia contactul cu inamicul la 3 Noembrie, în regiunea Bajratsch. La 4 şi 5 Noembrie, străpunge linia ariergărzilor inamice dintre Petrowka şi Sud Koj-Assan, continuând urmărirea pe direcţia Keneges-Mariowka-Sultanowka-Kertci, iar la 10 Noembrie, curăţă colţul de Sud-Est al peninsulei Kertci. La 12 Noembrie regrupată în regiunea Marfowka, este repusă sub ordinele comandamentului Vânătorilor de Munte. In acest timp a luat 1.300 prizonieri şi multe capturi.

Ulterior Divizia 9-a Cavalerie, a făcut siguranţa comunicaţiilor Simferopol-Karassubasar-Uskut.

Detaşamentul Colonel Korne, nu a mai fost dirijat conform planului iniţial, spre Dshankoj. El a fost lansat în direcţia Alma-Bachtschissaray. La 31 Octombrie a ajuns izolat la Sud-Vest Simferopol, tăind posibilităţile de retragere ale inamicului spre Eupatoria.

PRIMUL ATAC LA SEVASTOPOL

(Noembrie-Decembrie 1941).

După ocuparea peninsulei Kertci, grosul forţelor germane înaintând spre Sevastopol, a fost oprit

pe linia generală: Katschka-Kanischly, Mekenzi, Tschorgun-Kamary-Alsu, în vederea atacului.

In acest timp Vânătorii de Munte, operează contra partizanilor.

Vânătorii de Munte au luat parte la primul atac dela Sevastopol.

Dela 17 la 23 Decembrie, Vânătorii de Munte atacă Dealul Capelei. Inamicul opune o rezistenţă înverşunată. După lupte grele şi cu preţul a mari jertfe Vânătorii de Munte cuceresc cota 200 m. situată la Est de monumentul dela Dealul Capelei, satele Karovka, Tschorgun şi înălţimile dela Vest.

Astfel se închee primul atac dela Sevastopol.

Debarcarea Ruşilor.

Pentru a slăbi atacul contra Sevastopolului, serios ameninţat, Sovieticii trec la diversiune de debarcări la Eupatoria; iar în noaptea de 25/26 Decembrie şi în ziua de 26 Decembrie debarcă în mai multe puncte din zona oraşului Kertci şi în partea de Est a peninsulei, creindu-se astfel câteva capete de pod.

Forţele germane se angajează pentru reducerea acestor capete de pod.

Inamicul se menţine în punctele în care a debarcat şi aduce întăriri.

Cavaleria română, după un marş de 100 km. ajunge la zona Tulumtschak O Koj-Assan şi împrejurimi.

Vânătorii de Munte după un marş de 50 km., ajung cu un grup în zona Star-Buratschi-Rosenthal-Suja şi cu altul în zona Uskut.

Debarcările inamice continuă şi în zilele de 28 Decembrie la Kertci, ajungând la 7—8 batalioane cu artilerie şi care de luptă.

In noaptea de 29/30 Decembrie, către orele 20,30 după o puternică pregătire de artilerie de pe vase, inamicul debarcă cu forţe apreciabile în portul

Teodosia, Blisch Kamyschi, capul Iwan Baba şi cucereşte Teodosia, în seara de 29 Decembrie.

In această situaţie Vânătorii de Munte primesc ordin ca în dimineaţa de 30 Decembrie să atace şi să distrugă inamicul debarcat la Teodosia, împreună cu Cavaleria care urma să atace dela Nord spre Sud, în regiunea Wladislawofka unde a fost adusă în cursul zilei de 29 Decembrie 1941.

In seara zilei, Vânătorii de Munte ajung cu un grup în zona Daln Bajbuga şi cu altul la 8 km. Sud-Vest Teodosia.

La 30 Decembrie ora 9 inamicul atacă cu 2—3 batalioane şi care de luptă, câteva elemente germane şi 1 Escadron de Cavalerie, care retrăgându-se, descoperă flancul Vânătorilor de Munte şi antrenează retragerea succesivă a Grupului spre Vest.

Vânătorii de Munte, faţă de această situaţie hotărăsc instalarea în defensivă pe înălţimile 1 km. Est şi Sud-Est Stary-Krym viile dela cota 212 m. 5 cu elemente de siguranţă pe linia Karagos-Isjumbowka, în scop de a bara înaintarea inamicului pe cele două comunicaţii spre Vest.

La 31 Decembrie 1941 şi 1 Ianuarie 1942, Armata Germană, îşi retrage trupele din peninsula Kertci, iar inamicul a continuat atacurile atât asupra frontului Vânătorilor de Munte cât şi spre Vest, dar fără rezultat.

La Nord (stânga) Cavaleria apără stânga spre Barak-Islam Terek, având siguranţa împinsă pe linia Nowo Pokrowka şi mai la Sud-Ist.

Frontul ţinut de trupele germane s'a închegat pe aliniamentul: Nowo Pokrowo, Essem Ali, Stary-Krym.

Inamicul se organizează pentru a-şi păstra capul de pod şi atacă zilnic ca să lărgească capul de pod, dar fără rezultat.

In această perioadă, Comandamentul german a adus pe frontul Kertci întăriri şi pregăteşte atacul pentru recucerirea Teodosiei.

Recucerirea Teodosiei.

Inamicul reuşeşte până la 14 Ianuarie să debarce în peninsula Kertci forţe de valoare a 6—7 Divizii infanterie, 1 Brigadă care de luptă. Din acestea 2—3 Divizii apărau capul de pod Teodosia.

Aliaţii hotărăsc să atace astfel: atac general, cu efort la Sud pentru a cuceri iniţial linia de observatoare depe creasta Sud-Vest Wladislawofka-P.-trowka-Vest Daln Bajbuga, ulterior a cuceri Teodosia şi a împinge frontul în gâtul Arabat-Daln Kamyschi.

Cu un detaşament Româno-German, să distrugă inamicul dela Otussy-Koktebel.

Atacul a fost deslănţuit în ziua de 15 Ianuarie, continuat în zilele de 16, 17 şi 18 Ianuarie 1942, dată la care Teodosia a fost recucerită iar frontul a fost împins în gâtul peninsulei Kertci.

Obiectivele acestor unităţi române au fost atinse în prima zi de atac, cu toate contraatacurile date de inamic, însoţite de care de luptă.

Forţele inamice bătute au fost silite să se retragă până în şanţul anticar din gâtul peninsulei Kertci (Est Daln Kamyschi-Koj Assan-Vest Ak Monaj).

In acest timp şi în cadrul operaţiunilor de debarcare în peninsula Kertci şi Teodosia, inamicul a debarcat în forţă în noaptea de 15/16 Ianuarie la Ssudak şi a reuşit să înainteze cu circa 1 regiment spre Tasctasch-Suuk Su şi cu circa 2 batalioane spre Otussy.

Intârziat, oprit şi apoi contraatacat de forţe româno-germane, aduse în grabă, inamicul este bătut, distrus sau capturat, având până în ziua de 28 Ianuarie pierderi: 900 prizonieri, 800 morţi, 12 tunuri şi numeroase arme şi muniţiuni.

Dela data de 30 Ianuarie 1942, Vânătorii de Munte, preiau apărarea coastei între Livadea şi Ssudag, şi misiunea de a curăţi munţii Jaila de partizani.

Până la 1 Iunie 1942, inamicul nu a mai încercat

operaţiuni de debarcare pe coastă, iar operaţiunile de curăţire a partizanilor în această perioadă de timp s'au soldat cu circa 600 partizani morţi.

OFENSIVA RUSĂ DIN GÂTUL PENINSULEI KERTCI.

(Februarie, Martie, Aprilie 1942).

După recucerirea Teodosiei şi împingerea frontului în gâtul peninsulei Kertci (15—20 Ianuarie 1942), atacul Germano-Român s'a oprit şi trupele au trecut în defensivă.

Poziţia ocupată de inamic, pe şanţul anticar, era puternic organizată.

Intre timp, inamicul a adus importante forţe din Caucaz, însumând în ajunul operaţiunilor un număr de circa 16 Divizii Infanterie a 4—5 Brigăzi care de luptă, grupate în două Armate (51 şi 44). Aviaţia inamică deţinea supremaţia aeriană.

Forţele inamice erau gata de operaţiuni la 25 Februarie 1942.

Pe frontul defensiv erau numai două unităţi germane şi una de Infanterie română. Deci, proporţia era 6/1 în ceeace priveşte forţele adverse în general.

Infanteria română ocupă poziţia de rezistenţă de 11 km. pe linia satului Dshanford.

După o puternică pregătire de artilerie, brandturi şi aviaţie din ziua de 26 Februarie 1942, în a doua jumătate a nopţii de 26/27 Februarie 1942, inamicul profitând de ceaţă şi întuneric, s'a apropiat de poziţia de rezistenţă, iar la ora 6,35, a deslănţuit atacul pe tot frontul cu intensitate maximă pe frontul Infanteriei.

Linia de luptă fiind subţire şi cu intervale, (4 batalioane pe un front de 11 km.), iar valoarea atacului inamic fiind de circa 2 Divizii infanterie, 2 Brigăzi infanterie şi 1 Brigadă care de luptă, apă-

rarea este silită la repliere, după contra atacurile locale nereuşite.

Inamicul până la prânz cucereşte creasta, iar către ora 14, reia atacul şi ocupă o linie destul de mare împreună cu satul Tuluntschak.

Către ora 19, infanteria reuşeşte a stabili un front între marea Siwasch — cota 26,7 — Koepetsch, oprind înaintarea inamicului.

In ziua de 28.II.1942, Infanteria, întărită încă din ziua de 27.II.1942, cu elemente germane, deslănţue o serie de contraatacuri. Inamicul însă superior mult şi dispunând şi de care de luptă, rezistă puternic şi terenul pierdut nu poate fi ocupat.

După aceste grele lupte, în care Infanteria a primit toată greutatea ofensivei ruseşti, ea suportă încă o lună (27.III.1942) marea ofensivă rusă.

La 27.III.1942, infanteria este înlocuită şi se deplasează spre Simferopol, unde după cinci zile de repaos, este dirijată şi introdusă pe frontul Sevastopol, în sectorul Belbek — Valea-Kamysly.

O mare unitate română primeşte misiunea să păstreze poziţia ocupată, pârâul Bjuk-Karan, cota 26,7 inclusiv şi să acopere având flancul şi spatele atacului german făcând cu putinţă desfăşurarea lui.

— Intre 8—10 Mai, Infanteria în defensivă a asigurat desfăşurarea în bune condiţiuni a atacului german dela Sud de Parpatsch, fixând grosul inamic prin atacuri locale şi incursiuni puternice, sprijinite de artilerie şi reuşind a împinge frontul până la 1 km. Est Kiet. Câteva atacuri ruseşti, de valoarea unui batalion au fost respinse.

— Atacul Infanteriei a fost deslănţuit în ziua de 11 Mai ora 4,15", combinat cu acţiunea germană de învăluire din zona Arma Eli.

— Până în seara zilei Infanteria a atins linia: Dshantora — şanţul anticar, apărat de forţe puternice inamice.

— In noaptea de 11/12 Mai 1942, Cavaleria a fost deplasată în zona Vest Koj-Assan.

— In ziua de 12 Mai Infanteria a reluat atacul

şi după ce a înfrânt rezistenţa înverşunată a inamicului, a ocupat Dshantora la ora 5,30 şi la ora 8 obiectivul zilei Arabat malul Mării de Azov până la Ak Monaj (exclusiv).

După amiază un batalion a început curăţirea istmului Araabtscaja Strelka. Deasemenea a fost cucerit la ora 13, Ak Monaj.

In tot acest timp Infanteria şi-a regrupat forţele pentru a trece la urmărire.

In ziua de 13 Mai a început urmărirea dealungul coastei Mării de Azov pe o zonă de circa 4 km. lărgime, care a continuat până în zilele de 14 şi 15 Mai 1942.

După aceasta a urmat paza coastei de Nord a peninsulei inclusiv.

Până la 22 Mai. Infanteria a făcut 20.050 prizonieri şi a capturat important material de război.

După cucerirea Sevastopolului, Vânătorii de Munte şi infanteria au primit misiunea să curețe partea de Sud a Crimeei, între Mekenzie-Tschorgun-Warnutka, la Vest, Stary-Krym-Koktebel, la Est, şoseaua Gadhikoj-Star— Krym la Nord şi litoralul la Sud.

BĂTĂLIA DELA SEVASTOPOL.

Consideraţiuni generale.

Sevastopolul trebue socotit ca o cetate clasică pentru topografia şi situaţia ei geografică; o cetate modernă prin simplitatea desăvârşitei ei organizări defensive, şi o şcoală pentru iniţiere practică în ştiinţa războiului. De aci se vor inspira militarii multe decenii, aşa cum a fost regiunea Gravelotte-Vionville înainte de războiul mondial şi regiunea Rethel-Verdun-St. Quentin după războiul mondial.

Aci s'a combinat geniul strategic al conducerii războiului, cu geniul conducerii atacului cetăţii şi cu puterea sdrobitoare a tehnicei, cu spiritul de

colaborare al coloanelor şi al unităţilor, mai ales, aci s'a văzut puterea solidarităţii tuturor aliaţilor în vederea isbândei tactice, cunoscut fiindcă, în războaie, se caută, în general, punctul vulnerabil unde aliaţii îşi leagă fronturile.

Iată dece, deşi în călătoriile mele pe urma războiului, nu am studiat operativul, totuşi, am socotit necesar pentru orientarea cetitorului civil, să aruncăm o privire sumară asupra operaţiunilor militare din Crimeea, şi, în special; asupra celor ce urmează cu privire la atacul cetăţii Sevastopol.

Astfel operaţiile trupelor române alături de cele germane, contra trupelor ruseşti superioare ca număr şi destul de bine armate, devin clasice în ştiinţa modernă a războiului.

Avântul şi eroismul trupelor române în Basarabia şi Transnistria, precum şi colaborarea lor sinceră şi neprecupeţită cu trupele germane, s'a putut crede că rezultau numai din interesul naţional al nostru, dar o asemenea interpretare a căzut, pe dată ce trupele româneşti au luptat şi luptă cu mai mult avânt şi mai multă bravură, acum în Crimeea şi de aci până în Caucas, Don şi Stalingrad pe Volga.

Desigur că aci, pe lângă explicaţiile naţionale şi morale ale bravurii româneşti, intră şi elemente atavico-istorice, care leagă victoriile noastre româneşti, de resentimentele ce purtăm în suflet contra purtării vitrege a ruşilor faţă de ţările româneşti, între care cităm:

a) Multe din invaziile barbarilor din primii ani ai creştinismului au pornit din aceste regiuni ruseşti către pământurile româneşti şi s'au înteţit, mai ales, după înjghebarea principatelor române, prin invaziile mongolilor, ungurilor şi turcilor;

b) Mulţi dintre domnii noştri, între care cităm pe Alexandru cel Bun, Mircea, Ştefan cel Mare, Despod Vodă şi alţii n'au stăpânit liniştiţi părţile ce li se cuveneau din aceste regiuni, din cauza ruşilor;

c) Ştefan cel Mare şi-a ales ca soţie pe Maria

de Mangop fiica hanului tătărăsc care avea reşedinţa la Mangop, circa 20 km. de Sevastopol;

d) Dela 1444 când turcii îngenunche imperiul roman de răsărit se întind continuu pe coastele Mării Negre şi ajung din Caucaz până în Kertci, şi apoi Crimeea atingând şi turburând ţara noastră prin această parte;

e) La 1812 ruşii au luat Basarabia, din care ni s'a înapoiat la 1856 trei judeţe din Sud, graţie intereselor politice ale ţărilor care luptase la Sevastopol contra Rusiei, dar nu pentru cauza noastră dreaptă;

f) Intre pacea dela Carlovitz (1699) cea dela Passarovitz (1718) cea dela Belgrad (1739) şi cea dela Kuciuk-Kainargi (1774) petrecându-se unele lupte între turci, ruşi, austriaci şi poloni, naşte în spiritul românesc resentimentul pentru Rusia, de unde veneau cele mai multe nenorociri, ceeace de altfel s'a continuat şi de atunci până astăzi;

g) La 1877 ni s'au luat de ruşi — aliaţii noştri de atunci — şi cele trei judeţe, deşi armata Română dăduse Rusiei ajutor necondiţionat contra Turciei.

Fiindcă după războiul din 1854 s'a putut reproşa României că, nu a participat la războiul naţiunilor contra Rusiei la Sevastopol — cum au participat bulgarii şi italienii — trupele române au răspuns de astă dată, prin avântul şi eroismul lor în actualul război, care nu este un război de politică între câteva popoare, ci este un război de reaşezare a dreptăţii şi adevărului pe tronurile lor, un război în care spiritualitatea apare în adevărata ei putere şi lumină.

Legătura dintre debarcările ruşilor din iarna 1941 şi operaţiunile următoare din Crimeea.

Debarcările ruseşti din iarna 1941 au urmărit:

— Să degajeze forţele ruseşti încercuite la Sevastopol.

— Să creeze o bază ofensivă în Crimeea.
— Să recucerească Crimeea.
— Să stăpânească Marea de Azov.
— Să înlăture pericolul invaziei în Crimeea.
— Să ameninţe spatele dreptei germane aflate spre Taganrog.

Descrierea operaţiunilor militare din Crimeea în primul semestru din 1942, arată clar că atacul Sevastopolului nu s'ar fi putut executa înainte de isgonirea şi distrugerea trupelor ruseşti din peninsula Crimeei şi Kertci.

Organizarea apărării Sevastopolului.

Apărarea presărase, înainte de începerea războiului, unele baterii de coaste, dela Balaklava până la *Valea Belbek, cu mişcare de 360 grade.*

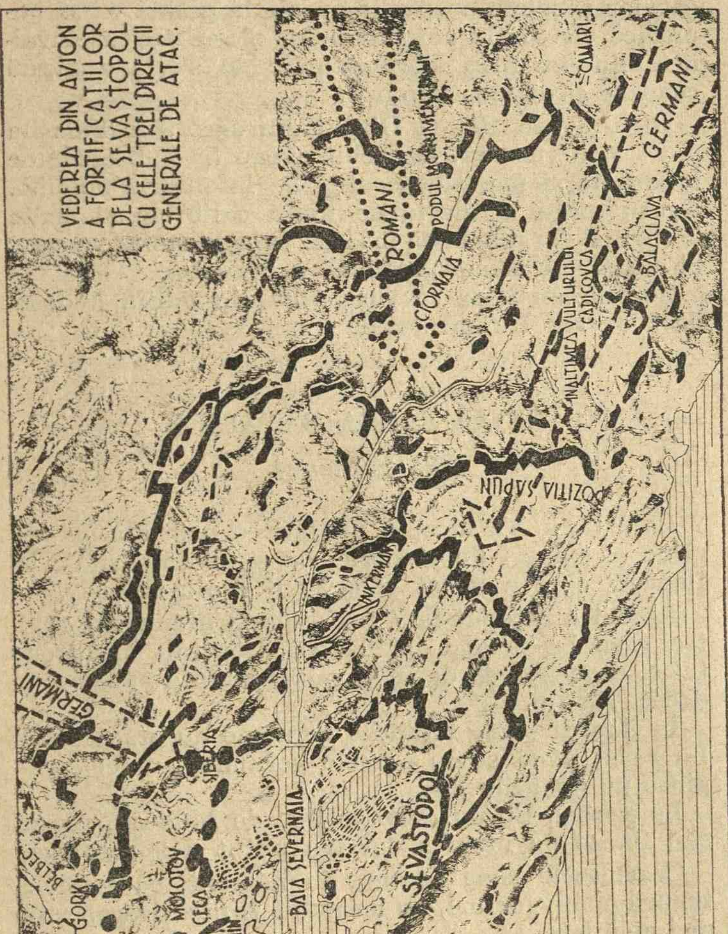
Portul era întărit puternic cu lucrări de fortificaţii şi cu legături de focuri între intervale, care, făceau grea pătrunderea printre ele.

După începerea războiului s'au făcut şi alte lucrări. Mai ales, după înfrângerile ruşilor în regiunea Nipru, Melitopol şi Perikop, s'au înjghebat lucrările centurei exterioare aflată la 7—8 km. şi centura interioară, pe lângă complectarea centurilor dela Chersones, Balaklava şi alte intermediare.

In toate aceste centuri, precum şi în intervalele dintre ele, erau presărate, în afară de forturi puternice, pe care le cităm mai jos, multe cazemate îngropate în pământ, care flancau terenul în toate direcţiile, pentru a îngreuia înaintarea şi pătrunderea printre ele.

Pe valea Ciornaia şi Severnaia erau întărite stâncile şi malurile cu lucrări complimentare. Terenul, în general accidentat spre Balaklava, păduros, accidentat şi cu tufăriş la Est de linia Balaklava-Mekensie, favoriza apărarea prin însăşi natura lui.

Mine şi reţele de sârmă pe şine de fier acopereau terenul pe toate direcţiunile probabile de ata-

VEDEREA DIN AVION A FORTIFICAȚIILOR DE LA SEVASTOPOL CU CELE TREI DIRECȚII GENERALE DE ATAC.

cat, iar şoselele acoperite cu sticlă pisată ca să împiedice circulaţia automobilelor şi să mărească vulnerabilitatea prin sfărâmăturile de sticlă aruncată când se producea explozii.

Ruşii aveau 10—11 Divizii din care 9 în linia I-a şi 2—3 în rezervă. Deosebit aveau 5—6 Brigade de infanterie şi marină, socotite ca infanteria de elită. Aveau multă artilerie de toate calibrele şi multe branduri. Nu dispunea însă de aviaţie multă pe care, de altfel, nu aveau unde să o plaseze.

Forţele aliaţilor le vom arăta la ediţia a doua dacă o vrea Dumnezeu.

EXECUTAREA BĂTĂLIEI.

(2—29 Iunie).

La 2 Iunie s'a început pregătirea prin atacuri aeriene şi trageri de artilerie, cu mare intensitate la flancuri care a durat până la 6 Iunie inclusiv.

Atacul a început la 7 Iunie ora 3 dimineaţa când trei divizii germane din flancul drept au rupt frontul în zona Belbek dar n'au putut înainta până seara decât 1200 m.

In flancul stâng unităţile germane au atacat linia I-a rusă; până seara trupele germane au fost respinse pe poziţiile lor.

La centru, Corpul Vânătorilor de Munte a reuşit să-l fixeze pe inamic, dar n'a putut să-l respingă.

Cazematele ruse ascunse în pământ, ca turelele tunurilor din forturi, nu au putut fi nici descoperite nici anihilate.

Postul de comandament al generalului Avramescu, se găsea la 2 km. înapoi de înălţimea Sapun Tebe, cota 411, de unde se vedea mai tot câmpul de bătălie.

La acest post de comandant veneau şi ofiţerii germani şi români din alte sectoare şi servicii ca să privească desfăşurarea bătăliei. Mi s'a spus

că unii îl numeau: punctul de observaţie dela Austerlitzul românesc.

Moralul trupelor româneşti creşte din zi în zi graţie faptului că atât generalul Avramescu cât şi comandanţii de divizii erau în zori de zi printre trupele lor.

In zilele de 7—10 Iunie unităţile Germane au mărit spărtura făcând-o de 2 km. şi a adâncit-o de 2 km.

La 11 Iunie se face şi un buzunar de 1 km., cu două divizii, dar unitatea germană dela aripa stângă nu poate înainta decât 50 m.

Vânătorii de Munte lupta tot pentru fixarea frontului şi ataca mai puternic dealul Capela.

Reţelele de sârmă aşezate pe şine de fier, lucrările ascunse pentru focuri directe şi de amfiladă, şi şanţurile anticar, făceau înaintarea foarte grea.

Apărătorii Sevastopolului luptau acum cu înverşunare.

Intre 12—17 Iunie tunurile grele, tunul cel nou Thor, şi aviaţia bombardează puternic forturile Molotov, Volga, Stalin, Doneţ, Ural, Gorki şi Siberia, înlesnind astfel trupelor germane să mărească intensitatea de atac cu dreapta şi să ajungă până la Mare, adâncind punga între 4—5 km. Mai avea de parcurs 2 km. până să ajungă la Golful Severnaia Bughta.

Trupele germane, intensifică efortul lor cu dreapta şi reuşesc să facă o spărtură spre poalele înălţimei Sapun Gore până la Adrep-Hore, în colaborare cu efortul făcut la stânga de Vânătorii de Munte pentru înconjurarea pe la Sud a înălţimei Capela.

Până la 21 Iunie trupele germane graţie distrugerii forturilor citate mai sus, ajung la Severnaia Bughta.

Alte unităţi germane pornesc în atac spre Valea Serpentinelor.

Vânătorii de Munte cuceresc înălţimile Fedujin-Hohen — şi infanteria la dreapta o serie de înălţimi,

iar după aceasta porneşte atacul asupra Dealului Capela a cărui rezistenţă fusese slăbită prin manevra arătată mai sus.

Dăm după revista „Signal“, informaţia sumară despre tunul Thor.

Thor, în legendele Germanilor, este zeul care lovind norii cu un ciocan uriaş scoate din ei tunete şi

Tunul Thor.

trăsnete. Thor se numeşte acest nou mortier german, care a apucat să pronunţe primele lui cuvinte în faţa Sevastopolului.

Pământul se cutremura, la descărcarea ţevei, reporterului fotografic îi tremura aparatul în mână chiar în timpul expunerii de o miime de secundă. Totul dispare în fumul pulberii, un mare inel de fum se înalţă încet în aer, ţeava este înconjurată pentru o clipă de un alt cerc de fum.

Intre 22—27 Ianuarie forţele germane atacă obiectivul principal depe Valea Ciornaia unde se dau lupte grele corp la corp. Urmele acestor sângeroase lupte le-am văzut şi eu personal la 20 Octombrie când am vizitat câmpul de bătălie dela Sevastopol. Erau pe ici colea câte un cadavru stricat şi uscat şi câte o mână sau un picior aruncat.

Vânătorii de Munte, faţă de greutăţile de atac înainta, după planul iniţial, adică dela Est la Vest, dar persistă în manevre de flanc dela Nord spre Sud.

Acest atac de flanc, deşi nu reuşeşte la 24 Iunie, continuă cu succes la 25 Iunie şi reuşeşte să ocupe o parte din liniile întărite, apoi ajunge a stăpâni înălţimile Severnaia, Ciornaia şi Gora, succes care înlesneşte mult înaintarea trupelor germane pe noile direcţii.

In ziua de 28 Iunie se impun, faţă de rezistenţa ruşilor, operaţiuni fulgerătoare şi schimbări de misiuni care aduc şi căderea Sevastopolului.

In noaptea de 28 şi 29 Iunie (ajunul Sf. Petru şi Pavel) trupele germane trec prin surprindere de îmbarcaţiuni Golful Severnaia Bughta, şi, execută un atac puternic asupra centurii interioare a Sevastopolului.

Trecerea aceasta a surprins pe ruşi, care, credeau — după spusele prizonierilor — că rezistenţa va dura încă multe săptămâni. Coloanele de atac reuşesc să ocupe şi câteva înălţimi prin care se învălue Sevastopolul pela Nord-Est.

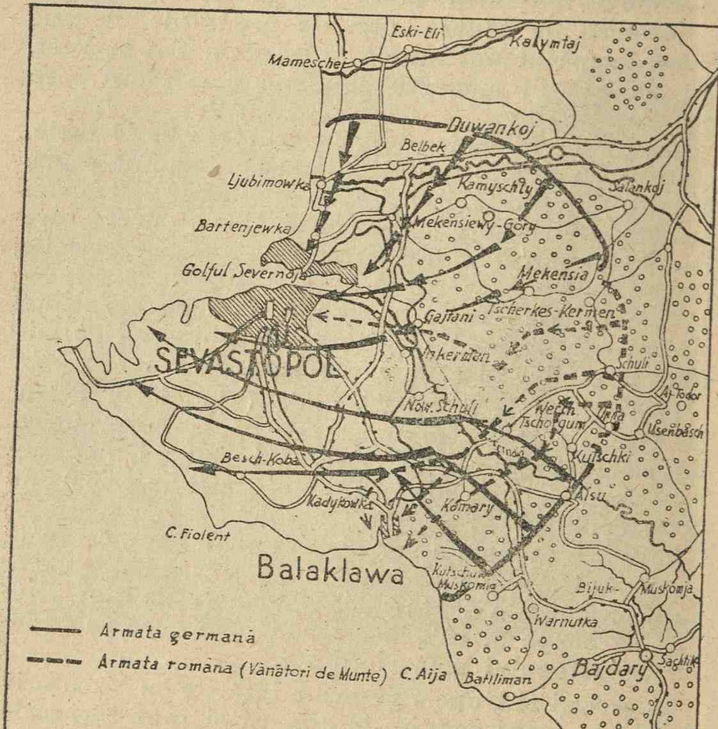
In aceiaşi zi trupele germane întărite cu Vânătorii de Munte atacă centura interioară şi zona serpentinelor.

Despre modul cum a operat aviaţia germană în bătălia dela Sevastopol, iată ce mi-a spus un ofiţer superior care a privit luptele dela Mangop-Kaleh, şi depe înălţimea dela postul de observaţie al Comandamentului Vânătorilor de Munte.

De aci a văzut acest ofiţer desfăşurarea bătăliei aşa cum am putut-o vedea noi pe cea dela

Plevna la Diorama care se construise acum 30 de ani la Bucureşti.

Operaţiile aviaţiei le compar cu exploatările parcelelor de păduri. Grupe de 100—200 avioane aveau în primire făşiile lor de teren pe care le observa şi le bombarda de dimineaţa până seara. Când grupa

dintr'o făşie executa atacul din făşie, grupa vecină decola spre aerodrom, aşa că la fiecare minut era acoperit cerul cu avioane. Sgomotul asurzitor al avioanelor şi al bombardamentelor din avioane, complectat cu acel al tunurilor de toate calibrele, părea că este condus dela clapele unui pian mânuit

de mâna unui maestru, care păstra legătura, în acelaş timp, şi cu publicul ca să-l ţină încordat, aşa cum un maestru ţine legătura de încordare cu publicul din sala de concert.

La pregătirea acestui atac a contribuit toată artileria şi aviaţia Vânătorilor de Munte.

După reuşita acestui atac şi înlăturarea piedicilor de ocupare a Sevastopolului au intervenit următoarele schimbări de misiuni dictate de situaţia tactică şi de alte interese de comandament superior:

a) O parte din trupele germane şi din Vânătorii de Munte ocupă Sevastopolul în ziua de 1 Iulie;

b) Alte unităţi germane înaintează spre Kersones care cade la 3 Iulie;

d) Cealaltă parte a Vânătorilor de Munte şi Infanteria română înaintează spre regiunea muntoasă Balaklava, pe care o acopera de front cu infanterie şi o manevrează pe la Vest cu Vânătorii de Munte, cucerind-o în câteva zile.

In luptele dela Sevastopol au fost capturaţi până la 2 Iulie circa 50.000 prizonieri, 21 tancuri, 503 tunuri, 662 aruncătoare precum şi numeros alt material şi armament. Numărul minelor demontate se ridică la circa 200.000.

In apele din largul Sevastopolului, vedetele rapide germane au scufundat două vase vânătoare de submarine, care încercau să fugă cu trupe îmbarcate.

MOMENTE DIN BĂTĂLIA DELA SEVASTOPOL.

Ultima noapte de atac pentru ocuparea Sevastopolului.

In noaptea de 30 Iunie spre 1 Iulie, la orele 9,30 detaşamentul de asalt, porneşte la atac. Valea Ciortenaia şi drumul care duce spre Inkerman sunt trecute de bravii Vânători de Munte într'un tempo rapid; de pe ultima creastă din faţă, şi care mai străjueşte Sevastopolul se primesc focuri de arme.

Ostaşii noştri în frunte cu ofiţerii superiori şi inferiori se caţără din nou pe creastă şi după lupte eroice reduc la tăcere toate gurile de foc duşmane. Se trece peste cadavrele din şanţul anticar şi se taie ultimile reţele de sârmă ce mai puteau întârzia înaintarea.

Iată-i pe vânători la periferia oraşului. In dreapta sectorului român, germanii împing infanteriştii şi carele de luptă pe străzile baricadate. Dintr'un grup de femei care vin speriate spre noi se desprind două şi ne arată că dintr'o casă vecină câţiva ruşi trag pe furiş în vânătorii noştri. O echipă de asalt intră în activitate şi după 10 minute, cuibul de rezistenţă este redus la tăcere.

Intregul oraş are un aspect de cataclism. La un colţ de stradă un câine înflorat cu alb şi negru trage cu lăcomie din cadavrul proaspăt al unui rus. Lângă el este căzut şi un cal dar nu-şi înfige colţii în el. Un ofiţer încearcă să-l alunge dar câinele îşi arată colţii lungi. E aşa de slab şi sec. Intr'o clădire cu câteva etaje o stivă mare de săpun a început să ardă. Focul se întinde încet. Se trece înainte. Străzile sunt înfundate de moloz şi piatră. Se pătrunde prin grădini arse şi pomi cu frunzele răsucite de fum. In centrul oraşului, mai înalt ca edificiile pustii şi negre dinprejur se vede biserica cu patru turle verzi. Ea nu mai serveşte de mult ca locaş de închinăciune, ci ca fortăreaţă având multe guri de tun şi ţevi de mitralieră. Unele mai fumega altele nu. Inspre gura largă a portului se strecoară printre ruini cârduri răsleţe de ruşi. Incearcă şi ei ca şi cei dela Kertci o fugă pe mare. Se agaţă de scânduri şi butoaie goale. Câteva vase de transport stau aplecate spre mal. Au găuri mari în pântec. Pentru cei ce încearcă să se refugieze nu mai este nici un mijloc de salvare. Comandanţii, comisarii şi politrucii au plecat încă de astănoapte cu 3 submarine spre coasta Caucazului. Pe dreapta Mării avioanele supraveghează orice svârcoliri şi încercări de scăpare ale grupurilor răzleţe de soldaţi bolşe-

vici. Din Sevastopol nu a mai rămas decât un uriaş morman de dărămături. Puţinele case care au mai scăpat de bombardamentul aviaţiei şi artileriei nu mai au decât pereţii goi. Mobilierul ars iar fierăria s'a încovoiat ca nişte sârme. In tot Sevastopolul nu mai există un singur ochi de geam nespart. Nici cel mai groasnic cutremur nu putea prăpădi atât de mult această cetate pe care ruşii o credeau „inexpugnabilă". Printre dărămături se înfundă marele golf Severnaia şi se înălţă o colină până spre creasta celorlalte două pe care este aşezat Sevastopolul.

Toate oraşele din Crimeea nu au suferit la un loc atâta prăpăd cât acest oraş. Populaţia civilă e foarte puţină; majoritatea s'a refugiat prin stânci unde şi-a amenajat câte un culcuş. De acum încolo încep să apară cârduri, cârduri de femei ducând în spate boccele cu haine şi velinţe.

(Reprodus din „Ecoul Crimeii" Nr. 30, Iulie 1942).

Cum a luat naştere o concepţie artistică de război.

Aripa dreaptă a armatei germane, progresase simţitor şi atinsese obiectivele fixate, iar stânga lor era în curs de curăţirea satului Kamara şi acum cobora către ruinele de Nord-Vest de acest sat.

Dar în sectorul unei mari unităţi de munte care se avântase cu elanul prim, caracteristic Românilor, trupele fusese nevoite să revină pe baza de pornire.

Comandantul cunoştea prea bine tăria apărătorilor din unităţile sale, şi se aştepta la rezistenţa extraordinară a Dealului Capelei, a „Căpăţânei de Zahăr" şi a înălţimilor cari păstrau ruinele fostelor cazărmi ale garnizoanelor înaintate ale Sevastopolului; el prevăzuse că această chee de boltă va fi bine păstrată de adversar. Dar ar fi vrut cu un ceas

mai devreme, ca ostaşii de sub comanda sa, să nu fie depăşiţi în victorie de vecinii săi aliaţi.

Şi totuşi nu era nervos.

Când, către orele 12 din zi, s'a prezentat emoţionat, la Observator, Comandantul Diviziei şi i-a raportat cu respiraţia întreruptă, pe un ton care avea ceva din gravitatea mărturisirilor intime, domnia sa l-a ascultat calm şi l-a înţeles fără vre-un reproş; numai când Generalul i-a adus la cunoştinţă că la un batalion i-a căzut toţi căpitanii şi ceilalţi au trebuit să revină pe bază, muşchii feţei sale s'au cripsat şi privirile lui s'au plecat către pământ.

— „Nu-i nimic, vom aştepta şi vom repeta!".

Apoi Comandantul marei unităţi care prezentase raportul, s'a îndepărtat.

Câtva timp, privirile tuturor s'au întâlnit mute şi în urmă Generalul Comandant, s'a retras pentru o jumătate oră, în adăpost singur, pe modestul său pat de campanie, ca un pustnic într'o chiliuţă, pentru ca acolo, în tăcere şi în reculegere, să găsească deslegare problemei ce-l frământa.

Când a revenit deasupra, privirile lui erau mai senine, buna dispoziţie se citea pe faţa sa. O vorbă bună aruncată fiecăruia şi ordinele au început să alerge pe firul telefonic. Câteva fraze scurte, câteva indicaţiuni pentru focul artileriei şi ora celui de al patrulea atac, din acea zi, a încheiat hotărîrea care la căderea nopţii, trebuia să aducă atingerea obiectivului zilei.

Era un ordin categoric, ca o formulă geometrică, care nu privea parcă elementul om, omul de care era atât de intim legat până acum, ci expresia matematică, care reprezenta raporturile abstracte ce dădeau siguranţa soluţiei Carteziene.

Contopise în laboratorul creierului său, toate elementele ponderabile ale câmpului de bătălie şi găsise formula omului de ştiinţă, care se rupe pentru un moment de ambianţa mediului înconjurător.

Aşa s'a sbuciumat timp de 26 zile în faţa acelei dintâi cetăţi a lumei, produs al tehnicei ingineriei

moderne, pentru ca mintea sa de strateg şi tactician, fără a avea pretenţiile de a fi răsturnat întregul eşafodaj al formulelor inginereşti, să fi pătruns totuşi prin tainele intuiţiei, în secretul ce i-a adus public, gratitudinea şi recunoştinţa Patriei, proclamată solemn în dimineaţa de 3 Iulie, pe întregul pământ al suflării Româneşti.

(Din articolul Locotenent Sebe Th. publicat în „Ecoul Crimeii", Iulie 1942).

AM VERIFICAT O LECŢIE DE PSIHO-PEDAGOGIE.

Fac legătura între această creaţie artistică de război a generalului Avramescu şi între lecţiile psihopedagogice făcute de mine la şcoalele militare după războiul de întregire, tipărite în 1923 [1]).

Spuneam atunci cu privire la combinarea ideilor în imaginaţia creatoare practică sau artistică:

„Diferitele cunoştinţe şi idei le adunăm încet, încet prin voinţa noastră, prin intuiţie şi prin multă citire, dar concentrarea ideilor îngrămădite în diferite regiuni ale creerului şi legarea lor într'un tot armonic şi sistematic pentru a ne da o imagină creatoare practică, ştiinţifică sau artistică, nu ştim cum se face, căci nu se face prin voinţa noastră, precum s'a făcut adunarea acestor elemente componente.

„Se admit însă următoarele două condiţiuni, în virtutea cărora ideile se combină şi se leagă între ele spre a da o creaţiune spontană:

Prima condiţie; oricât de variate vor fi ideile şi senzaţiile şi oricât de diferite vor fi epocile la cari s'au format aceste senzaţii, acele idei însă se vor aduna şi se vor lega la un loc, numai dacă a existat

---

1) *Colonel I. Manolescu:* „Psihologie şi Podagogie" cu aplicaţiuni pentru formarea apărătorilor Patriei.

unitate de simţire la formarea lor şi dacă aceleaşi emoţii le rechiamă acum.

„Şi mă serveam atunci de exemplul dat de Prosorul Găvănescu în psihologia sa:

„Când un poet voeşte să descrie un sentiment elementar şi general ca frica, trebue, în momentul acela, să aibă, sub o formă oarecare, aceste sentimente; imaginaţia emoţională deşteaptă atunci, din experienţele lui, toate fenomenele cari s'au asociat cu frica şi poetul e în stare să concretizeze cauzele şi efectele fricei în întâmplări ce în adevăr pot să înfioare pe cititor.

Tot aşa putem zice:

Strategul care, în momentele grozave ale luptelor, creiază situaţiunea trupelor şi imaginează diferitele mişcări necesare pentru zdrobirea adversarului nu-şi dă seama cum se produce în imaginea lui întregul plan al luptei, dar, de sigur, că la crearea acelor imagini au venit să se lege şi să se asocieze toate ideile pe care le-a plasat în mintea lui prin îndelungată muncă, experienţă şi meditaţie şi prin emoţii asemănătoare cu cele produse de acel moment groaznic şi măreţ al luptei.

A doua condiţiune este aceea a corelaţiunii armonice ce există între tot şi părţile sale. Adică, dacă apare în minte o singură parte sau o singură faţă a totului, atunci sentimentul totului face să se adune şi restul ideilor ce alcătuesc acel tot.

Negreşit că această corelaţiune este apanajul creerilor cu ţesături mai fine, dar, mai presus de aceasta, se presupune că în acel creer s'au depus cu mult înainte cunoştinţe suficiente pentru ca să apară în creer totul, atunci când afară există numai o parte.

Aceste condiţiuni le-a îndeplinit şi s'au verificat prin generalul Avramescu.

Popoarele nu pot avea niciodată astfel de creatori în război, dacă pregătirea războiului din timp de pace, nu se face în condiţiuni ideale de învăţământ militar, şi în condiţiuni de abundenţă ma-

terială pentru aplicaţiuni practice, cât mai dese şi mai îndelungate înainte de a începe războiul.

EROI ŞI OAMENI DE NĂDEJDE LA RĂSCRUCILE RĂZBOIULUI NOSTRU ACTUAL.

Războiul nostru din Rusia nu poate fi studiat numai ca pregătire militară sau ca execuţie a luptelor strategice şi tehnice. Acest război este atât de strâns de evenimentele generale politice, istorice şi naţionale, încât, separându-l de aceste laturi ar fi a nu-l înţelege, poate, chiar a-l critica pe nedrept.

Studiindu-l chiar prin toate aceste laturi generale, am putea cădea încă în greşala, pe care o facem noi de multe decenii, să admirăm ceeace constatăm bun la alţii, sau ni se pare bun, să ignorăm ceeace este bun la noi şi să nu avem cultul marilor români care au muncit ca să realizeze acest bun dela noi.

Negreşit că orbirea măgulirei noastre înşine, poate fi tot aşa de periculoasă ca şi ignorarea noastră de către noi înşine.

Domnul profesor universitar Simionescu, spunea în conferinţa sa, ţinută vara aceasta la Breaza că, „vremurile de astăzi impun să ne îndreptăm privirea şi dragostea către tot ce este al nostru, şi să punem stavilă duşmanilor şi uneltirilor din afară care împrăştie îndoiala în valoarea noastră. Avem datoria să punem în valoare aptitudinile noastre atât prin cultură şi dovezi istorice, cât şi prin muncă şi realizări făcute de personalităţile neamului nostru, care nu sunt cu nimic mai prejos de elementele creatoare ale altor popoare".

De altfel, autorul însuşi, prin experienţa lui personală şi inspirat de cuvinte înţelepte ca cele reproduse aci, a susţinut şi a stăruit să se introducă în doctrina Caselor Naţionale, cultul eroilor şi al oamenilor mari ai neamului nostru.

Prin aceasta şi ca deosebire de concepţiile comuniste, nu înţelegem numai pe acei eroi şi oameni de nădejde care se găsesc în capul conducerilor civile sau militare, ci înţelegem pe eroii şi oamenii de nădejde din orice ramuri de activitate a neamului nostru şi din orice treaptă socială ar fi el.

Fără îndoială că între acei din capul conducerilor superioare şi acei din toate erarhiile sociale şi profesionale, există şi trebue să existe o interdependenţă sufletească, doctrinară şi regulamentară, altfel, faptele eroice şi realizările oamenilor de nădejde ar rămâne atât de izolate, individuale şi neînsemnate încât istoria nu le-ar putea înregistra.

Privind astfel chestiunea, se înţelege că, în cazul de faţă, impresiile mele din Ucraina se reduc numai la cele ce am văzut, nu la toată erarhia de eroi şi oameni de nădejde din războiul nostru actual, şi nici la toate ramurile de activitate care conlucrează în acest război.

Conlucrarea actuală dintre aceste ramuri de activitate, impresionează puternic şi întăreşte credinţa în izbânda totală a cauzei noastre româneşti.

Câteva ore pe aeroporturi şi câteva ore de sbor ajunge să constaţi şi să admiri calmul, siguranţa, devotamentul şi priceperea cu care lucrează aviaţia noastră.

Aci înţelegi bine pregătirea tehnică, spiritul de corp şi mândria naţională a aviatorilor noştri, care au dat până astăzi atâţi eroi şi care stă la aceiaşi înălţime culturală, sufletească şi profesională, ca armata germană. Ba trebue să mărturisesc că, din punct de vedere moral şi al credinţei aviaţiei noastre în victorie, întrece cu mult nivelul armatei amice aliate. S'ar explica aceasta, poate şi prin faptul că, idealul pentru care luptă ei, este mai abstract decât cel al armatei noastre: Ardealul.

Merită deasemeni o deosebită atenţiune şi admiraţiune organizarea infirmeriilor de urgenţă ale Crucii Roşii la aeroporturile mari pentru primirea

răniţilor de pe front, pentru îmbarcarea lor în trenurile sanitare, pentru trimiterea lor în spitalele din interior, şi pentru conducătoarele autovehiculelor cu care îi transportă dela aeroporturile terminus la spitalele din oraşele respective.

Iuţeala şi îndemânarea cu care lucrează aci surorile de caritate, doamnele delegate ale Crucii Roşii, medicii şi agenţii sanitari, pe lângă lauda ce merită, face să te întrebi, dacă această muncă şi jertfă nu face parte tot din eroism. Eu cred că da.

Nu ştiu câte doamne din societatea românească vor fi lucrând aci, fie surori de caritate, fie membre ale Crucii Roşii, fie conducătoare de automobile ale Crucii Roşii, fie conducătoare ale cantinelor din gările şi oraşele din urma frontului, dar acelea pe care le-am văzut la lucru îmi fac o datorie să le prezint omagiile mele de admiraţie.

Serviciul sanitar, mi-a făcut impresia, în actualul război că este o armă, nu un serviciu, un stimulator de moral şi de curaj nu numai pansator de rane materiale. Scriu aceste rânduri sub impresiunea puternică ce mi-au făcut medicii tineri şi bătrâni pe cari i-am întâlnit la diferite posturi sanitare, ambulanţe şi spitale lucrând de dimineaţă până seară pentru întreţinerea moralului luptătorilor cât şi pentru vindecarea răniţilor şi bolnavilor.

Nu pot să nu menţionez aci pe tânărul general medic Căpitanovici şi pe profesorul Dr. Ciucă pe care i-am întâlnit lucrând ca pe cei din urmă agenţi sanitari pentru întreţinerea sănătăţii şi prevenirea boalelor, precum şi pe medicul Vânătorilor de Munte Lt. Col. Franţ Iosif.

AM VERIFICAT ŞI O DEDICAŢIE.

Lucrarea mea „Psihologie şi Pedagogie" tipărită după războiul de întregire am dedicat-o părinţilor şi profesorilor mei civili şi militari precum şi ofiţerilor armatei noastre.

Dar în dedicaţia pentru ei ziceam: „în special, ofiţerilor dela căpitan până la gradul de colonel inclusiv, cari, înainte de război au avut o pregătire, în război au căpătat o experienţă; iar acum după război — dacă vor munci după cum au putinţa să o facă — vor putea să dea armatei ceeace-i lipseşte sus şi vor pune în adevărata valoare comorile ce se găsesc jos, fără orientare".

Pe câmpul de luptă, sau în apropierea acestui câmp, — cum m'am găsit eu, — am putut mai uşor să verific dorinţele şi opiniile mele asupra pregătirii războiului şi apărării noastre naţionale.

Aci m'am convins că, în adevăr, succesele armatei noastre se reazimă pe massa ofiţerilor cuprinşi în dedicaţia de mai sus, că tot din această massă s'a selecţionat comandantul armatei noastre, — majoritatea comandanţilor de unităţi şi a ofiţerilor din comandamente dela comandantul de batalion în sus.

Graţie acestei masse s'a difuzat în sufletul tinerilor trecuţi prin armata şi şcoalele militare sentimentul de ordine, muncă şi jertfă pentru ţară, atunci când în tineretul civil al ţării pătrunsese sprijinul de răsvrătire.

Tot în această massă de ofiţeri a găsit ţara şi oamenii de nădejde de care a avut şi are nevoe în diferitele ramuri civile pentru primenirea moravurilor şi pentru asigurarea renaşterii noastre spirituale şi morale.

De aci a trecut gândul meu — printr'un fel de intuiţie — la următoarea întrebare: care va fi massa pe care se va rezema ţara în situaţiile grele, fatale şi necesare ce vor începe pe nesimţite, poate chiar s'a început ori se va începe cu ceva mai înainte decât încheerea formală a păcii.

Mi s'ar putea obiecta că asemenea întrebare nu se mai poate pune, faţă de dreptul ce şi-au creiat luptătorii pe front şi prin front, pentru a se rezema ţara tot pe ei.

Fără îndoială că mulţi dintre ei vor face parte din această massă, dar nu trebue să se uite că

mentalitatea de după război este cu totul alta decât cea din tranşee.

La timpuri grele se cere un bloc puternic al tuturor oamenilor de nădejde ai neamului şi un conducător care să-i adune şi să-i înţeleagă chiar când nu-i vede şi nu-i aude. Avem şi pe cei dintăi şi pe cei de al doilea. Se cere numai înţelepciune şi răbdare.

ALTE MOMENTE DIN EROISMUL DELA SEVASTOPOL.

O minune Dumnezeească.

a) Topografia regiunei din jurul Capelei se prezintă ca balaurul cu şapte capete. Nu omori pe balaur până ce nu-i striveşti pe rând fiecare cap.

Unul din aceste capete a fost Piatra Roşie, întărită puternic de ruşi. Acest cap a fost strivit dela 10—13 Iunie de către un batalion de Vânători de Munte.

Cum însă mai erau şi alte capete de strivit până să se ajungă la capul cel mai tare „Dealul Capelei" şi de aci spre Sevastopol, soldaţii români au avut de suferit multe privaţiuni, din care cea mai grea era „Setea".

Iată însă că s'a petrecut aci o minune Dumnezească pe care o reproducem din „Ecoul Crimeei" (29 Iunie).

„Un proectil greu rusesc, de 307 mm. căzut în terenul stâncos pe care acţiona batalionul, în a doua zi a atacului, a făcut o groapă mare, fără ca schijele să atingă vreun ostaş. In schimb, în locul unde a căzut proectilul, a ţâşnit un isvor cu apă limpede şi rece.

Această minune, acest semn Dumnezeesc, a umplut inimile ofiţerilor de încredere şi a constituit dovada sfântă că cei care luptă pentru Cruce vor învinge. Dumnezeu este cu ei".

Aspectul unei zile şi unei nopţi de atac[1]).

E ora 18, din a 13-a zi a lunei Iunie 1942. De o jumătate de oră a început a 3-a încercare de a cuceri, după 5 zile de eforturi gigantice, cu pierderi dureroase, faimosul deal care are la partea cea mai ridicată „Capela" italiană, cucerită în parte astă iarnă de batalioanele de Vânători de Munte, fără a se fi cucerit şi spinarea dealului — Nordnase — aşa cum o numesc germanii. Această spinare întâlneşte la capătul ei „Căpăţâna de Zahăr" „Zucherhut" alt cuib de infernală rezistenţă.

Cerul şi pământul, în acest moment, urlă nesfârşit, un clocot ca al unui uriaş cazan al pământului, o vibrare şi o trepidaţie care te clatină la fiecare explozie, un sfârâit imens, o huruială şi un bâzâit sacadat de motoare.

Din când în când, ca o imensă prăbuşire într'o prăpastie fără fund, se aude un muget înfundat — explozia proectilelor artileriei supra-grele — între acelea în cadenţa regulată şi în serii ale proectilelor mijlocii, ori între rafalele de tobă ale Brandt-urilor, ce trag în baterii; apoi o pocnitură stridentă, un huruit înfundat şi iarăşi o prăbuşire a tavanului cerului, cu sfârâeli de lavă în erupţie, din toate craterele pământului, deschid sub picioarele noastre.

In această orchestraţie de tonalităţi grave, pocniturile sonore ale Brandt-urilor formează singura notă discordantă, iar printre ele, ca nişte izbucniri, ca nişte răbufneli stridente, o răpăială pe toba platoului din spate însoţită de şueratul şerpilor ce-şi svorcolesc cozile prin aer, proectilele bateriilor noastre, complectează simfonia uraganului.

Un clocot imens, un foşnet strident de mătase

---

1) Din notele de război publicate în ziarul „Ecoul Crimeei" din August 1942. Ziarul fiind rupt în parte nu am putut găsi numele autorului, pe care îl felicit pentru mişcătorul tablou ce prezintă.

sfăşiată, nourii de cărbune ori clăbuci alburii, se încolăcesc în rotocoale, alcătuind fantastice propilee ce susţin bolţile cerului.

Roşul exploziilor par nişte garoafe de sânge, prinse pe pieptarul pământului, iar jerbele proectilelor trasoare, în negura fumului, nişte jocuri imense de curcubee trase de mâna capriciului.

Dar jocul magic începe odată cu umbrele înserării prin ţâşnirile rachetelor colorate, ca nişte petale de flori de păpădie înmuiate în sânge, svârlite către căile infinitului şi dârele luminoase ale proectilelor ce se pierd ca nişte stele căzătoare. Pâlniile paraşutelor luminoase, — abajururi agăţate de bolţile cerului — şi rânjetul sinistru al flăcărilor ce izbucnesc din gurile de tun, alcătuesc toate un tablou feeric, care uimesc şi hipnotizează şi pe luptătorul cel mai neobosit.

Şi odată cu tremurul sfios al candelelor cereşti liniştea începe a coborî peste trupurile şi sufletele doborîte de oboseală, ale celor doi adversari.

Zumzetul motoarelor a încetat de multişor; arareori, de undeva, de peste culmile Sevastopolului, un sfârâit întrerupt, o pornire de motor înecat şi „tractorul" aerian apare. E bombardierul greu sovietic, ce umblă ca o bufniţă alungată din cuib şi când tăcerea pare a deveni stăpână peste coclauri, o lătrătură deasă de câini ce se dau pe furiş, se încinge dela un capăt la celălalt al sectorului.

Şi apoi iarăşi tăcere. Vântul doar dacă încearcă să aducă vreun vaiet de rănit. Apoi deodată o plesnitură de bici, ca o şuerătură de şarpe în văzduh drept deasupra capetelor, ne trezeşte din toropeală; sunt bateriile noastre cari aduc aminte că sunt şi ele pe aici.

O companie într'o zi de atac.

Locotenentul E. Vilche, scrie următoarele despre acţiunea companiei lui, într'o zi la Sevastopol.

Ora 3. Primul Ploton condus de Sublt. Ianache,

strecoară om cu om, către podul de peste Ciornaia, cu multă atenţie, pentruca inamicul să nu simtă. Profit de întuneric ca să trec şi al doilea ploton, fără nici un incident.

Tovarăşii „cioloveci", fac probabil somnul dulce de dimineaţă.

In primele şanţuri peste pod, surprind doi pândari inamici aţipiţi în post. Luaţi în pripă n'au timp să riposteze.

Trimit batalionului primele informaţii. Intâiul ploton a atins colţul şoselei, a tras racheta convenţională, fac legătura telefonică şi raportez Batalionului locul atins, după care reiau înaintarea. Până acum, totul a mers bine; ne apropiem de locul, unde cu o zi înainte Sublt. Vătăşescu cu plotonul său reuşise să pătrundă, capturând doi ofiţeri şi 50 de soldaţi şi pierzând în lupte pe cel mai bun sergent din companie, sergentul Roşculeţ, pe care îl găsim în şanţul inamic mort, având peste el cadavrele a 3 inamici. Şi-a plătit scump viaţa Serg. Roşculeţ şi ultima sa faptă încheie frumos cariera unui sergent de a cărui pierdere compania se va simţi mult timp. Vederea lui înverşunează oamenii ce-l vor răzbuna cât mai curând.

Intre timp se face ziuă, focurile s'au înteţit la stânga noastră; inamicul deslănţue un bombardament vijelios de branduri şi artilerie, din care, ca printr'o minune scăpăm fără nici o pierdere.

La un moment dat, plotonul din cap este oprit de foc puternic de arme automate dintr'o cazemată chiar de pe şanţ.

Ruşii luptă cu îndârjire până la primele insuccese, când scăpaţi de supravegherea politrucilor se predau în massă.

Iau legătura la dreapta cu Lt. Mareş, care face curăţirea luncei.

După ce raportez din nou Batalionului situaţia şi trimit prizonierii, pornesc din nou de astădată cu plotonul Lt. Rădoi în cap, încă trei cazemate sunt cucerite în timp de o oră şi peste 80 prizonieri dezarmaţi şi trimişi înapoi.

Către orele 11, ajungem pe „Denksmalbrucke" obiectivul zilei.

Misiunea s'a terminat pentru astăzi cu rezultate frumoase şi pierderi minime.

Soldatul Taris Tudor.

Din contingentul 1933, era încadrat pentru acţiunea dela Sevastopol din Iunie a. c., în *grupa I-a din Batalionul I al Comp. de Artilerie Grea* cu funcţia de împrospătător.

Om slăbuţ, semn al unei vieţi necăjite pe care o dusese şi pe care nu se sfia să o spună tuturor cum o dusese la un stăpân ori altul. In nevoile militare fusese încadrat ca ajutor de bucătar, ordonanţă, ori conducător de cai, unde un armăsar nărăvaş i-a dat o lovitură peste faţă, l-a lăsat în nesimţire şi l-a ţinut mult timp în patul unui spital. La vindecare s'a găsit cu vederile slăbite şi cu aşa înfăţişare, încât aproape nu l-au mai cunoscut soţia şi cei doi copilaşi când l-au văzut acasă.

Rărirea rândurilor din linia I-a din timpul iernii, ne-a forţat să luăm tot ce se putea lua dela trenuri şi să acoperim golurile şi atunci a fost adus şi Taris în linia I-a lângă camarazii pe care îl iubea şi îi respecta şi lângă cari de atâtea ori dorise să fie.

N'ar fi crezut nimeni că în înfăţişarea aceasta de om slăbuţ sălăşlueşte atâta bună dispoziţie şi atâta voinţă de a înfrânge greutăţile şi lipsurile unei ierni pe poziţia de lângă „Capela".

Este chemat într'o seară în adăpostul Comandantului care-i dă ordin ca împreună cu alţi doi camarazi să plece la trenul de luptă al companiei, unde vor primi alte însărcinări.

A doua zi seara însă, soldatul Taris intră în adăpostul Comandantului să-i raporteze că s'a înapoiat la camarazii pe care i-a lăsat în şanţurile din linia I-a.

„Nu pot — raportează el — să mă despart de camarazii cu care am suferit atât şi ce mi-o fi dat voi păţi aici sau ori unde voi fi în altă parte".

Peste două zile — 7 Iunie — se cutremura şi întuneca văzduhul şi pământul de explozia proectilelor de tunuri şi brandt-uri de toate calibrele; în toate direcţiile, plumbii săgetează văzduhul ca nişte licurici sburători; soldaţii români isbesc ca nişte puternice lovituri de ciocan în poziţia inamică, dar poziţia rezistă cu îndârjire.

Improspătătorii duc muniţie, dar acolo se cere multă. Se întorc în şanţurile noastre şi se încarcă pentru a duce alte cutii camarazilor cari îi aşteaptă în şanţurile inamice abia ocupate.

Soldatul Taris, încărcat cu două cutii pe umăr şi cu o cutie în mână, se târăşte către camarazii lui care-l aşteptau cu muniţie, dar... nenorocul, sau poate slăbita lui vedere, îl mână pe alături de culoar şi o mină îl sfârtecă, închizându-i pentru totdeauna ochii lui slăbiţi dar lucitori şi sufletul lui mare, care atât timp se deschisese camarazilor lui pe care-i înveselise cu cântecele şi glumele lui. (Din Ecoul Crimeei, dar nu cunosc numele autorului).

Lt. Colonel Ionescu Anghel.

Rănit grav în ziua de 26 Iunie, în luptele sângeroase dela porţile Sevastopolului, pentru cucerirea înălţimii Sacharnaia Golowka (Căpăţâna de Zahăr), eroul locotenent colonel Ionescu Anghel, după suferinţe groaznice, timp de două săptămâni, trece în lumea celor drepţi.

L'am văzut imediat după ce a fost lovit. Era greu sfăşiat de schijele unui obuz.

Ne-am despărţit plângând. Durerea era mare. Ne lega un şir întreg de zile de bucurii şi restrişte, ce ne înfrăţise.

Intins pe brancarda cu care a fost evacuat, pă-

răsind câmpul victoriilor sale şi ale oamenilor săi, mi-a vorbit cu ochii înlăcrimaţi, cu durere în sufletu-i mare:

„Simt că voi muri. Dar aceasta nu înseamnă nimic.

Ne-am îndeplinit o datorie. Am învins. Sunt fericit că, acei care au sângerat, până acum, şi acei puţini care au rămas din Batalionul meu, am scris câteva rânduri din glorioasa pagină românească a bătăliei dela Sevastopol".

Lupta acelei zile grele într'adevăr era câştigată. Terenul cucerit în acea zi deschidea porţile Sevastopolului care s'au prăbuşit apoi fără prea mari eforturi, numai după câteva zile.

Greul bătăliei dela Sevastopol era înfăptuit, iar eroul locotenent colonel Ionescu Anghel a trăit numai aceste zile grele, neavând parte să se bucure de succesul final.

„Ne-am îndeplinit o datorie".

(Note scrise de Lt. Col. Petrescu)

Sergentul Solovăstru Nicolae dela Giuvala.

Când am văzut mormântul sergentului Solovăstru, în cimitirul dela Bachtschisaray, am simţit o străfulgerare în creerul şi în inima mea.

Sora tatălui meu, Uţa, a fost măritată cu ciobanul Solovăstru dela Giuvala. Desigur că străfulgerarea venea din depărtările ereditare ale familiei mele. Nu ştiu dacă acest sergent Solovăstru va fi fiul sau nepotul lor, sau este vreun fiu al altui sat.

Iată ce se scrie despre acest erou, în Curierul Crimeei:

„La capătul şanţului din flancul stâng, de unde făceam legătura cu camarazii germani de sub Capela, este grupa Sergentului Solovăstru Nicolae.

Aci grupa a muncit nenumărate nopţi, din Decembrie până acum, la adâncirea şanţurilor şi acoperirea lor. Lucrul tot mai durează, fiindcă pământul este pietros. In fiecare zi ochiul Sergentului Solovăstru mai descoperă ceva de lucru pentru noapte. Camarazii din grupa lui au lucrat cu toată râvna, deşi sunt comandaţi de acest copil cu ochii albaştri ca cerul Ţării Bârsei de unde a venit. A comandat grupa cu deosebită destoinicie, în toate luptele dela începutul războiului până acum.

Aci sub „Căpăţâna de Zahăr" găseşte toate puterile sufleteşti ca să-i antreneze pe oameni în apărarea poziţiei, dar şi pe acelea fizice ca să dea primul exemplu, la lucrările de poziţie care nu se vor sfârşi niciodată; ce se lucrează noaptea, strica ziua bombardamentul „porcilor".

Viaţa de şanţ însă este apăsătoare. Uneori îţi vine să sări din adăpost şi să te plimbi prin livada de pomi din spatele poziţiei. Acelaş gând, aceiaşi involuntară mişcare a destinului l-a făcut şi pe Sergentul Solovăstru şi pe Fruntaşul Duţea Iosif — unul în dimineaţa de 9, altul de 12 Aprilie, să se ridice pentru a contempla frumuseţea primăvăratică din lunca Ciornaii.

— „Ia, auzi mă! — a spus Solovăstru — cum cântă păsărele aci în luncă, par'că ar fi pe la noi".

Apoi destinul a lăsat o aripă de plumb să se prăbuşească peste viaţa lui Solovăstru...

Fruntaşul Duţea Iosif era pândar, ultimul schimb — spre ziuă — când a fost lovit în cap; Serg. Solovăstru Nicolae se ducea să ridice posturile când se făcea ziua şi la fel a fost lovit.

Tu, Nicolae Solovăstru, născut din sângele Mănoilor prin bunică, şi din sângele Solovăstrilor prin bunic, ai depăşit aceste două neamuri prin eroismul tău şi te-ai înscris între eroii întregirii şi afirmării româneşti, aşa cum nimeni dintre cei care coborâm din aceste două neamuri n'au făcut'o încă.

Neamurile care merg pe firul tras de moşii şi strămoşii lor şi care se depăşesc din generaţie în

generaţie, în mersul către mai bine, mai frumos, mai drept, mai moral, mai naţional şi mai uman, vor da eroi ca tine pentru afirmarea personalităţii neamului lor printre celelalte neamuri [1].

Monumentul Colonelului Poenaru Bordea, mort eroic la Giuvala în războiul de întregire, şi aşezat în faţa casei părinţilor tăi, ţi-a fost model ca să ajungi şi tu erou. Poate ţi se va ridica şi ţie, un monument la Giuvala.

Atacul cazematelor.

Găsim în notele căpitanului A. M. publicate în „Curierul Crimeei", următoarele:

E o zi cu arşiţă; 27 Iunie, către amiază. Artileria noastră răscoleşte poziţia inamică, furios. Avioanele Stukas aruncă bombe cu nemiluita, umplând de bucurie inimile vânătorilor noştri.

Rămaşi însă, în cazemate de beton, ruşii trag înebuniţi.

Grupa sergentului Luca Ion, dintr'un batalion Vânători de Munte a ajuns pe Kegel. E către flanc. A căzut în spatele inamicului care fuge acum către valea largă din faţă. Câţiva ruşi, atinşi de gloanţele vânătorilor, cad şi se rostogolesc pe povârnişul abrupt, dar două cazemate îşi trimit încă focul pe deasupra grupei, care stă lipită pe pământ. Din urmă sunt aduse două mitraliere, printr'o teşitură de teren. Două mitraliere sunt şi ele gata de tras. Dar deocamdată niciun foc. Sunt trase cutiile cu muniţiuni, alături.

Nu se ştie la al cui semnal s'a deschis focul pe cazemate. Acestea amuţesc. Sergentul Luca Ion cu 5 oameni se avântă asupra lor. Ajuns la 50

---

1) Vezi „Omul de Nădejde" de G-l I. Manolescu, pag. 71—82 privitor la depăşiri individuale ale momentelor din neamul Mănoilor. Dar consultă toată cartea că îţi va prinde bine cetitorule.

metri aruncă două grenade fumigene, apoi, târîş, se apropie, în timp ce dinăuntru mai pârâie o armă automată.

Soldaţii Murdelea Ion, Radu Ion şi Iancu Nicolae sunt cei dintâi care ajung la cazemata dinaintea lor. Primul aruncă înăuntru o grenadă în timp ce ceilalţi doi se reped la cea de a doua cazemată. Sergentul Luca Ion e rănit la braţ de un glonţ, dar îşi face loc la intrarea în cazemată de unde, îngroziţi de explozia grenadei, încep să iasă şi să se predea 18 ruşi.

A doua cazemată nu tace după prima grenadă. Un glonţ omoară pe soldatul Iancu Nicolae. Altul îl răneşte pe soldatul Radu Ion, dar acesta reuşeşte să arunce înăuntru două grenade. Sergentul Luca Ion îi vine în ajutor. Câţiva ruşi sunt morţi. Intre ei, doi politruci. Numărul prizonierilor se ridică la 32.

Sergentul Luca Ion îşi instalează grupa pe poziţie, merge apoi şi raportează, cu mâna bandajată, comandantului de ploton: am capturat 32 prizonieri, 2 tunuri anticar, 3 mitraliere, 1 aruncător de flăcări, 3 puşti mitraliere şi trei puşti automate.

Dintre viteji, singurul soldatul Iancu Nicolae doarme somnul de veci, în apropierea celor două cazemate, pe şoseaua ce duce la Inkermann.

Cât preţueşte un om vesel şi curajos pe front.

Soldatul Pavel Ion dintr'un batalion V. M. e cel mai îndrăcit. El face din când în când câte o poznă bolşevicilor de peste deal, pentru a mai înveseli pe camarazii săi.

Intr'o seară când luna aluneca pe sprânceana dealului, soldatul Pavel Ion găseşte un cauciuc vechi de automobil pe care-l căptuşeşte cu grenade şi tot felul de materiale inflamabile.

Ruşii ocupau poziţiile din vale, iar pe creasta dealului era întărit batalionul din care făcea parte soldatul Pavel Ion. Măsoară din ochi distanţa dintre el şi bolşevici şi, pentru a calcula timpul cât va face cauciucul până în şanţul lor, fuge cu viteza iniţială a cauciucului pe celălalt versant, ca explozia să-şi aibe efectul dorit, după experienţa lui proprie.

Intr'adevăr, calculul matematic al soldatului Pavel Ion s'a produs cu exactitate de secundă.

Cauciucul pornit la vale face explozie drept la postul comisarului care „găvărea" la microfon. Pe o rază de 16 m. pe linie, bolşevicii sar în aer ca mingile de foot-ball, iar difuzorul a amuţit pentru totdeauna. Hazul celor din jurul soldatului Pavel Ion desigur că a umplut de voe bună pe toţi camarazii lui până la comandant. Pentru asemenea „glumă", soldatul Pavel Ion a fost înaintat la gradul de sergent şi decorat.

(Note Serg. T. R. Georgian Mircea).

Ultimile zile ale bătăliei dela Sevastopol.

Locotenentul Drăghici N., sfidând moartea care-l pândea la fiecare pas, a înfrânt duşmanul şi a pătruns cu compania sa primul în Sevastopol: Sublt. Buta F., deşi grav rănit, nu se lasă a fi evacuat şi luptă până în faptul serii, cucerind ce avea de cucerit, două cazemate; Sublt. Roman Gh., care nu s'a lăsat intimidat de avalanşa tancurilor care ameninţa să-l cuprindă, a tras până la distrugerea inamicului; sergentul major Pârvu V., care a salvat în ultimul moment un tanc al camarazilor noştri de arme; sergentul Covrig Gheorghe, spaima cuiburilor de mitralieră: apoi faptele măreţe ale caporalului Brescanu Gh. soldat Antonoaia V., sergent Popovici Petre, Sergent Surdu C., Sergent Chitigoi V., Fruntaş Trifa Tănase, Sublt. rez. Vida Gh., care avea o deosebită mândrie în a ţine secret

numele obiectivelor atinse, Sergent major Marica Toma, soldat Vulca Anton, caporalul Leca Ion, caporalul Tănăsoiu N., caporalul Alexoiu Gh. şi caporalul Spătaru Ion.

Şi cum să nu-mi aduc aminte de tine şi cum să nu-ţi cinstesc memoria, frate Spătaru, caporal din Vânători de Munte, ce-ţi dormi somnul de veci pe undeva, prin ruinele satului Tschorgun. Nu eşti tu acel strălucit sol al vitejiei româneşti, nu eşti tu acela care având întruchipată în tine vitejia strămoşilor noştri, ostaşii lui Ştefan cel Mare ai lui Mihai Viteazu, ai fost găsit a doua zi după atacul dela 23 Iunie, mort, având în jurul tău, străpunşi de oţelul baionetei tale, nu mai puţin de cinci duşmani, dintre care unul căpitan al armatei păgâne?

(Din notele Caporalului T. R. Ganea Gh.).

Ce l'a impresionat pe Locotenentul N. Alexianu.

— El însuşi scrie în Gazeta Militară [1]:
— Nebelwerfurile-Stuka (Kamara).
— Mortierele Thor.
— Minele uriaşe.
— Cazematele săpate în stânci.

„Căzut rănit, cu durere în suflet a trebuit să accepte evacuarea. La poalele înălţimei Inkerman, numai de 800 de metri de Golful Severnaia, un proectil de artilerie de coastă inamică, mi-a distrus tunul director cu 2 servanţi morţi şi 3 răniţi, plus eu.

„Nu am avut norocul să te văd cuib de năpârci şi focar de ură, dar soldaţii mei m'au răsbunat, asistând la ultimele clipe ale agoniei tale, grăbindu-ţi sfârşitul prin ultimul lor atac al fortului Malakof.

---

1) Anul IV, 24 Decembrie 1942.

„In drum spre ambulanţă, am avut cea mai impresionantă şi vibrantă emoţie din viaţa mea.

„Cu ochii împăenjeniţi din cauza leşinului provocat de pierderea de sânge, am văzut estompat pe Căpăţâna de Zahăr şi Nordnase, fluturând drapelul român de război.

„Era tot ce-şi dorea un luptător mai frumos; eu să mor dar ţara să trăiască. Pentru aceste înălţimi mi-a murit Căpitanul Nicoleanu Petre, comandantul meu şi bravul Sergent Major Culbecea rupt în 4 de mină. Sublocotenentul Munteanu mare mutilat de război, Plotonierul Negoescu fără picior, Sergent Major Tomescu rănit, 8 soldaţi morţi şi 13 răniţi împreună cu mine.

„Pe voi dragi camarazi, vă simt aproape, vă aud pasul cadenţat, mă simt stăpânit de gândurile voastre închinate patriei, ridicându-vă ca pionieri ai unei alte concepţii, despre rosturile poporului Român.

„Voi ne impuneţi celor rămaşi, o ţinută de mândrie, o afirmare a sfintelor noastre drepturi, pe care le scandează cu hotărîre camarazii voştri pe tot frontul de răsărit.

„In numele generaţiei pe care o reprezint, vă jur, că nu voi avea odihnă şi pace, până când drepturile noastre nu vor fi recunoscute şi până când România Mare, aşa cum ne-aţi lăsat-o voi, cu sacrificii şi sânge, nu va fi în vechile ei hotare".

NOTE DINTR'UN CARNET DE RĂZBOI[1]).

Praful acesta Ucrainean va fi poate pentru ruşi o poemă prozaică, dar pentru noi este un duşman de luat în seamă.

Nu se poate merge pe jos, cu căruţa sau cu maşina fără să stârneşti nori de praf, care îţi intră în

---

1) Lt. Col. Dr. Franţ Iosif.

ochi, în nări, în gură, te acopere cu o pojghiţă de poleială pământie, care îmbibă hainele.

Am primit o carte postală dela Mircea pornită la 23 Ianuarie, deci de circa zece zile. E un copil cuminte şi mă îndeamnă la fapte eroice.

Evident, am sângerat din belşug, cei şaptezeci şi şase mii răniţi vorbesc îndestul. Nici o isbândă nu se poate face fără victime, nici o înjghebare nouă nu s'a cucerit fără jertfe.

Jertfa este sublimă, ea dă poporului dreptul la libertate şi viaţă. Ceeace interesează este scopul final şi întru dobândirea acestuia oferind viaţa noastră ca preţ de răscumpărare.

Am fost la reprezentaţia dela teatrul Rusesc. Un program minunat în care muzica alterna cu balet şi scenele de teatru.

Pe o scenă de teatru rusesc „basmul cu fauni şi nimfe" este în contradicţie cu fenomenul rusesc, pe care l-am observat de nouă luni în cursul operaţiilor.

Dorul de reînviere al abstractului, credinţa în Dumnezeu şi nevoia de a evoca lumea basmelor se evidenţiază la poporul rusesc la fiecare pas. La înviere biserica geme de lume, femei, bărbaţi şi copii. Este un simptom, care se menţine şi aci ca în toată Ucraina pe unde am trecut şi unde năvala la biserică era la fel de mare. Este drept că tineretul nu prea arată mare interes pentru biserică. Slujba religioasă este pentru ei o scenă de teatru la care asistă de curiozitate, dar fără a lua parte cu sufletul la ea, fără legătură şi trăire sufletească a tainei ce se desfăşoară.

De aci dela Mangop Kaleh — scrie Dr. Franţ Iosif — am urmărit lupta dela Sevastopol. Oraşul se întinde în depărtare, Marea se profila vizibil la orizont, avioanele germane într'un dute-vino ameţitor marcau prin trombe de praf şi fum exploziile Brandt. Mi-au sosit astăzi peste 300 de răniţi unii din ei destul de grav. Mâine voi evacua cu trenul sanitar un număr de circa 250 dintre ei.

Trec pe deasupra capetelor noastre mii de avioane încărcate cu bombe, pe care le aruncă la locul destinat, se înapoiază şi repeta aceeaşi manevră ca sbor, din zori până cu seară. De aci dela cota 412,2 se vedea doar o mare de fum, ce se reînnoia continuu. De două zile a început să bubue aproape de mine tunul cel mare de 62,8 cel mai mare tun din lume. Trage obuze de 2500 până la 3000 de kgr. unul. E un sgomot asurzitor, geamurile sbârnăe şi casele se cutremură. Trage la fiecare oră un obuz, atât poate încărca. Efectul dincolo la inamic este înspăimântător.

Au început a sosi răniţi în număr mare, printre ei şi Traian Manolescu duiosul prieten al şederei mele la Breaza, a luat parte la primele lupte de pe Căpăţâna de Zahăr în stânga dealului Capelei. Cred că a fost un infern apocaliptic. Aci a murit în timpul atacului Slt. Bocancea, Slt. Mociorniţa, care acum câteva zile au luat parte la înmormântarea Maiorului Niculescu ca delegaţi ai Batalionului de Vânători de Munte.

Dece luptă soldatul sovietic aşa de îndârijt? Ce forţă îl mână la atacuri repetate, la rezistenţă dârză, când este atacat?

Il cunosc doar din vedere, atâtea zeci de mii de prizonieri au trecut pe lângă mine. Prăpădiţi, galbeni şi supţi la faţă cei mai mulţi, masa amorfă, monotonă, turmă în adevărată concepţiune a cuvântului, târându-se anevoe pe drumuri prăfuite.

De ce dar se luptă dârz până când cade prizonier? In primul rând de frică. Li s'au spus atâtea despre barbariile noastre, ale germanilor şi ale aliaţilor lor. Tremură vargă când este prins, abia îşi poate veni în fire.

La ea se adaugă frica din spate. Teroarea este întreţinută cu revolverul de cei dinapoi. Este de

altfel un mijloc de a se impune o voinţă care s'a întrebuinţat atât de des de comunişti. Oamenii nu au posibilitatea de a controla exactitatea celor spuse de propagandă, orice urmă de personalitate s'a stins în sufletul lor. Aceasta se dovedeşte şi prin faptul că ei nu au aptitudini de revoltă, împotriva comisarilor, cari îi terorizează.

Pe timpul Ţarilor mai aveau un stăpân autocrat, în care credeau şi o biserică ortodoxă care le mângâia şi alina durerile, oridecâteori străbătea un accent de revoltă şi se transforma în mişcare de stradă din cauza lipsei lor de voinţă ea era canalizată de profitori comunişti spre ideologia lor, deşi nu schimbare de forme politice cereau ei, ci pâine pentru alinarea foamei lor şi dreptate socială pentru sufletul lor dornic de o viaţă mai bună.

Imbibaţi de o ideologie de renunţare şi de abdicare a personalităţii — cum să se mai gândească să încerce o descătuşare, mai ales când erau stăpâniţi şi de frica dinapoi a revolverului politrucilor şi de frica dinainte a atrocităţilor ce-i aşteaptă dacă vor cădea prizonieri? Propaganda sovietică i-a otrăvit. Luptătorii aveau moartea în faţă şi moartea înapoi. Li s'a infiltrat în ultimii ani un fel de patriotism, care i-au exaltat în cele din urmă. Din acest amestec de frică din faţă, frică dinapoi, s'a clădit rezistenţa dârză, pe care am întâlnit-o la luptătorul sovietic. Este imagina unei turme care atunci când fulgeră şi tună stă locului şi-şi aşteaptă liniştit moartea, nemişcată încremenită pe poziţie. Ostaşul sovietic nu are ţintă nici ideal, el se asvârle sălbatec în foc când politrucii şi comisarii îi gonesc înainte. Ei suferă, luptă şi mor pe poziţie unde li s'a dat ordin să reziste, fără a putea judeca, a voi sau a mişca. Işi vine în fire abia când cade prizonier. Atunci fiind descătuşat de vorbe şi formule vede realitatea, care este cu totul altfel decât i-a trâmbiţat propaganda sovietică.

III

ROMANI ŞI SATE ROMÂNEŞTI IN RUSIA

Un subofiţer german însoţitor al meu, care ştia şi româneşte, aflând că vreau să merg la satul românesc Dunaevka, unde generalul Petre Dumitrescu, comandantul armatei a treia a botezat anul trecut mulţi copii şi a ajutat multe familii, mi-a spus că şi el a găsit lângă satul Galbaş (regiunea Aleşki pe Nipru) un sat românesc „Moldova Nouă" (Andronowka) cu circa 40—50 familii româneşti. Toţi locuitorii vorbesc o limbă curată moldovenească. In acest sat se află un moş în vârstă de 110 ani, care a plecat din România încă dinainte de Regele Carol I. A plecat din împrejurimile oraşului Cetatea Albă, odată cu primii colonişti. Cauza pentru care au plecat din acel loc, este că nu aveau pământ.

Cu toate că este un om foarte bătrân, este încă voinic, vorbeşte bine, aude bine, dar este orb. Consătenii îi zic „Badea Ion".

Intreg satul îşi păstrează încă multe din obiceiurile vechi româneşti, precum şi cântece moldoveneşti.

Toţi aceşti locuitori vorbesc cu mult drag de România şi sunt foarte bucuroşi şi fericiţi când aud limba românească.

Dorinţa lor cea mare este de a se repatria.

La istorisirea aceasta, asistând şi alte persoane din regiune, am putut afla că în regiunea dintre Nipru, Volga, Crimeia şi Caucas sunt încă multe sate româneşti, sau familii de români, aşezaţi în sate ruseşti.

In Dshankoj, este un cartier românesc, în peninsula Kertci şi între Rostow şi Caucas sunt unele sate româneşti.

O parte din aceştia dinspre Caucas pare că ar fi români, rămaşi aci ca prizonieri din războiul 1916—1918.

Cu această ocaziune, locotenentul Surdu, şeful Subcentrului „*Meteo*" dela Melitopol, un tânăr cult, serios şi harnic, mi-a vorbit de satul românesc Dunaevka.

Chiar în acea zi venise la el o delegaţie, în cap cu Gheorghe Goe, să-l roage ca să intervină să se dea voe de înapoere în ţară, a unora dintre ei.

Am vorbit cu Gheorghe Goe, un om tânăr circa 35 ani care vorbia curat româneşte fără accent şi fără dialect. Un om hotărît să revină în ţară, deşi nu li se permitea să se înapoieze în ţară cu vitele şi căruţele lor. Se mulţumea să vândă tot şi să se înapoieze cu trenul, ceeace s'a şi aprobat la câţiva dintre ei.

Când am sosit eu în satul Dunaevka, grupa lui Gheorghe Goe plecase în Basarabia la Gura Sărăţii.

Am văzut aci câteva case româneşti şi am vorbit cu mulţi dintre români. Citez pe Timofte Carpale, Varvara Goiciu, Ana Cherpală, Axinia Gheraciov. Acestea două din urmă fusese notate de germani să le trimeată în Germania, dar au fost lăsate pe loc.

Am mai vorbit cu Andrei Turcan, care are trei copii dintre care fata de 18 ani i s'a luat în Germania, Pavel Prodan, 56 ani, are opt copii cu trei soţii.

Mama lui a murit în etate de 75 ani şi ştia dela ea că părinţii ei venise în Rusia de acum 85—87 ani, ceeace corespunde cu perioada bătăliei din 1854 dela Sevastopol.

Aşa a fost scris Domnule General, să vie părinţii aci când s'o bătut neamurile la Sevastopol, şi să plece copii şi nepoţii acum când s'o distrus Sevastopolul.

— Ia treceţi colea să vă fotografiez.

— Că bine zici Domnule General, dar să ne trimiţi şi nouă câte una, să nu ne uiţi, că tare ne-am bucurat.

— Domnul General nu v'o uita — zise Andrei Turcan — dar dacă veţi pleca în ţară, unde să ştie să vă trimeată fotografia.

— După ce vom scrie noi Domnului General — răspunse Timoftei Carpal — unde ne găsim în ţară, ne va trimite fotografia, că d'asta i-o luat adresa domnul profesor.

Când scriam despre satele şi aceste comune româneşti de aci, am găsit într'un jurnal de război, scris şi tipărit de Colonelul G. Savopol, despre operaţiile regimentului său, următoarele:

Seara am cantonat la Suller (localitate în Crimeia la 70 km. de Simferopol). Aci am nemerit la familia Marin Oprea, român din comuna Brefer, judeţul Chişinău. Ei au plecat din 1917 din comunele din câmp şi s'au oprit aci în Crimeea unde au câştigat existenţa muncind din greu.

DELA BAIDAR PE COASTA MĂRII PÂNĂ LA ALUSCHTA.

Munţii Crimeei se prezintă unitari dela distanţă, şi acoperiţi cu păduri, în aşa fel că, nu bănueşti câte văi adânci, câte strâmtori stâncoase prezintă şi câte platouri ori pante ascunse găseşti când pătrunzi prin aceşti munţi.

Printre aceste capricii ascunse în văile stâncoase ale munţilor Crimeei, este şi oraşul Baidar, locuit în majoritate de tătari. De aci urcând în sus către creasta munţilor Crimeei, se deschide cea mai frumoasă perspectivă către mare şi către amfiteatrul orografic numit Caspi.

Urcam cu automobilul dela Baidar spre creasta munţilor pentru ca, de aci, să coborâm către coasta

Mării Negre, despre care ştiam din cetite că are asemănare cu cea Mediteraneană.

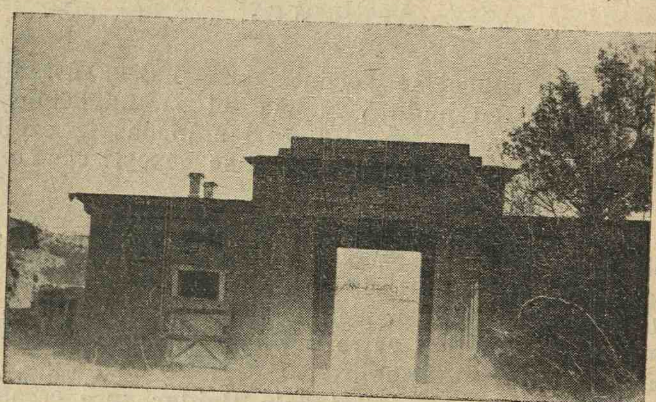
Când mai aveam de parcurs circa 50 m. până la creastă,— unde s'a construit la începutul secolului trecut o poartă mare în piatră — colonelul Dr. Franţ Iosef a făcut semn şoferului să se oprească.

— Dece ne-am oprit doctore?

— Incerc o regisare. Am trecut de 4—5 ori pe aci, dar nu am gustat, aşa cum merită, frumuseţile care se deschid dela această poartă către mare până spre Ialta, şi înapoi către amfiteatrul munţilor până spre Sevastopol, Simferopol şi Karasu-Basar.

Am mers pe jos până la poartă, unde în adevăr ne-a uimit perspectivele variate ale coastei şi frumuseţea apelor mării, care mi-au reamintit Balcicul nostru cu toate valurile de argint, de safir şi de smaragd ale mării. Tot de aci, aruncând priviri înapoi spre Baidar, Balaklava, Sevastopol, Bachtschissaray, Simferopol, Karassubasar, am descoperit frumuseţi pe care nu le înţelesesem când am trecut prin regiunile respective.

Vor fi încă multe puncte pe crestele munţilor Crimeei, de unde se deschid asemenea perspective, cred însă că acesta este cel mai vorbitor, şi mai

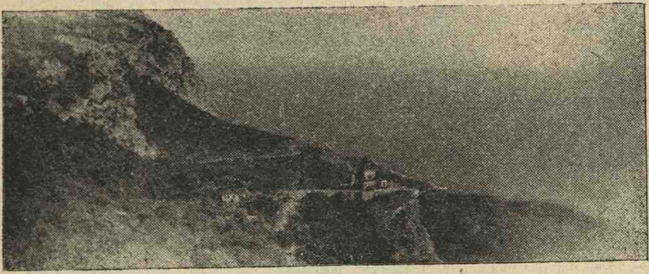

Poarta monumentală dela drumul Sevastopol

evocator ceeace explică şi faptul că s'a construit aci o poartă destul de impunătoare.

Ceeace impresionează, în deosebi este un mic platou aşezat între nişte colţuri de stâncă, situate cam la 100 m. mai jos de creasta de sus către coasta Mării, unde s'a construit, sub Ţarul Nicolae, o biserică monumentală, numită Sf. Petru şi Pavel, neglijată şi maltratată sub guvernul sovietic, dar încă impunătoare prin construcţia ei solidă.

De aci de pe creste am văzut coasta Mării în direcţia Vest Camul Aija, Bucht, Laspi şi Tesseli, toate mult vizitate în timpul verii. Apoi, coborând

Biserica Sf. Petru şi Pavel, clădită în secolul XVII pe drumul Balaclava - Ialta.

am trecut pe un drum asfaltat încă în bună stare, Mochaltka, Kutschuk - Kui, Kekeneis, Lemeny, Alupka, Koreis, Gaspar, Livadea, Ialta, Nicitta, Gursuf, Aluschta.

Dela Aluschta ne-am înapoiat pe drumul care duce prin munţi direct de aci spre Simferopol, pentru ca în zilele următoare să mergem la Teodosia pe drumul Simferopol - Karasu - Basar - Stary - Krym.

Spaţiul nepermiţând o desvoltare amănunţită a acestor drumuri şi asupra localităţilor prin care am trecut dăm mai jos impresii generale şi informaţii din cele ce mi s'au dat în cursul drumului.

Mi s'a atras atenţia că excursioniştii care trec

Vederea trecătoarei dela Merdven (Scalla)

pe aci se duc să vadă trecătoarea dela *Scalla*. Unii o mai numesc *Scava*, iar tătarii au numit-o totdeauna Merdven. Se poate pleca dela Baidar la Est prin Kalendoa şi de aci la stânga, pe picior sau cu calul, până la trecătoarea de unde se deschide vederea spre Mare. Coborârea se face pe circa 800 m. pe scări săpate în piatră şi completat ici colea cu buturugi, de lemn, pe câteva zeci de serpentine, apoi de aci pe drum cu pante uşoare până la Machalatka. Am regretat mult că n'am avut timp să o vizitez, ca să spun cetitorilor dacă are vre-o asemănare cu urcarea şi coborârea la gheţaru românesc dela Scărişoara.

ALUPKA.

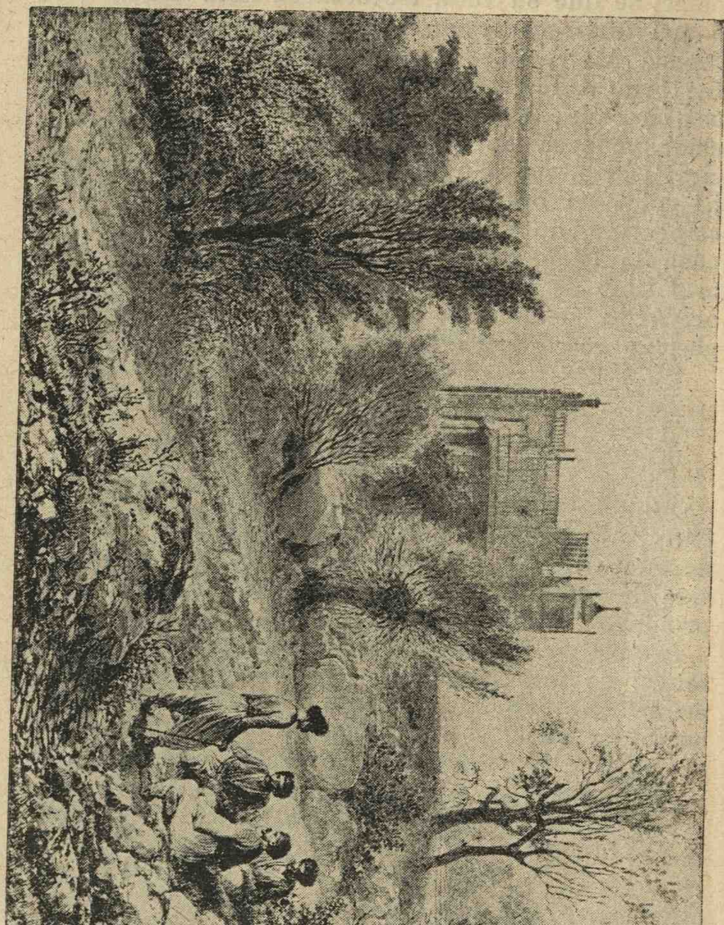
Situată între mare şi părţile de Sud, abrupte în parte, ale masivului numit Stillo-Bugas este păzită de vânturile de Nord. Luminată şi încălzită toată ziua de razele solare care vin direct din faţă, are o primăvară timpurie şi lungă.

In măsura în care Odessa şi Nikolaef se desvoltau şi se îmbogăţeau în aceeaşi măsură, coastele meridionale ale Crimeei au devenit localităţi balneare de vară şi de petreceri. Intre cele dintăi, ca fericită organizaţie şi aşezare, s'a distins Alupka, unde viile şi vinul erau renumite.

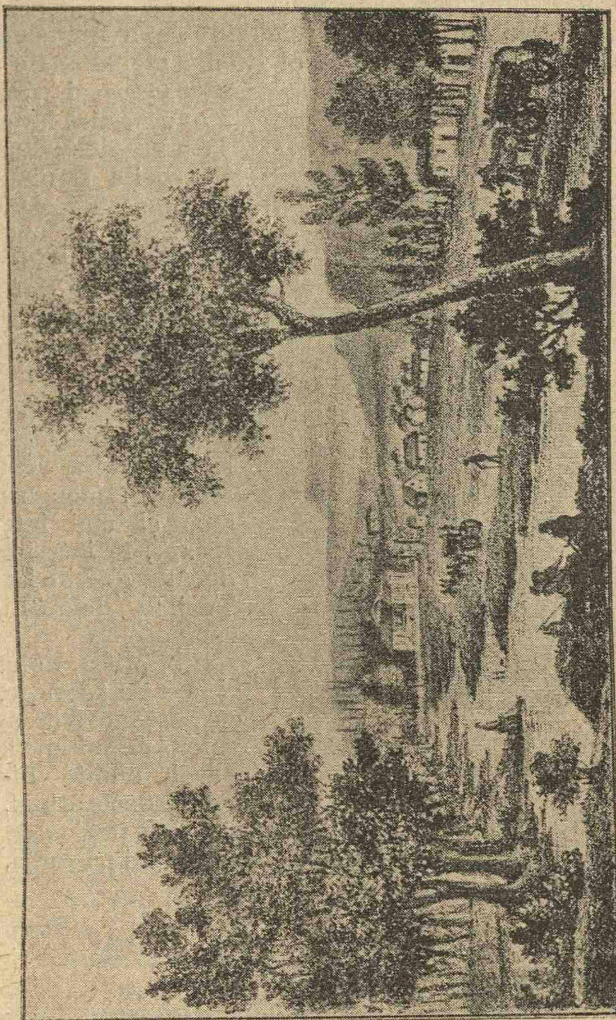
Aci se află castelul Woronzoff construit în parte din granitul verzui al stâncilor din apropiere, înconjurat de grădini şi alee care fac tabloul cel mai atrăgător al Crimeei.

Contele Woronzoff, a studiat în Englitera unde tatăl său era ambasador, a fost ofiţer în armata rusă şi a luat parte la luptele dela Georgia şi din Caucaz dela 1801 la 1805.

La 1814 se găsea la Craonne în Franţa, unde s'a întâlnit cu adversarul său Napoleon, iar pe timpul ocupaţiunii, după exilarea lui Napoleon, comanda un corp la Maubeuge, unde a câştigat simpatia

Palatul Wornozoff văzut din parc.

Vedere dela Alupca spre Castelul Woronzoff la 1837

poporului francez prin grija ce i-a purtat faţă de nenorocirea în care se găsea.

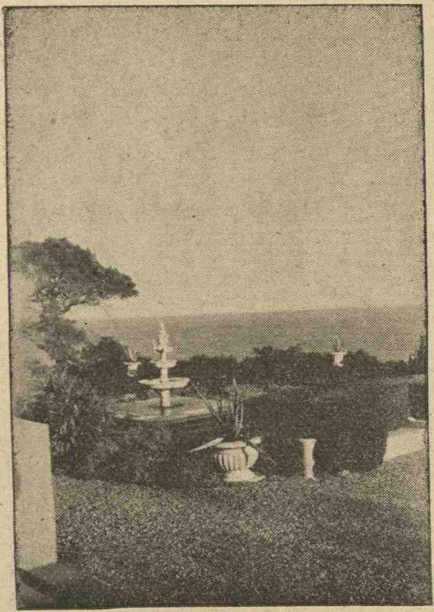
Mai târziu a câştigat aceiaş iubire a poporului rus când a fost guvernator al Rusiei meridionale şi al Odessei. Sub guvernarea lui au luat desvoltare porturile Sevastopolului, Nikolaev, Kertci şi toată coasta de Sud a Crimeei. în Rusia şi în străinătate i se zicea perfectul gentilhomme.

Intrarea Alhambra din Palatul Woronzofilor Alupka

Castelul Woronzoff mi s'a părut mult mai arhitectonic, mai frumos şi mai interesant, în interior, decât castelul Ţarilor dela Livadea.

Biblioteca, holul şi sala de recepţie, cu atenansele şi salele de tablouri, statui, plante diverse, decoraţiuni, grădinile şi curţile nu sunt cu nimic mai prejos de cele istorice pe care le întâlnim în Germania, Franţa, Italia, Anglia.

Woronzof din Alupka - Crim.
Fântâna arabă din grădina palatului

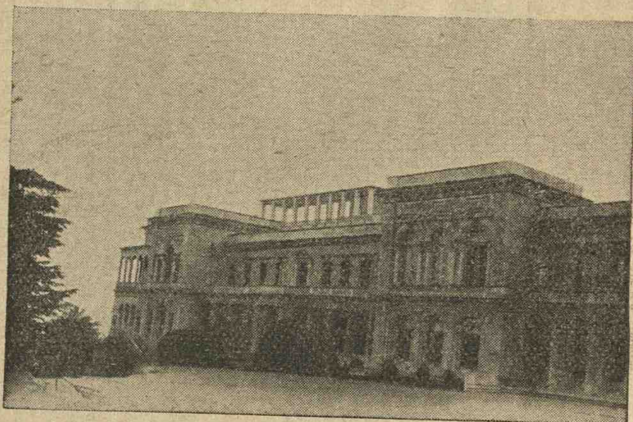
LIVADIA.

A fost reşedinţa de vară a Ţarilor, moştenind unii dela alţii, mari întinderi de vii şi grădini. Drumul de plajă care leagă Kikeneis cu Alupka între care se găseşte Livadia trece prin mijlocul domeniilor Ţarilor.

Reşedinţa aceasta cuprinde trei palate — Palatul cel mic are un stil atrăgător prin simplitatea lui. Aci a murit Ţarul Alexandru III. Palatul cel mare clădit de un mare arhitect italian Moneghetti, şi palatul cel nou construit de ultimul Ţar Nicolae II în 1911.

Când am intrat în parc, unul dintre militari, mi-a atras atenţia că leii dela intrările din palat, seamănă cu Ţarul Nicolae II. Obsedat de aceasta, n'am mai putut deosebi dacă din leii aflaţi aci, ar fi vreunul care să nu semene cu Ţarul Nicolae II.

Auzisem însă cu mulţi ani înainte, că însuşi Ţarul ar fi însărcinat un sculptor să facă, doi lei care să reprezinte caricatura Ţarului.

Palatul Ţarului din Livadia - Crim.

In apropiere de Livadea, la 6—7 km. se află splendidele poziţii cu grădini numite „Oreanda". Nicolae II mergea adesea aci.

La Livadea se ţinea câte odată şi mari consilii de stat. La unul din aceste consilii, în 1912, s'a întâmplat o scenă care face parte din prevestirile prăbuşirii de mai târziu, şi care este în legătură cu alte scene ce avuseseră loc la Petrograd cu două luni înainte.

Primul ministru Kokotsof a spus Ţarului, la Petrograd, că Rasputin este un şarlatan şi trebue depărtat. După o audienţă mai lungă Ţarul l-a concediat cu aceste cuvinte „La revedere", „Să nu mai vorbim despre chestia aceasta".

Priveliştea dela Oreanda.

In aceiaşi zi Rasputin ştia toată conversaţia şi trimetea vorbă preşedintelui că „orice ar spune rău despre el, nu va reuşi să-l depărteze, fiindcă Tătucu şi Mămuca nu se vor despărţi de el".

După două luni, când întregul guvern venise să felicite familia Ţarului pentru o aniversare, Ţarina, când s'a îndreptat primul ministru către ea, ca să o felicite, i-a întors spatele.

Mi s'a spus că, după căderea Sevastopolului, s'a dat aci banchetul pentru sărbătorirea Mareşalului Manstein şi că, în aceiaşi noapte, aviaţia rusă depe vreun vapor, a bombardat palatul. Aceasta înseamnă că ruşii aveau şi poate mai au legături de informaţii secrete cu Crimeea, judecând şi dupe faptul că unele avioane aruncau alimente partizanilor aflaţi în păduri.

In legătură cu sărbătorirea de aci a Mareşalului Manstein, mai adăugăm următoarele rânduri, reproduse din „Ecoul Crimeei":

„Ruşii dela 1877, ca şi cei din 1918, ne-au trădat cauza.

„Dar iată că tot la masa unde acum şasezeci şi cinci de ani Ion Brătianu plecase plin de speranţe, pe care le-au pulverizat ruşii după marea victorie dela Plevna, acum, tot aici, cuceritorul Sevastopolului, Baron von Manstein, închină cuvinte de admiraţie armatei noastre şi întărea speranţele noastre, nemenţionate în cuvântare, dar întărite în inimele noastre — că dreptatea reîntregirii va fi cu noi.

„Căpeteniile unităţilor noastre de aci, în frunte cu eroul general Avramescu, au trăit mândria unui act reparatoriu moral, şi au cules laurii unei apoteoze de glorificare a oştirii noastre, care a înfipt drapelul pe cupola celei mai întărite fortăreţe".

IALTA.

A fost la început un sat sărac ţărănesc şi a devenit în secolul 19 grădina de predilecţie a bogătaşilor, a iubitorilor de natură şi a doritorilor de odihnă, în special, a celor din Odessa. Este aşezată într'un golf care îi măreşte frumuseţea şi o face mai atractivă decât Alupka.

Woronzoff — care avea pâinea şi cuţitul în mână, — ar fi putut să împiedice desvoltarea acestei localităţi, dacă ar fi fost un om gelos, cum se

Ialta.

întâmplă adesea chiar şi pe la noi, dar el fiind un perfect gentilhomme a sprijinit desvoltarea acestei localităţi ca şi pe a scumpei lui Alupka.

In treacăt mi s'a arătat locul unde a fost hanul şi restaurantul „Citta d'Odessa" condus în 1837 de cântăreţul Bartoluci dela Odessa şi de soţia lui, care, a făcut aci cel mai primitor han de găzduire şi masă, renumite prin curăţenie şi atrăgătoare simplicitate.

Şi la noi reuşise acum câteva decenii să facă asemenea localuri Creangă „Ca la Mama acasă". Caragiale, cunoscuta berărie pe locul unde acum

este „Adriatica", Gherea restaurantul dela Ploeşti, dar toate au dispărut.

Autorul însăşi a întemeiat prin Casele Naţionale Restaurantul Km. 103 dela Breaza, (Temperanţa) iar acum în urmă Doamna Mareşal Antonescu prin Consiliul superior de patronaj organizează asemenea restaurante.

Şi al Caselor Naţionale şi ale Comitetului de Patronaj merg destul de bine, dar n'am curajul să afirm permanenţa lor în viitor, pedeoparte, din

Ialta.

cauza indiferenţei noastre faţă de începuturi promiţătoare, pe de altă parte din cauză că prea s'a înrădăcinat la noi credinţa că omul sfinţeşte locul şi că după moartea lui totul se prăbuşeşte. Eu aş crede că adevărul este altul: răutatea, gelozia şi lipsa cultului pentru trecut strică ceeace oamenii au sfinţit cu atâta credinţă.

Am văzut la Stuttgart restaurantul cel mai vechi unde a mâncat Maria Luiza în trecere la Paris. Am văzut şi în Franţa pe drumul către Havre - Paris hanul şi restaurantul Km. 104, care are o vechime de câteva sute de ani. Când am trecut pe acolo am

spus unui profesor care mă însoţea că voi face şi eu unul la Breaza şi-l voi numi Km. 103.

Dece? Dece? la noi să nu se poată asigura continuitatea, mai ales de aci înainte, când „Românizarea" trebue să însemne durată şi trăinicie.

Când plecam din Ialta mi s'a atras atenţia că, în apropiere, către partea muntoasă, a existat o şcoală pentru fetele tătarilor, unde primeau o educaţiune occidentală, cam în felul cum erau la noi, şi mai sunt încă şcoale franceze, germane şi engleze. N'am avut timp să trecem pe acolo.

Populaţia tătară din localitatea unde era şcoala se numeşte Dere - Kuy. Tătarii de aci au o înclinare deosebită către confort în casă. Aci ca şi în alte localităţi se observă bine tendinţa tătarilor de aşi construi casele pe părţile înclinate ale stâncilor, aşa că ei nu construesc decât trei părţi, al patrulea fiind format de stânci. Satul se prezintă ca un amfiteatru. Majoritatea caselor de aci au un salon de primire unde se întrunesc familiile vecinilor. Deci nu un salon pentru sărbători ci o sală comodă pentru întruniri zilnice. Se observă bine grija de a se aşeza casa astfel încât să poată privi bine în trei părţi şi auzi cel mai mic sgomot în caz de hoţi sau cine ştie ce atac, spatele fiind asigurat prin stâncile pe care este aşezată casa.

GURZUF.

La jumătate drum între Ialta şi Aluschta se găseşte pe marea înălţime Aja - Dag lângă un mamelon uriaş localitatea Gurzuf, foarte vizitată în timpul verii pentru băile de sare şi plaja ei frumoasă şi pentru băi maritime. Aci veneau poeţi, literaţi şi oameni politici. Din depărtare mi s'a arătat de însoţitor acest mamelon spunându-mi că vom trece prin multe serpentine ca să ajungem la poalele lui de unde se vede localitatea Gurzuf.

In adevăr am avut impresia de câteva ori că ma-

melonul acesta fuge de noi în loc să ne apropiem noi de el. Câte odată apare în dreapta alte ori în stânga noastră şi alte ori chiar în urma noastră, din cauza serpentinelor care schimbau trecerea când la Nord, când la Est şi când la Vest faţă de mamelon.

In cele circa 30 minute până să scăpăm de obsesia acestui mamelon, a avut destul timp însoţitorul nostru să ne spună că aci la Gurzuf se află şi vila lui Molotov. Tot aci este şi vila lui Puşchin şi a altor mulţi poeţi şi scriitori cu renume european.

ALUSCHTA.

Aluschta este un orăşel plăcut aşezat pe platoul întretăiat de două râuri mici ce izvorăsc din munţii Crimeei şi între trei boturi de munţi ale căror creste cobor până aci.

Are o plajă îngustă. In apropiere de oraşul nou se văd urmele cetăţii construită la 465 de Justinian pe platoul aflat deasupra cartierului tătăresc, ca să protejeze localitatea de invaziunea hunilor şi a ungurilor.

Are clădiri mari administrative şi alte multe clădiri mari înconjurate de vii şi grădini, fost ferme pe timpul tătarilor.

Are o moschee şi două biserici mari, pe lângă altele mai mici.

Ajunşi la Aluschta, după ce ne-am asigurat de găzduire, la un cămin german, instalat într'un fost hotel, în centrul localităţii, pe şoseaua principală, am vizitat pe comandantul militar.

Inainte de intrarea în curte, ni s'a dat onorul de garda respectivă. Am fost oarecum mişcat de această cinste, dar şi jenat în acelaş timp că garda se aştepta să vadă un general tânăr în uniformă militară, nu un om cărunt şi îmbrăcat în haine de turist, deşi eram însoţit de doctorul Lt. Col. Franţ

Iosif, de un căpitan farmacist şi de sergentul T.R. Tănăsescu Nicolae.

Vă închipuiţi însă cât a fost de mişcător momentul când recunoscui pe sergentul de gardă, anume rezervistul Ionică Marin, tâmplar din Breaza, un om de circa 30 ani deosebit de voinic, cinstit, vrednic, soţ şi tată bun, pe care tot satul îl stimează şi îl admiră, şi în care eu am mare încredere. Un om de nădejde în toată puterea cuvântului.

După ce a dat raportul, l'am îmbrăţişat şi i-am spus: „Tu eşti Ioane, ce bine îmi pare că te văd! Eram emoţionat, cu vocea tremurată şi cu ochii plini de lacrimi de bucurie.

Apoi am dat mâna cu cei şase soldaţi din gardă, adresând fiecăruia câte un cuvânt.

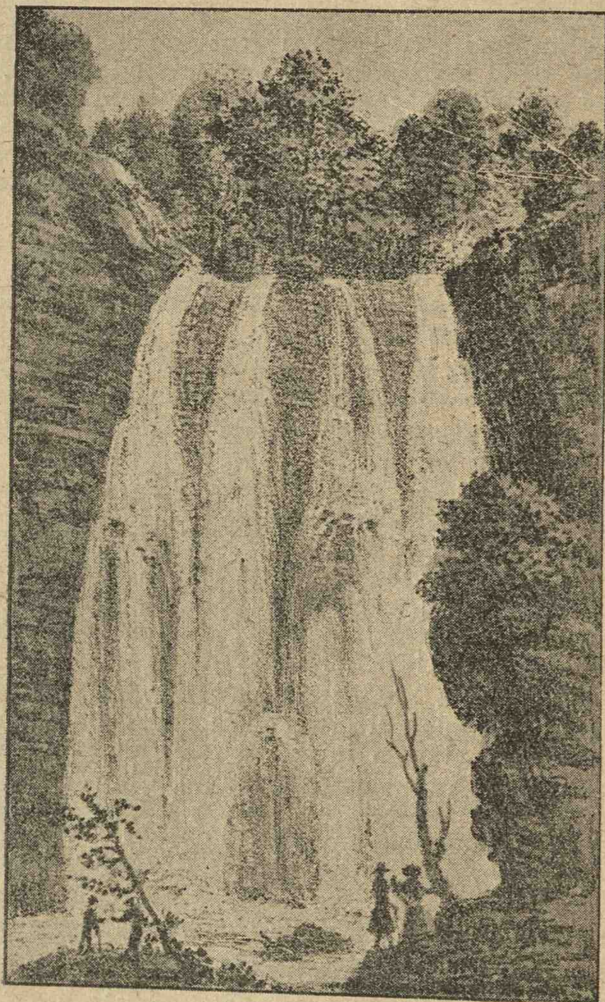
Profit de această neaşteptată întâlnire să adaug următoarele:

In lucrarea mea „Omul de nădejde", ediţia treia, pag. 31 vorbind despre scara de idealuri spun: „până a nu pleca din sat îmi făcusem idealul de a fi apreciat ca săteanul Niţă Marin...". Acel sătean, mort de aproape patruzeci de ani, a fost bunicul sergentului Ionică Marin pe care l-am întâlnit la Aluschta în Crimeea.

Inainte de a ajunge sus la etaj, Colonelul Băjenaru, comandantul grupului, a eşit înainte pentru întâmpinare şi ne-a invitat în sala de mese unde eram aşteptaţi de ofiţerii grupului aflaţi la Comandament. Am întâlnit aci câţiva ofiţeri cunoscuţi între care citez pe Lt. Col. Popescu, Comandant de Batalion, venit dela Cartierul General pentru stagiu.

Pe colonelul Băjenaru nu-l cunoscusem personal, dar eram bine orientat asupra meritelor lui militare, asupra personalităţii lui şi asupra faptelor lui de război, mai ales cele dela Sevastopol.

Tot ce am văzut aci ca organizare şi instalare în acest grup, precum şi cele ce văzusem în drum pe la câteva unităţi de paze ale acestui grup, nu

Căderea de apă dela Djur-Djur.

numai că nu desminte cele ce ştiam despre acest brav ofiţer dar mărea cu mult aceste merite.

In tot sectorul afectat acestui grup nu am întâlnit soldaţi, căruţe, cai, parcuri, posturi de paze, santinele, etc. care să lase ceva de dorit ori să fie cu ceva sub ale colegilor lor germani. Din contra păreau în unele privinţe mai voioşi şi mai încrezători în ei înşăşi.

M'a bucurat mult, în special, curăţenia localurilor şi îngrijirea caselor şi a grădinilor în care era instalat grupul sau diferite unităţi şi servicii ale grupului.

La circa 15 km. Vest de Aluschta se află satul Bujuk-Lampat aşezat la poalele unei înălţimi de 1535 m. din creasta munţilor Crimeei.

Mi s'a propus dela Aluschta să vizităm a doua zi căderea de apă dela Djur-Djur, dar timpul nu ne-a permis.

Căderea de apă se află la circa 70 km. Nord-Est, din care 20 km. în munţii Kursu-Usen spre satul Ula-Usen se fac numai călare sau cu căruţe.

Se spune că această cădere dela înălţimea dela 40 m. face un sgomot asurzitor şi că este cea mai mare din 4—5 ce există în aceşti munţi.

Cu această ocaziune mi s'a spus că sunt câteva peşteri şi multe ruine de cetăţi şi mânăstiri vechi în munţii Crimeei, ce merită să fie văzute.

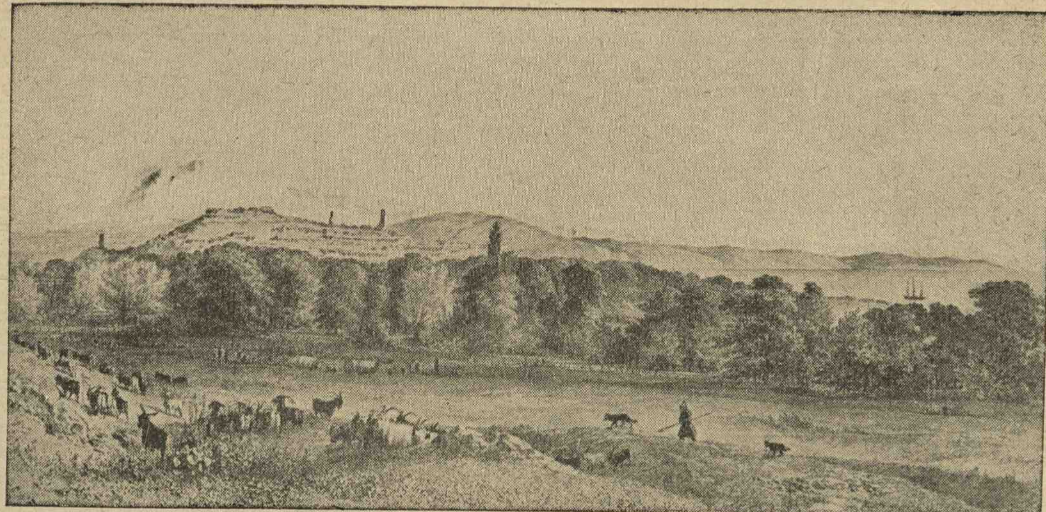
Dar ce să văd mai întăi, când timpul era limitat.

Presupunând că unii dintre cetitorii noştri vor avea timpul şi norocul să întreprindă un voiaj în Crimeia, menţionăm aci câteva din punctele ce mi s'a spus că merită să fie văzute.

Demirdai localitate aşezată pe lângă stânci uriaşe pe versantul de Sud al Munţilor Crimeei, la Est de drumul ce duce dela Simferopol la Aluschta.

Se zice că în vechime s'a prăbuşit o parte din stânci peste localităţi. Aci, se găsesc ruinele unei vechi biserici cu o arhitectură interesantă, învelită cu plăci subţiri de piatră.

Ruinele acestei mănăstiri foarte vechi numită de

Vederea satului tătăresc din Aluşta.

locuitori „Endrit“ arată că altarul era aşezat pe un izvor puternic de apă bună pentru băut. Cam cum ar fi la Tismana, unde însă apa nu mai este bună de băut din cauza scurgerilor de canale din chilii.

Ruinele cetăţii dela Kuru - Uzen.

Satul Yeni Salla situat în munţi la jumătate distanţă între Karassubasar şi Mare care este perfect descris în scrierea de război a d-lui Const. Virgil Gheorghiu [1]).

Grota Gugurdine - Kibe, în care trăesc mulţi porumbei sălbateci. Isvoarele marelui Karasu, la circa 21 km. de Yeni - Salla.

Din aceste descrieri se poate deduce cât de sbuciumată a fost evoluţia din istoria veche şi chiar modernă a Crimeei.

Pe noi românii ne interesează, în special, această regiune întrucât pe aci au trecut mulţi dintre barbarii cari au năvălit peste ţările româneşti, între cari Mongoli, Tătari, Unguri, etc. Dacă este adevărat că istoria se repetă, poate tot pe aci se vor întoarce cei ce au mai rămas pe meleagurile noastre şi ale altor ţinuturi.

DRUMUL SIMFEROPOL, KARASSU - BASAR, STARY - KRYM, TEODOSIA.

Cu ocazia plecărilor din Simferopol către Aluschta şi din Karassu - Basar către Teodosia, mi-a spus Colonelul Berdan, că voi avea peste o sută de serpentine de trecut.

Cum am călătorit destul de mult în România întregită şi în unele regiuni din străinătate, nu am dat destulă atenţie acestui avertisment, deaceea, adaog aci că, încă n'am întâlnit până acum serpentine mai multe şi mai capricioase ca în aceste două drumuri.

---

1) Am luptat în Crimeea.

— Ai avut dreptate, domnule colonel! M'ai convins, odată mai mult, că dumneata apreciezi bine şi terenul şi faptele şi realitatea, fără ca să te abată toate acestea dela idealul ce ţi-ai trasat în viaţă, în carieră şi în românism.

Drumul de mai sus este în întregime asfaltat şi în stare încă mulţumitoare. Podurile refăcute şi întărite pentru orice greutăţi.

Pe ici colea se mai văd în lungul drumului scheletele maşinelor de tot felul care au participat la bătăliile din regiune, precum şi unele întăriri, şanţuri, reţele de sârmă, morminte izolate, cimitire, mine, etc.

Dar ele nu pot spune nimic decât specialistului, căci viaţa pulsează atât de puternic încât vă închipuiţi că variatele ei aspecte acoperă urmele războiului aşa cum acoperă toaleta unei doamne, o mică cicatrice rămasă depe urma vreunei operaţii.

Drumul dela eşire din Simferopol trece pe o lungime de câteva sute de metri pe lângă o pantă stâncoasă şi înaltă de 10—20 m., cu oarecari goluri naturale care servesc de adăposturi şi vor fi servit desigur şi la lucrările de apărare ale oraşului.

Postul de comandament al batalionului V. M. Cojocărescu

De aci drumul merge prin stepă cu oarecari ondulaţiuni pe ici colea, până la Karassubasar (circa 35 km.). Păduri nu sunt. Există însă pe ici colea mici plantaţii. Regiunea este agricolă şi are câteva culturi speciale de plante mirositoare şi de bumbac.

De aci încep pădurile Toplyului, Salyului şi Stary Krimului, despre care un corespondent de război scrie în „Ecoul Crimeei": „astă iarnă părea braţe de schilavi ce sună crengile sub răbufnelele vântului, cadelniţând trupurile ostaşilor căzuţi".

Tot aci începe pe nesimţite urcuşuri, coborâşuri şi cotituri care fac drumul foarte plăcut.

Toplyul, în special, are multe alee de plopi gigantici, probabil aci a fost sub ţari o moşie bine îngrijită.

In primele două sate înainte de a ajunge la Karassu-Basar, sunt două cimitire române, destul de bine îngrijite şi împrejmuite.

Dela Stary-Krim la Teodosia — circa 22 km. — zona este ceva mai deluroasă cu o mică pădurice în drum, dar cu multe grădini, plante şi culturi de tot felul.

STARY-KRYM.

Vechea capitală a Crimeei, la circa 70 km. de Simferopol şi 22 km. de Teodosia. A ocupat în vechime o suprafaţă de trei ori mai mare decât astăzi.

Este situată la poalele munţilor Crimeei (numiţi şi Iaila) şi între pădurile acestor munţi. Creste din apropiere ating 800—900 m., iar localitatea are 400—500 m. altitudine.

Oraşul nou are străzi largi şi drepte, oraşul vechi spre Nord-Est şi Sud-Est păstrează urme de stărzi înguste şi întortochiate.

Are clădiri administrative şi particulare destul de încăpătoare şi prezentabile.

Am vizitat ruinele unei geamii vechi, din timpul

când Stary-Krym era capitală a Crimeei, precum şi ruinele unui palat sau biserici a hanilor ale căror fotografii le-am reprodus, aci.

Trupele române şi germane au construit aci două cimitire de onoare.

Am dormit într'o noapte aci la spitalul din localitate care se pregătea pentru plecare în regiunea

Fosta reşedinţă a hanului Tătarilor dela Stary Crim.

Stalingrad. Clădirea în care era instalat spitalul pare să fi fost, sub Ţari, o importantă proprietate, judecând după mărimea grădinei, a curţii, a parcului şi a clădirilor din jurul locuinţei principale.

Viaţa de aci a medicilor, tineri între 25—45 ani şi a cadrelor respective, în jurul medicului şef Lt. Col. Puşcă, mi-a făcut impresiunea nu numai a unei unităţi militare bine organizate şi condusă, dar şi aceea a unui bloc legat sufleteşte şi gata oricând la datorie. In ajunul plecării spre câmpul de bătălie dela Stalingrad, nu se observă nici o îngrijorare, nici enervări, nici lipsă de conducere şi organizare, din contră făcea mai mult impresia unei eliberări din plictiseala neactivităţii profesionale de aci.

Aci, la Stary - Krym, mă întreba un locuitor, crezându-mă dintre cei care conduc treburile de aci: dacă Duminecă mai vine vre-o mărime la biserică şi dacă va fi vre-o serbare după amiază.

Cum nu ştiam nimic despre acestea, l-am îndreptat către ofiţerul instructor, care i-a spus că Duminecă va fi serviciul religios şi serbare.

Mi-a explicat ofiţerul că aceste slujbe religioase şi serbări se fac cu Vânătorii de Munte, în toate regiunile unde se găsesc, şi că produc efect foarte bun asupra locuitorilor, mai ales că iau parte la ele trupa din localitate şi chiar trupe venite din alte garnizoane, precum şi locuitori din alte localităţi.

Când am trecut prin localităţile Jalenowko, Kischlaw, Ssaly şi Isjumowka, am verificat că, în adevăr populaţia apreciază mult aceste manifestări şi are multă stimă pentru trupele româneşti.

De altfel într'o localitate, pe coasta Mării, m'a întrebat un moşneag dacă mai vin soldaţi români pela ei „Că buni sunt, domnule".

In legătură cu aceste manifestări religioase şi culturale, adaog că în drumul către Teodosia, mi s'a comunicat de cei doi ofiţeri instructori că, ori unde au luptat şi au cantonat trupele de munte, s'a organizat aceste manifestări nu numai în localităţi dar şi la spitale, infirmerii şi sanatorii, dându-mi ca pildă o asemenea manifestare ce avusese loc la spitalul Nr. 7 de campanie în prezenţa generalului comandant P. Avramescu.

In legătură cu acest spital dau o informaţie pe care am cetit'o în jurnalul personal al Colonelului C. Gh. Savopol:

„Cu plăcere am văzut că Societatea Crucea Roşie a României este şi ea reprezentată la acest spital prin doamna Eugenia L. Ursu, soţia doctorului Ursu. Graţie muncii neobosite a acestei doamne, gospodăria culinară a acestui spital este excelentă".

Ofiţerul mai istoriseşte, desigur fără gândul de comparaţie, că la conferinţele sanitare germane, la

care au vorbit şi medici români, a luat parte un număr de 80 doamne din crucea roşie germană, între care se găsea şi D-ra Isabela von Papen, fiica ambasadorului german din Ankara.

Am menţionat aceasta în amintirea Generalului Dr. Antoniu organizatorul conferinţelor sanitare pe care le ţineau la Bacău, în 1917—1918, medicii militari între care se găsea şi actualul mare chirurg Dr. Iacobovici.

SUDAK.

Această localitate aşezată la gura unui fir de apă ce vine din Munţii Iaila se află la 30 km. Est de Teodosia, pe coasta Mării Negre, într'un golf larg, format de capurile Now Swef şi Meganon, caracterizate, la rândul lor, prin două înălţimi de circa 250—350 m. aşezate ca nişte capete ţuguiate pe aeste capuri. Intre capul Meganon şi Estul localităţii Sudag se află un platou întins lung de circa 6 km., şi lat de circa 4 km. acoperit cu cele mai frumoase vii depe coasta Mării Negre. Vinurile de aci au o reputaţie europeană, atât pentru calitatea cât şi pentru culoarea lor, în special cel negru.

Nu am avut vreme să vizitez această localitate, reproduc însă informaţiunile ce mi s'au dat de însoţitorii mei. Sunt aci urmele marei cetăţi genoveze Soedana unde trăeşte şi o colonie germană. Cetatea este aşezată pe stânci abrupte udate de apele mării. In interior sunt unele ruine de cazărmi şi clădiri în piatră, cari, arată cât a fost de populată.

La Est de localitate spre direcţia Rustleak se văd şi acum ruinele unei vechi biserici.

In apropiere de Sudak, la Est, Vest şi Nord există câteva izvoare puternice de apă dulce, şi un isvor de apă sulfuroasă întrebuinţată din vechime până astăzi.

Cura de struguri, apele dulci, apa sulfuroasă şi băile de mare, atrag aci mulţi vizitatori.

Dela Simferopol sunt trei drumuri care duc la Sudak. Cel dintâi din Simferopol, prin munţi, direct la Aluschta şi de aci pe coastă, 40 km., până la Sudak. Al doilea, ceva mai scurt prin Karasubasar unde intră la jumătate distanţă în drumul Aluschta-Sudak. Al treilea direct Ssaly-Sudak mergând prin munţii Iaila circa 20 km.

La Sudak au debarcat trupe ruseşti în iarna 1941 tocmai pentru a bara aceste trei drumuri şi a ameninţa încercările de atac ale trupelor româno-germane, asupra numeroaselor trupe debarcate la Feodosia.

In legătură cu Sudak, dau aci o întâmplare din războí pe care am cetit-o undeva sau mi s'a povestit de cineva.

Un regiment oarecare aflând că, la Sudak s'au găsit milioane de sticle de vin, a trimis un subofiţer cu o căruţă să o încarce cu sticle de vin.

Dar când a sosit subofiţerul aci, trupele germane puseseră santinelele, aşa că nu au putut încărca nimic, cu toate străduinţele depuse pe lângă şeful gardei respective.

Când era aproape să plece, subofiţerul zăreşte în apropiere, două morminte de război, către care se îndreaptă cu smerenie şi salută luând poziţia pentru onor, apoi, se înapoiază la sentinelă şi îi spune:

— Iată, vezi colo cele două morminte. Ele mi-au dat voe să încarc sticlele de vin în căruţă.

— Sentinela germană, luă arma pentru onor şi apoi spuse subofiţerului: Da! poţi să încarci căruţa.

TEODOSIA (CAFFA) (FEODOSIA).

Este aşezată la poalele sudice ale munţilor Crimeei, la o cotitură, astfel că localitatea este păzită de vânturi; iar golful nu prea întins spre munţi

dar destul de pronunţat, formează cu munţii un tablou pitoresc care a făcut să i se spună Teodosiei că este Constantinopolul Crimeei.

Genovezii au întărit puternic acest port, aşa că şi astăzi se văd urmele acestor lucrări de întărire.

Teodosia.

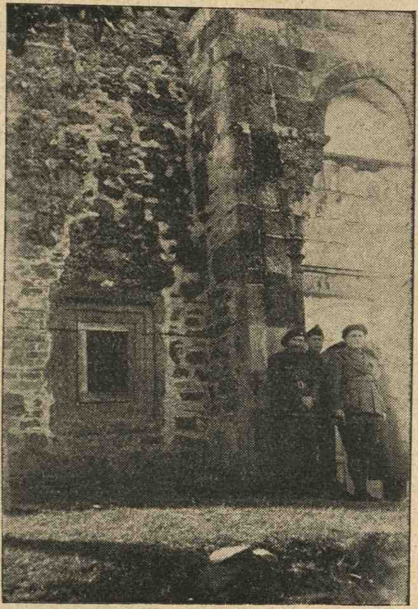
Promenada spre mare este foarte plăcută şi are clădiri şi parcuri mari, destul de frumoase şi de primitoare deşi întăririle, cazematele ascunse, baricadele şi reţelele de sârmă depe plaje întunecă mult aceste frumuseţi.

Are o biserică greacă, una catolică, două moschee mari şi trei sinagogi astăzi părăsite şi în parte distruse, ceeace arată că aci a fost o viaţă cosmopolită.

Sunt urme şi mai vechi din care se lămureşte istoria că Teodosia are vechime de 2700, având prima perioadă greacă, a doua Bizantină, a treia genoveză şi a patra turcă şi rusă.

In muzeul local pe care l-am vizitat sunt câteva probe despre aceste patru perioade.

Acest muzeu destul de interesant este instalat actualmente în casa marelui pictor de marine Aywazowski, născut în Armenia 1817 şi mort în 1900. Soţia lui trăeşte şi ocupă câteva camere în

La muzeul din Teodosia.

această clădire, dar abia își ține zilele din cauza lipsei de mijloace.

Muzeul este foarte bine clasat pe perioade și categorii, așa că, orice vizitator poate trage de aci material istoric general brodat însă pe evoluția specială a Crimeei și a Teodosiei.

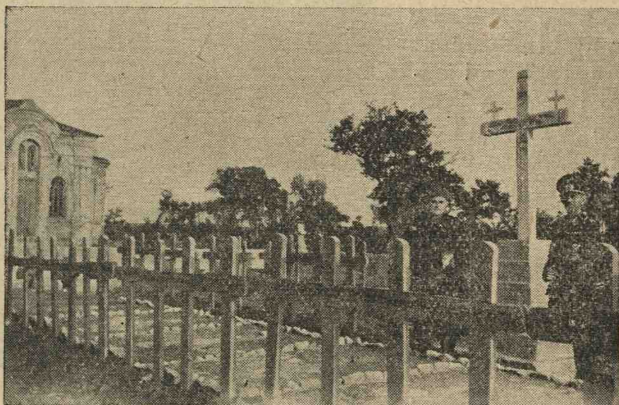
Aci am văzut și portretele a doi mari pictori ruși, Bogayewski (portretist) și Siskin (peisagist).

Custodele muzeului, un profesor universitar rus, părea bătrân din cauza sărăciei, dar păstra finețea omului cult și demn. A considerat vizita noastră ca unul din momentele cele mai fericite din viața lui, și îmi spunea: văd în interesul ce purtați muzeului și artei o lume nouă care vine să aline durerile războiului și să reînalțe sufletul omenesc atât de coborât spre cruzime; către culmile frumosului, adevărului, iubirei și omeniei.

Emoționat de această vizită, uitase cu totul că nu mâncase pâine de o săptămână și că nu gustase zahăr de câteva luni, așa că am avut curajul să-i spunem că i-am adus o pâine și ceva zahăr, pe care le-am lăsat la plecare, nepotului său.

De aci am vizitat cimitirul de război din apropiere, instalat în parcul unui fost proprietar bulgar.

Morţii de aci, peste o mie, erau răniţii ce se aflau în convalescenţă, în această casă, organizată ca spital. Se spune că trupele ruse debarcate aci în Ia-

Cimitirul din Teodosia.

nuarie 1941, i-au scos afară, pe răniţi, i-au desbrăcat, i-au stropit cu apă şi i-au lăsat să moară aci îngheţaţi.

M'A URMĂRIT UN TABLOU.

Mama şi copilul în braţe a fost şi este pentru mine cel mai mişcător, mai sguduitor şi mai evocator tablou.

Aşa îmi explic şi faptul că la biserică „Crezul" mă face să gândesc; Tatăl nostru mă îndreaptă spre iubire, şi numai rugăciunea „Pe tine prea curată..." îmi stoarce lacrimi şi îndreaptă lumina minţii mele spre lumea unde omul, îngerii şi Dumnezeu trăesc laolaltă.

In Ucraina, începând dela Rostov, m'a urmărit, ceas cu ceas şi zi cu zi, acest tablou. Aci am în-

tâlnit atâtea mii de mame cu copii în braţe, încât mi se părea că lumea s'ar compune numai din mame şi copii. Aci, ca nicăeri în viaţa mea, am văzut pe copiii aceştia râzând sau jucându-se cu mânuţele şi privind cu bucurie când spre oameni, când spre mamele lor.

Am insistat asupra acestui fenomen, întrucât, aci în Ucraina, am avut viziunea că natura se prezintă ca un fundal de teatru pe care se proectau mamele cu copii în braţe şi miile de copii de toate vârstele jucându-se şi bucurându-se pe lângă ele sau prin grădini, strade şi livezi, ca într'un rai la poarta căruia un înger spunea trecătorilor: totul este trecător afară de natură, viaţa şi lumea pe care le cârmueşte Dumnezeu, pentru binele oamenilor, nu cârmuitori de oameni contra oamenilor.

Mama şi iar mama! la Rostov şi pretutindeni.

Aci am văzut lămurit că nu numai pâinea pentru stomac lipseşte în Ucraina, ci şi pâinea bucuriei sufletului, pe care o dă numai credinţa şi care a smuls-o omul din inima oamenilor, dar n'a putut s'o smulgă şi din inima copiilor; iar mama, umblând după pâine, se hrăneşte zile întregi cu bucuria copilului.

Aci în Ucraina am înţeles mai mult ca oricând dece cereau romanii: „panem et circens".

Şi dacă dincolo de copii, căutăm o altă explicaţie a permanenţei vieţii, apoi o observăm şi o auzim sufleteşte tot aci în Ucraina unde mizeria ne îngrozeşte, dar ne apropie de credinţă. Aci nimeni nu doreşte moartea, ci toţi, dela copii la tineri şi bătrâni îşi ocrotesc viaţa, şi sunt fericiţi când o pot ocroti fie chiar într'o casă distrusă sub al cărui acoperiş căzut jos nu plouă, într'o cămaşe sau îmbrăcăminte veche şi ruptă, într'o apă caldă amestecată cu ce le ese în cale ca să gonească foamea, sau te miri în ce altă mâncare improvizată. Aci vezi că nu în suferinţă stă cauza lipsei de iubire pentru viaţă, ci în ceeace nesocotim adesea: în lipsa de credinţă şi în lipsa de urmaşi.

IV

W. G. O. LA GERMANI ŞI AŞEZĂMÂNTUL REGINA MARIA PENTRU CULTUL EROILOR LA NOI.

1. Zona etapelor de pe teatrul de război din Rusia este împărţită pe districte organizate de germani pentru Cultul Eroilor în general, şi pentru identificarea mormintelor izolate şi gruparea lor în cimitire de onoare, în special.

Pentru fiecare district există un detaşament condus de un ofiţer inferior (locotenent sau căpitan) ajutat de 8—10 grade inferioare şi înzestrat cu 3—5 automobile, atelier de tâmplărie, atelier de fotografie, unelte pentru exhumare, costume de cauciuc pentru gropari, diferite desinfectante, precum şi alte mijloace materiale şi băneşti.

Am vizitat districtul 59 (Căpitan Neukirch). Districtul 60 (Căpitan von Brixen) şi districtul 67 (Lt. Reittning). Numirea generală a acestor servicii este: Wehrmachtgräberoffizier şi se scrie prescurtat W. G. O. 59 sau alt număr.

Comandanţii detaşamentelor lucrează direct sub ordinele Statului Major pentru statistică şi pierderi dela Berlin, care ţin legătura cu comandamentele din zonele de luptă.

Aceste detaşamente districtuale nu au nici un amestec cu zona operaţiilor nici cu trupele operative.

Dacă luăm o cifră rotundă, destul de modestă, numai 500.000 lei lunar pentru un district, ajungem la şase milioane lei anual pentru fiecare district,

adică la un total de 360 milioane lei anual pentru aceste 60 detaşamente, deosebit de cheltuelile pentru lucrările artistice ale cimitirelor de onoare.

Nu gândesc să ajungem noi la o asemenea organizare, mai ales că zonele noastre militare de luptă nu vor trece de 15—16 districte, dar menţionez că la germani nu s'a pus şi nu se pune întrebarea cât costa o realizare bună, ci se caută rezolvarea bună şi rezultate complecte.

Această menţiune am făcut-o ca să se vadă, pe deoparte, cât a realizat la noi cu mijloace reduse Aşezământul „Regina Maria" în urma războiului cel mare, şi către ce cale bună merge astăzi Ministerul Apărării Naţionale şi Marele Stat Major căutând să pună Aşezământul în condiţiuni bune de personal şi buget ca să continue în mod onorabil şi cât mai neîntârziat marile lucrări ce se cer pentru actualul război.

2. Comandamentele şi unităţile germane din zona operaţiilor, lucrează în general, cam tot aşa cum prescriu instrucţiunile trimise unităţilor noastre de Aşezământul „Regina Maria", având câte un ofiţer însărcinat special cu înmormântările şi încheerea actelor respective.

Ele trimit săptămânal serviciului special dela Berlin tabelele şi schiţele de înmormântare. Aceste lucrări nu au nici o legătură cu dările de seamă operative şi cu buletinele zilnice informative, necesare comandamentelor. Unităţile germane nu confundă buletinele operative zilnice cu actele de stare civilă cu schiţele speciale de morţi şi cu îngrijirea lor.

3. Districtele după ce primesc dela Statul Major special din Berlin, buletinele şi schiţele cu locurile unde au fost înmormântaţi soldaţii — întocmite de comandamente — merg la faţa locului şi recunosc fiecare mormânt. Aci pun ei pe cruce o placă rotundă de metal, cu un număr şi închee un nou act de luare în primire a mormântului, care, de aci înainte, poartă numărul de pe placă şi ră-

mâne în grija şefului districtului. Statul Major special dela Berlin, primeşte dela districte două copii de pe acest act şi fotografia mormântului. După câteva zile districtul procedează la exhumarea şi transportarea mortului la cimitirele de onoare, din regiune.

4. Districtele văzute de mine menţionate mai sus — fac exhumarea eroilor şi centralizarea lor în cimitire de onoare, alese în anume puncte ale districtului.

Aci se întocmesc alte acte, în care se arată starea în care s'a găsit cadavrul, în special, se arată toate amănuntele şi obiectele găsite care pot servi la identificare, căci, atât la germani cât şi mai ales la români, sunt mulţi ostaşi necunoscuţi, chiar ofiţeri.

Pe baza acestor indicii se începe corespondenţa, prin Berlin, cu familiile, atât pentru a le aduce o mângâiere, cât şi pentru identificarea celor necunoscuţi, aşa că după cele spuse de germani şefi ai districtelor văzute, se ajunge la identificarea a peste 70% din necunoscuţi.

Formularele pentru aceste operaţiuni neinteresând publicul cetitor, nu le mai reproduc aci.

5. Pe baza acestor formulare, districtele întocmesc la sediul lor fişele individuale ale morţilor şi ţin la curent cartoteca judeţului.

Două din aceste fişe se trimit la Berlin, unde se ţine la curent cartoteca morţilor şi a dispăruţilor pentru toate fronturile.

Mi s'a spus că ar lucra acolo circa 8.000 de persoane. De altfel încă dela războiul 1914—1918, am văzut la Potsdam circa 4000 de funcţionari la Direcţia Statistică, care se ocupau atunci şi de morminte de război. Chiar de atunci s'a adoptat de Aşezământul nostru unele din măsurile prevăzute în instrucţiunile actuale ale Aşezământului şi aprobate de Ministerul Apărării Naţionale şi de Marele Stat Major la începutul acestui război.

6. Am găsit la districtul 59, condus de căpitanul

Neukirch, o grupă de trei grade inferioare români şi anume Sergent T. R. Tănăsescu I. Nicolae, Sergentul Blaj I. Ion şi Caporal T. R. Herz Gustav trimişi aci de Marele Stat Major după propunerea Aşezământului „Regina Maria". Ideea a fost dintre cele mai fericite şi va trebui generalizată, cu modificările impuse de nevoile şi tradiţiile noastre.

Mi s'a spus că Direcţia Generală şi Specială dela Berlin, are şi un serviciu propriu de avioane care ţine legătura cu unităţile operative şi merge la ele direct, pe dată ce unităţile nu au trimis la timp actele şi schiţele pentru morminte şi cimitire.

7. Lucrările de cimitire şi morminte ale unităţilor pe zonele unde au luptat sunt în majoritate bine făcute. Unele cimitire ating chiar perfecţiunea artistică şi au caracter definitiv.

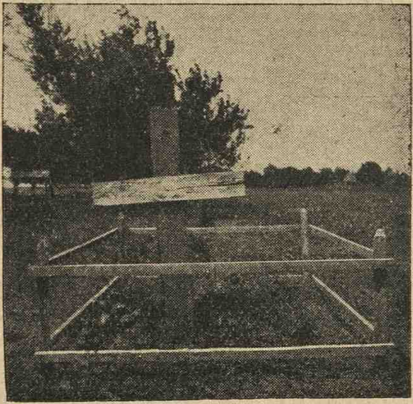
MORMINTE ŞI GRUPE DE MORMINTE IZOLATE.

Mormintele izolate la marginele de drumuri, lizierele pădurilor, încrucişeri de drumuri, malurile de râuri, crestele dealurilor, fundul văilor, în stepe ca şi pe întinderile cultivate, produc călătorului o stare sufletească oarecum deosebită de aceea pe care o produc cimitirele de onoare. Cele dintâi duc gândul spre orizonturi mai eterate şi predispun la o interpretare mai romantică a vieţii, pe când cele de al doilea ţintuesc gândul în realitatea dramatică a vieţii şi îi răscolesc mai mult sentimentul de revoltă, ură şi răzbunare, decât de milă, iubire şi pace.

Dealtfel însăşi practica vieţii, mai ales la poporul nostru, prin troiţele şi crucile izolate, presărate pe tot întinsul ţării, arată această deosebire de răscoliri sufleteşti.

Dar, în practică, îngrijirea acestor morminte izolate de război este foarte grea, unele din ele fiind aşezate în locuri inproprii din cauza inundaţiilor, a mărăcinilor, a arăturilor, a proprietăţilor, etc. Şi dacă pentru îngrijirea crucilor şi a troiţelor aşezate de particulari, nu se aduc acuzaţiuni autorităţilor, din contra, pentru mormintele izolate ale eroilor de război, se aduc acuzaţiuni, cu urmări neplăcute, autorităţilor respective şi statului chiar.

Deaceea atragem atenţiunea celor în drept că, problema aceasta devenind cu atât mai actuală cu cât războiul intră mai mult în trecutul istoriei, lucrările trebuesc bine pornite iniţial şi aşezate solid pe soclul material al veşniciei în istorie.

Mormânt izolat.

La noi s'a lucrat după războiul întregirei destul de bine în această privinţă, aşa încât guvernul German, Italian şi Francez, au adus mulţumiri statului român pentru modul de îngrijire al morţilor, dar aceasta nu ne îndreptăţeşte să susţinem că nu a fost şi nu sunt încă multe de învăţat din greutăţile prin care s'a trecut atunci şi din realizările de astăzi ale armatelor amice.

Urmează dar, ca, pe deoparte, mormintele izolate să fie îngrijite pe loc până la data când legile noastre permit deshumarea; iar pe de altă parte osemintele acelora pe care nu le cer familiile, să fie aşezate în mausolee special construite.

Pentru buna îngrijire a acestor morminte şi grija

de morminte izolate precum şi pentru studiul cimitirelor de onoare ale mausoleelor, se cere, în prealabil, o statistică bună şi stabilirea planurilor de situaţie ale mormintelor, care să se facă de către un serviciu special pentru îngrijirea lor direct; sau, chiar numai pentru stabilirea planurilor de situaţii despre care vom vorbi în alt capitol.

Morminte izolate.

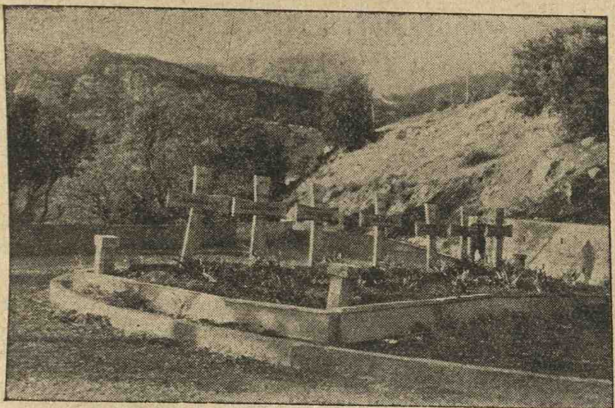
În legătură cu acest capitol dăm câteva fotografii de morminte izolate şi grupări de morminte din războiul actual.

1. La o recunoaştere a Vânătorilor de Munte pe timpul bătăliilor dela Sevastopol, au fost omorâţi pe loc sau răniţi mortal şapte ofiţeri care au fost înmormântaţi în cea mai frumoasă poziţie a coastei, lângă Alupka, 50 km. înapoi de câmpul de bătălie dela Sevastopol.

Comandantul lor Lt. Col. de Stat Major Dinculescu Gh. este aşezat în mijloc având în dreapta şi stânga lui pe următorii ofiţeri: Maior Stănescu Gheorghe, Căpitan Giuleanu, Gh. Mihăescu Const., Căpitan Banu Const., Sublt. Vlad Andrei şi Sublt. Crăciunescu Ion.

2. La circa 40 km. Sud de Melitopol în apropiere de drumul spre Akimowka exista un mormânt cu doi morţi. Mormântul era aşezat în plantaţiile pe care ruşii le fac de obicei pe marginile marilor porţiuni de teren exploatate de Kolhozuri.

Căpitanul Neukirch, şeful districtului W. G. O. 59,

Mormintele celor 7 ofiţeri din Vânători de Munte, morţi la recunoaştere pentru atacul Sevastopolului.

în urma recunoaşterilor făcute şi a informaţiilor luate ştia că aci se găsesc doi soldaţi români, dar nu ştia nici arma din care făceau parte nici numele lor. Am asistat la exhumarea lor pentru a-i înhuma în cimitirul de onoare dela Melitopol.

La deshumarea a doi morţi Români dela Akimovka.

Operaţiunea s'a făcut de patru soldaţi germani echipaţi în cauciuc, având cu ei unelte şi aparate speciale astfel încât să nu pună mâna direct pe obiecte şi pe cadavre, nici când răscolea prin buzunare, portmoneuri ca să găsească obiecte ce ar servi pentru identificare. Nu s'a găsit

nimic. S'a stabilit numai după încălţăminte că făcuse parte din cavalerie.

Pe şoseaua Berislav-Melitopol la Torgaewka se găseşte mormântul izolat al Sergentului Pistol din Călăraşi, alături de al unui soldat german înmormântat aci ulterior.

Datele morţii lor nu se potrivesc ceeace înseamnă că nu s'au cunoscut, dar crucile spun trecătorilor: „am luptat pentru cruce, şi ne-am înfrăţit la moarte tot prin cruce".

In apropiere de Melitopol era un mormânt comun pe a cărui cruce se scrie „Doi soldaţi români necunoscuţi".

Toţi trecătorii rămân impresionaţi de modul cum se prezintă aceste morminte şi cum se văd în zare.

CIMITIRELE DE ONOARE.

In regiunea W. G. O. 59 de sub îngrijirea căpitanului Neukirch s'au făcut asemenea cimitire în nouă localităţi.

N'am putut să vizitez decât pe cel dela Melitopol, cel dela Malaya-Belosorka, şi cel dela Nischnny-Serogosy. In fiecare din aceste trei cimitire sunt rezervate parcele pentru soldaţi români. Se lucrează la ele sub conducerea directă a căpitanului Neukirch având şi câte un subofiţer cu echipe de lucru de 50—100 oameni de localitate.

Pentru fiecare cimitir sunt planuri stabilite dinainte pentru executarea lucrărilor. Modelul variază după cazuri având aleele paralele şi întretăiate cu o singură alee ca la Simferopol sau în raze pornind toate dela centru cum este cazul la Kachowka.

Cimitirul dela Simferopol este situat într'un parc din localitate.

Gropile sunt individuale în acest cimitir chiar şi pentru necunoscuţi.

Cimitirul dela Kachowka de asemeni.

Gropile dela cimitirul din Malaya-Belosorka şi

Nischnny-Serogosy sunt individuale. Cele dela Kachowka, din cauza pământului nisipos sunt în şanţuri de câte 50—100 morţi aşezaţi aci în ordinea planurilor stabilite pe numere şi nume astfel ca să se ştie ordinea în care este aşezat fiecare mort, deosebit că se arată numele şi numărul lor pe fiecare cruce.

Din cauza lipsei de stejar s'a renunţat la unele cimitire germane să se facă crucile speciale în

O deshumare.

formă decorativă a crucii de război şi s'a recurs la forma dreaptă obişnuită.

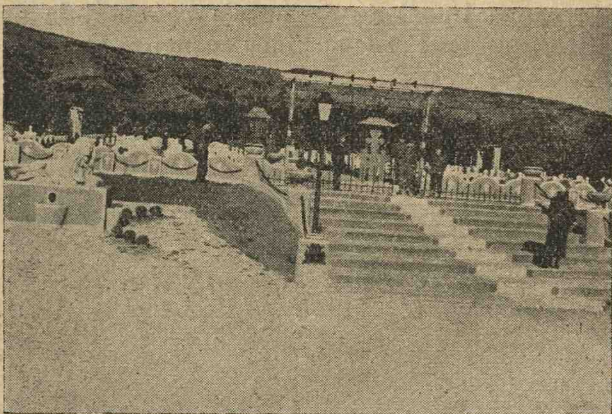
Cum însă chiar pentru această formă se cere material solid, districtul Kachowka a recurs la crucile obişnuite la noi în ţară, care sunt ceva mai mici şi au un acoperiş format din două scândurele pentru a le păzi de ploae.

Am mai văzut în cursul acestei călătorii şi alte cimitire de onoare lucrate de unităţile sau comandamentele care au luptat în regiunile respective.

Iată dar ce operă grea şi ce răspundere cade în sarcina Aşezământului „Regina Maria" pentru Cul-

tul Eroilor, pe care nu o poate realiza fără sprijinul material şi moral al conducerii statului, şi în special al Ministerului Apărării Naţionale.

Pentru lămurirea cititorilor asupra acestor cimitire de onoare, dăm aci, pe lângă schiţele câtorva din acestea, o descriere sumară şi fotografiile cimi-

Cimitirul D. 8 Cavalerie dela Stary Crim.

tirului românesc şi cimitirului german dela Stary-Krym.

Amândouă sunt instalate în colţul de Sud-Est al pădurei de stejari aflată la Nord şi în apropiere de şoseaua ce vine dela Karassubasar la Teodosia.

Cimitirul Diviziei 8-a Cavalerie este aşezat exact cu faţa la şosea, iar cel german este aşezat pe liziera de Est cu faţa perpendiculară pe şosea.

Ambele cimitire sunt artistic lucrate, au caracter de permanenţă, dar sunt deosebite din punct de vedere al concepţiei şi al materialului.

Inainte de a începe vizita în această regiune mi-a atras atenţia colonelul Berdan, să viziteze aceste lucrări.

In adevăr merită să fie văzute, atât pentru munca ce s'a depus aci de Cavalerie cât şi pentru a se

vedea că războiul, chiar în timpul când distruge şi ucide, are în el şi preocupări creatoare de viitor, ca să nu zicem că are în el toate elementele de progres ale viitorului.

Privind chestiunea numai din punct de vedere al deosebirei de concepţie a acestor două cimitire de eroi, se poate zice că cel român, este conceput de un arhitect urbanist şi cel german de un peisagist.

Cimitirul român se caracterizează prin lucrări de piatră, beton, coloane, scări mari de faţadă, sculpturi şi despărţiri interioare de piatră, pe când cel german caută rezolvarea în impresii de peisagii cu diviziuni interioare de morminte grupate, pe boschete fără preocupaţiuni simetrice.

Se poate ceti pe fotografia dela Stary-Krym numele unora dintre eroii înmormântaţi aci. Deasemenea se poate ceti cu lupa, inscripţia săpată pe Troiţa de stejar aşezată pe axa principală a cimitirului, care arată că Troiţa a fost donată de d-l Pamfil Şeicaru Directorul ziarului Curentul.

ASPECTE DIN STATISTICA GENERALĂ A MORŢILOR ŞI A PLANURILOR DE SITUAŢIE ALE MORMINTELOR ŞI CIMITIRELOR DE EROI.

Aşezământul „Regina Maria" pentru Cultul Eroilor lucrează încă din anul 1941 pentru stabilirea statisticei şi planurilor de situaţii ale mormintelor şi cimitirelor de eroi din actualul război. In tablourile şi schiţele întocmite se arată localităţile unde se găsesc morţii, naţionalitatea şi numărul lor.

Până în prezent s'au lucrat judeţele din Bucovina, Moldova de Nord-Est şi Basarabia. S'a început acum lucrările pentru Transnistria. Actualmente se lucrează mai repede graţie experienţei câştigate şi faptul că Ministerul Apărării Naţionale a început să dea personalul necesar pentru aceste lucrări.

Pentru fiecare judeţ, este o mapă specială în care se găsesc toate actele de cimitir, schiţele, tablourile nominale ale morţilor cunoscuţi şi acte informative pentru cei necunoscuţi.

Dacă războiul are o pregătire în timp de pace şi o execuţie în timpul când are loc, trebue să se observe că tratatele de pace nu prescriu nimic pentru aceste două părţi ale războiului, dar nu omite niciodată să menţioneze tratamentul mormintelor şi cimitirelor de război.

Noi, românii, nu numai că am ţinut seamă de aceste prescripţiuni ale tratatului de pace, atât pentru mormintele aliaţilor cât şi pentru ale adversarilor noştri, dar prin îngrijirea acestor morminte şi prin propagandă făcută, am ridicat Cultul Eroilor deasupra intereselor şi a resentimentelor care au dat naştere războiului.

Poate vor mai fi unele acuzaţiuni că, noi nu am ajuns la înălţimea civilizaţiei şi progresului popoarelor mai vechi şi mai mari, dar, în ce priveşte eroismul şi cultul pentru Eroi, l'am avut dela origina neamului nostru, şi îl afirmăm continuu nu numai prin îngrijirea mormintelor de eroi, dar şi prin credinţa, cultura şi jertfele noastre de război, care, judecate în raport cu numărul şi mijloacele tehnice de care dispunem, este cu mult deasupra altor popoare.

Iată dar baza spirituală pe care se reazimă viitorul neamului românesc şi firul pe care îl urmează ca să împletească în mod fericit realul cu idealul, credinţa cu ştiinţa, dreptul cu forţa, tradiţia cu ritmul vremii, patriotismul cu omenia, adevărul cu frumosul.

V

ALTE CÂTEVA MOMENTE CARE VORBESC ŞI INCHEERE.

1. Imi spunea un comandant de divizie că numărul soldaţilor care se întorc cu întârziere din concediu, este neînsemnat faţă de al acelora care se întorc la timp sau mai devreme. Nostalgia frontului îi cheamă aci unde nu există griji multiple, dar nici satisfacţii variate care deschid pofte, ură şi gelozii din ce în ce mai mari.

In adevăr, în război, te bucuri dacă trăeşti şi nu te îngrijeşti de moarte, te bucuri când faci un act de camaraderie, când auzi despre faptele de camaraderie ale altora şi de faptele lor eroice, iar când faci tu acele fapte te gândeşti mai mult la bucuria alor tăi şi la mândria ţării decât la tine însuţi.

De altfel despre adevărul că soldaţii noştri nu se pot despărţi uşor de camarazii sau de şefii lor ne vorbise un ofiţer român încă din toamna anului 1941. Soldatul lui, rănit şi intrat în spital, a fost propus după vindecare, să fie trimis la partea sedentară, dar el a protestat şi a cerut cu insistenţă să fie trimis înapoi la ofiţerul lui, ca să moară acolo dacă aşa i-o fi scris. Acest fapt se verifică şi prin cele scrise la pag. 74 despre soldatul Tudor Haris.

Poate că psihologia învingătorului, poate că şi mediul cu totul special al războiului, a contribuit la aceasta, dar dacă socotim că acest efect nu se produce la fel asupra soldaţilor din alte armate, suntem îndreptăţiţi să căutăm răspunsul în valoarea

etnică a poporului nostru, precum şi în faptul că ei luptă pentru cauza dreaptă şi concretă a reîntregirii neamului. Poate că se datoreste aceasta şi efectului bun produs asupra lor de grija ce o poartă ţara, pentru familiile lor, pentru răniţi şi pentru invalizi.

Insă, ca unul care a trăit această jertfă a sângelui în războiul trecut, am şi dreptul şi datoria să mă întreb, dacă, această jertfă de sânge a războiului se va transforma în jertfă de muncă, după război, sau în pretenţiuni dăunătoare progresului ţării.

„La război ţara dă totul în schimbul jertfei de sânge a luptătorilor, dar, după război, valizii luptători, întorşi la vatră, trebue să dea jertfa muncii pentru ei, pentru familia lor şi pentru ţară ca să o păzească de prăbuşirea dinăuntru, cum au păzit'o de prăbuşirea din afară.

2. Intreb pe un comandant, dacă regimentele, batalioanele şi chiar campaniile mai au lăutari cu ei, dacă unităţile şi soldaţii simt nevoia să cânte şi să joase.

Mi s'a spus că unităţile şi soldaţii simt nevoia de lăutari, că li se înlesneşte asemenea distracţii de câte ori este posibil, cu toate că în acest scop, se utilizează şi radio. Imi spunea comandantul însă, că oricât ar fi radio de bun, românul nu-i satisfăcut până nu-i cântă la ureche, până nu vede pe muzicant, şi nu-l vede muzicantul pe el cum se bucură, şi cum ştie să-şi trăiască clipele de veselie.

Dar, afară de aceasta, cred că aduc mari servicii ziarele şi broşurile tipărite şi redactate de comandamentele superioare pentru soldaţi?

— Da! aduc nenumărate servicii şi umplu un mare gol sufletesc, dar adesea unii luptători cer să li se trimită şi alte publicaţii decât faptele de război, pe care zic ei, le facem noi de doi ani într'una.

— Dar nu i-aţi întrebat cam ce ar vrea ei?

— Cei mai mulţi cer glume, nuvele, basme, povestiri imaginative pentru viitor şi romane.

— In legătură cu această nevoe de destindere sufletească pe câmpul de războî, mă gândesc, dacă nu greşesc cei din ţară care interzic horele la sate, singurul loc de întâlnire şi de reculegere al ţăranilor. Acei care văd hora dela sate astfel, cred că nu cunosc nici satul nici legile veşnice ale vieţii. La urma urmei, hora este singurul mijloc practic pentru ai face să uite greutăţile vieţii.

3. De aci din gara Simferopol Sergentul Tănăsescu a luat hrană rece dela Crucea Roşie germană, din care am mâncat, după pornirea trenului.

Această organizare de prin gări pentru distribuţia de hrană a soldaţilor în trecere este una din cele mai practice, pe care le-am văzut atât la armata germană cât şi la cea română în această regiune.

4. Intr'o zi, când plecam la un drum lung, s'a adus la maşină două cojoace mari de blană de oaie, ca acelea întrebuinţate de mocanii noştri.

— Staţi bine în cojoace?

— Da! stăm destul de bine, răspunse ofiţerul.

Ne-a venit şi ne vine continuu îmbrăcăminte de iarnă, aşa că din acest punct de vedere, nu avem nici o grije şi nu vom duce nici o lipsă.

5. In războiul trecut soldaţii şi ofiţerii noştri au fost tot aşa de bravi şi de destoinici ca şi în actualul războî, dar trebue să recunoaştem că sunt unele deosebiri care merită atenţie.

In războiul trecut, ajunşi pe poziţie, ca şi înapoi în susţineri şi rezervă, nu purtau grija bunelor lucrări de apărare sau a bunelor instalări pentru odihnă, pe motivul că a doua zi vor porni înainte, Aşa s'a întâmplat că soldaţii noştri atacaţi sau numai ameninţaţi, părăseau poziţia nepu-tându-se sprijini pe nimic. In special trupele noastre pierdeau toate poziţiile dominante şi ajungeau pe diferite funduri de văi, sau pe contra pante cu totul desavantajoase. Acest defect este astăzi corectat, aşa că, odată ajuns soldatul român pe poziţie, este greu să mai fie dat înapoi. Instalarea trupelor în eşaloanele dinapoi

dela posturile de comandă ale batalioanelor, şi înapoi spre brigade şi divizii, arată nu numai o perfectă înţelegere a situaţiei şi o adaptare ireproşabilă la teren şi situaţie, dar şi o preocupare de bună întreţinere, îngrijire şi odihnă a soldaţilor şi unităţilor respective, mai ales o perfectă asigurare a comunicaţiilor şi a transmiterilor între elementele cele mai înaintate şi comandamentele dinapoi.

6. Pe la jumătate drum între Perekop şi Simferopol, am avut o pană de cauciuc. O camionetă care venea dela Simferopol ca să aducă benzină dela Kerson, s'a oprit ca să ne dea ajutor.

Şoferul un tânăr înalt, frumos şi voinic de vreo 30 ani şi caporalul român tot aşa de bine făcut, au arătat multă bună voinţă.

— Dar şoferul de ce n'are uniformă?

— Este prizonier rus, răspunde caporalul. S'a predat cu maşina lui şi a învăţat ceva româneşte.

Văzusem în această călătorie mulţi prizonieri ruşi întrebuinţaţi la diferite lucrări şi păziţi numai de 1—2 sentinele. Am văzut şi grupe mai mici chiar nepăzite. La Melitopol un grup de 30 prizonieri era lăsat pe răspunderea unuia dintre ei. Mi s'a spus chiar că, unora, care aveau familiile prin regiune, li s'a dat permisii de câteva zile pentru a merge acasă şi s'au înapoiat în ziua fixată.

7. Peste câteva zile am citit în lucrarea de curând tipărită a tânărului Constantin Virgil Gheorghiu, următoarele:

„Intrebai apoi pe soldaţii de jos; ce se află în camera aceea şi în camerele vecine?!

— Aci au locuit nişte evrei care au fugit, ne informează unul dintre ostaşi.

— Dar voi nu aţi intrat înăuntru să căutaţi o pernă sau o saltea pe care să vă odihniţi?

— Cum să intrăm în casa oamenilor dacă nu ne-a dat nimeni ordin.

Răspunsul şi fapta acestor ostaşi era aproape neverosimile prin puritatea şi candoarea lor.

După ce au dormit săptămâni întregi în tranşee

pe ogoarele desfundate de ploi şi în poduri au cucucerit oraşul (vorbea de Cernăuţi) ei nu au îndrăznit să intre într'o casă părăsită, ca să se culce pe un pat, pentru simplu motiv că nu le aparţinea lor acest pat".

7. In afară de unităţile de ruşi recrutaţi pentru poliţiile locale din oraşe, am văzut, prin toate oraşele, tineri civili care făceau instrucţie.

La început nu am fost lămurit, dar treptat, treptat, am văzut că este vorba de o instrucţie premilitară a tătarilor din Crimeea.

Dealtfel, în Crimeea se dă tătarilor o atenţie mai deosebită decât ruşilor.

Poate că de aci a născut oarecare gelozie, pe care o deduc dintr'o conversaţie avută cu un profesor rus, care mi-a spus: tătarii sunt voinici, iar femeile lor plăcute, chiar frumoase (eu îi credeam urâţi, cârni, sălbateci) dar este un popor inferior care nu se poate ridica la o stare de sine stătătoare. Puţinii lor intelectuali s'au înstrăinat şi se înstrăinează continuu prin rusificare, slavizare, otomanizare, etc.: clasa lor de mijloc este oportunistă şi gata pentru mercenarism, iar clasa de jos incapabilă de atitudini şi progres naţional.

8. Mai la toate popotele şi serviciile germane dinapoi, se întrebuinţează femei şi fete. Unele numai pentru menaj, altele cunoscând limba germană, română, cehă sau italiană ca interprete şi funcţionare. Mai toate aceste din urmă iau parte la masa popotelor acestor servicii.

Nu se observă în raporturile lor de serviciu lipsa de deferenţă, sau de indisciplină, aşa încât măsura pare şi bună şi necesară pentru a nu se întrebuinţa, în aceste servicii, bărbaţii buni de luptă.

Nu ştiu cum va fi la comandamentele germane depe front, dar judecând după generalizarea întrebuinţării femeii la etape, pare că o scară mai redusă, s'a adoptat măsura şi la comandamentele din zona operativă.

Am găsit la Kachowka o domnişoară germană

dela Cernăuţi care ştia perfect româna. Mă cunoştea. Fusese cercetaşe a Liceului Ortodox Român de acolo.

In ce priveşte comandamentele române din zona etapelor, se văd, pe ici colea, femei bucătărese, dar vorba românească „până aci". Poate că este una din cele mai vorbitoare măsuri, faţă de temperamentul şi psihologia românilor, atât pentru ca sensualismul lor nu garantează o atitudine ireproşabilă, faţă de femeile din asemenea servicii, cât şi pentru ca să se vadă că noi nu imităm ca papagalii ceeace poate fi bun la alţii, dar nu se poate aplica specificului nostru.

9. Am asistat la o operă tătărască, cu nimic mai prejos ca muzică şi joc faţă de cele trei piese ucrainiene şi ruseşti pe care le văzusem tot aci la Simferopol. Obiceiurile de interior şi dansurile ţărăneşti, văzute la teatru, nu se deosebesc de cele ruseşti, decât prin faptul că tătarii se aşează turceşte pe covoare şi mănâncă la mese scurte ca să poată sta pe covoare. Dansurile seamănă cu cele ruseşti, dar se observă la unele din dansurile lor, urmele dansului tărăgănat al geambaralelor, care se joacă şi de ţiganii noştri. In general piesele tătărăşti se brodează pe iubire şi patimi sufleteşti, cele ucrainiene pe probleme şi patimi sociale, iar cele ruseşti pe idei, pe sentimentalism şi conflicte ideologice.

Poporul este doritor de teatru şi face impresia că socoteşte teatru ca pe o hrană sufletească, judecând după aglomeraţia dela cassele de bilete cu toată mizeria în care se găsesc.

Intre piesele pe care le-am văzut aci mi-a atras atenţia în special spectacolul de dansuri ale baletului Uvarova cu sprijinul orchestrei poliţiei locale. Atât artiştii cât şi orchestra găsesc aci un câştig destul de mic din care să-şi întreţină viaţa. Restul se varsă la Crucea Roşie germană, şi, desigur, o parte mică pentru cheltueli de întreţinere ale localului.

10. Nu ştiu ce se va petrece în sufletul şi mintea românilor care călătoresc pe aci, mai ales a acelora care sunt în sfertul al patrulea al vieţii, cum este cazul meu, — dar în mintea şi sufletul meu apăruse încă din toamna anului trecut când ajunsesem spre Kerson, umbrele mocanilor noştri care au trecut pe aci cu turmele lor de oi, precum şi ale românilor noştri refugiaţi în Rusia pe timpul războiului mondial, ba încă şi lăzile cu tezaurul nostru trimis spre Moscova.

In toamna acestui an, încă de când am trecut prin strâmtorile Crimeei — Perekop şi Salikov — au început să mă urmărească de astădată şi umbrele moşilor, strămoşilor şi restrămoşilor noştri români, care de pe atunci se băteau cu păgânii din aceste stepe.

Când am ajuns în munţii Crimeei, începând din regiunea Simferopol până la coastele Crimeei şi de aci la Kertci părea că-şi dăduse întâlnire în creerul meu toate generaţiile neamului nostru şi mai ales acele din timpul înjghebării principatelor noastre şi cele dela Mircea, Ştefan cel Mare, Alexandru cel Bun, Carol I, etc., înşiraţi în firul nostru istoric.

Mai ştiu acum din informaţiile ce mi s'au dat că şi alţi români au plecat, ca şi mine să vadă cu ochii lor şi să audă cu urechile lor ce au făcut şi ce fac Eroii noştri. Desigur că şi în mintea lor se petrece defilarea moşilor, strămoşilor şi răstrămoşilor noştri. Ce a căutat pe aci Mitropolitul Bălan, Dr. Constantinescu, profesorul Gh. Brătianu, profesor Oteteleşeanu, d-na Cantacuzino, Episcopul Popovici şi mulţi alţii, dacă nu ca să vadă din cunoaşterea prezentului imagina istorică a trecutului nostru legat şi de aceste meleaguri.

Gândesc chiar să verific la întâlnirea cu aceste personalităţi dacă se va fi petrecut în mintea lor asemenea imagini, şi desigur o voi face la cea dintâi ocaziune. Iată însă că întâmplarea mi-a adus în faţă impresiile unui tânăr care a luptat pe aci şi care confirmă că ,şi în mintea lui s'a petrecut această defilare a trecutului depărtat.

„Nu suntem singuri. Punţile vremii s'au rupt. Veacurile s'au apropiat unul de altul şi simt pasul alături de mine, pe drumul acesta pietros, urcând pe drumul Crimeei, pe toţi moşii şi strămoşii mei. Străbunii mei, duhurile lor pe care le simt păşind alăturea cu mine pe drumul acesta din munţii Crimeei, nu au nici ei gânduri de răzbunare. Ei au venit pentru a-mi întări braţul, pentru a ne întări braţul şi inima. Ii simt tăcuţi şi împăcaţi cum păşesc cot la cot cu noi" [1]).

11. Din toate măsurile germane ce le am văzut pe aci privitoare la: administraţie, agricultură, edilitate urbană şi rurală, politică, înfiinţarea de şcoli, restaurări de biserici, trasări de drumuri, căi ferate, material rulant, poduri, industrii mari şi casnice, agricole şi alimentare, înzestrarea locuitorilor cu proprietăţi de 2—4 hectare, etc., reese precis că: indiferent dacă victoria va fi absolută sau relativă, — germanii se pregătesc de stăpânire pentru multe decenii sau secole a ceeace au cucerit aci. Un fel de *„aci sunt aci rămân"*.

Pentru toate aceste organizări au sosit din Germania, atâţi administratori şi funcţionari cu familiile lor, încât nu poţi să-ţi închipui, că se urmăreşte altceva, decât fixarea germanilor aci.

Ţinutul este împărţit în regiuni mari şi pentru fiecare regiune a sosit Gauleiterul respectiv cu întregul aparat administrativ al partidului Naţional-Socialist. Există şi comisari ai garnizoanelor tot din partidul Naţional-Socialist, în afară de comandamentul militar de garnizoană.

Fiecare funcţionează autonom, dar se observă o serioasă colaborare între ei, aşa că, cu cât cunoşti mai bine lucrările lor, cu atât creşte admiraţia pentru această maşină administrativă germană, căreia i se datoreşte, în mare măsură, buna funcţionare mecanică a maşinei de luptă.

---

1) Am luptat în Crimeea, de Virgil Gheorghiu.

12. La înapoiere, pe aeroport, văd o femee cu doi copii în braţe.

— Să-ţi trăiască îngeraşii, zisei eu.

— Să vă audă Dumnezeu, Domnule. Sunt amândouă fetiţe gemene.

— Dar acum trebue mai mulţi băeţi decât fete.

— De Domnule: pe tatăl lor îl aştept de o săptămână şi nu mai vine. Tot mi-e teamă să nu se fi întâmplat vreo nenorocire. De fete nu mai poartă nimeni grija asta.

— Vine el: Cine ştie dece a întârziat: Eu viu dintr'acolo şi merge bine, să n'ai nici o grije.

— Ce o vrea Dumnezeu Domnule, dar am o teamă mai mare de războiul care o mai veni, decât de ăsta de acum.

— Cum crezi Dumneata să mai vie vreun alt război?

— Eu nu cred nici aşa nici în alt fel, dar aud pe femei spunând că atunci când se nasc fete multe vine alt război.

— Cine să facă război, dacă se nasc numai fete?

— Femeile fac altă socoteală Domnule. Ele spun că fetele astea vor naşte numai băieţi când s'o mărita şi de acum până să vie băieţii lor la oaste o să treacă vreo 40 de ani. Atunci spun ele că o să fie războiul prăpădului.

— Până atunci mai e mult şi poate s'o cuminţi lumea ca să nu mai facă război.

— Aşa ar trebui Domnule, dar femeile spun că nici războiul ăsta nu se termină cu una cu două şi că o să vie şi pe la noi.

— N'avea nici o grijă femee, Dumnezeu poartă grije neamului românesc, că s'a născut odată cu Christos şi va trăi cât va trăi credinţa în El şi în Dumnezeu. Durerile războiului seamănă cu durerile naşterii. Trebue să trecem prin ele ca să nască pruncul.

— Să te audă Dumnezeu Domnule, numai să

nască pruncul într'un ceas bun, cum s'au născut fetiţele mele.

Discuţia aceasta plină de bun simţ, a acestei femei, mi-a reamintit că nici Maltus nici alţii care s'au ocupat de problema natalităţii în raport cu războiul, n'au făcut deosebire între natalitatea băieţilor şi a fetelor faţă de apariţiunea războaielor.

După cele ce mi-a spus femeea că a auzit din gura altor femei ar trebui să credem că dacă şi fetiţele vor naşte la rândul lor tot fete, războiul va avea loc după optzeci de ani şi dacă nepoatele vor naşte tot fete va trebui un secol până să vie alt război.

— Femeea plecase însă şi n'a mai fost posibil s'o întâlnesc, ca să-i pun şi această întrebare.

13. Când mă găseam în bazarul dela Simferopol, îmi spunea cineva următoarea soluţiune de pace între oameni:

Diferenţierea sufletească de rasse, naţiuni, ţări, regiuni şi clase să fie lăsată în grija politică de liberă desvoltare, iar interesul material; mai mult sau mai puţin identic dela un pol la altul, — să fie canalizat printr'o politică specială a interdependenţei economice dintre oameni şi popoare.

Cea dintâi să fie supusă la o strictă respectare a ordinei publice; cea de-a doua la stricta respectare a dreptului internaţional public. Nu interesează ce naţionalitate aveau, din ce ţară venise şi din ce clasă făceau parte vânzătorii şi cumpărătorii din acel bazar. Toţi venise aci să vândă sau să cumpere pe baza unei legi naturale a schimbului de valori, cum s'a zis mai în vechime, sau pe baza interdependenţei economice cum se zice astăzi.

Dece să ne mai minţim că luptăm pentru cutare idealuri morale, sau pentru un principiu umanitar, când, în realitate am rămas aceiaş din punct de vedere sufletesc, dar ne-am schimbat şi ne schimbăm continuu atitudinea, cu voe sau fără voe, după situaţia interdependenţei economice care ne stăpâ-

neşte pe toţi deopotrivă, cu toate că noi încercăm a o stăpâni unii în paguba altora.

Cum mintea mea era agitată, am trecut repede dela această viziune care nu se ştie dacă intră în gândul celor ce vor aşeza omenirea în viitor pe alte baze la problema ce urmează şi care este în legătură mai apropiată de experienţa noastră.

Nevăzând în nici unul din bazarele vizitate, produse de industrie casnică, am cerut explicaţiuni însoţitorului meu, adăogându-i că, la noi în ţară, sunt pline pieţele şi străzile cu vânzători ambulanţi care oferă produse casnice destul de bune, şi necesare astăzi, când marea industrie nu mai poate acoperi necesităţile pieţei.

— Constatarea Dv. este adevărată, dar se vede că nu cunoaşteţi conflictul dintre industria mare şi industria mică, mai ales în concepţia sovietică!

— In adevăr, nu cunosc prea mult din această chestiune, dar am văzut încă din toamna trecută în Transnistria că dispăruse industria la vatră.

— Industria mare realizând interdependenţa între popoare inlesneşte internaţionalismul, care convine comunismului pe când industria la vatră, tinzând către legătura economică între grupe mai mici de oameni, înlesneşte autarhismul şi face din naţionalism, şovinismul cel mai acut.

— Aşa dar, sovietismul, a interzis industria la vatră?

— In Dreptul sovietic nici nu se vorbeşte de industria la vatră, întru cât el a declarat avere a statului, orice proprietate şi produs al omului, chiar şi munca, pentru care primeşte un echivalent în bani fixat tot de Stat.

Era natural, prin urmare, să dispară dela sine industria la vatră.

— Vai! unele teorii sunt seducătoare ca lumina pentru insecte, ca zaharicalele pentru copii, ca mărgelele de sticlă pentru sălbateci.

— In adevăr, răspunse însoţitorul meu, nenorocirea desfiinţării industriei la vatră se vede mai

bine acum în război, când industria mare fiind distrusă, nu poate să mai satisfacă nevoile populaţiei, iar industria mică desfiinţată, nu are nici o putere de intervenire pentru ameliorarea dezastrului economic din ţinuturile sovietice ocupate.

— Cum înţeleg eu — interveni unul dintre vizitatori care ne rugase să-l luăm în această călătorie — secolul ăsta inaugurează lupta celor mari contra celor mici, oricât de justificată ar fi existenţa acestora mici.

— Aşa se pare, răspunse celălalt însoţitor, statele mici sunt pe cale să dispară ca şi în industria mică.

— Ca să oprim discuţia aci, deşi devenea din ce în ce mai interesantă, intervenii cu următoarele cuvinte:

„Nu cred să fie desfiinţată industria casnică, la noi, dar să se separe politica liberei desvoltări sufleteşti în cadrul proprietăţii individuale şi naţionale, de politica interdependenţei economice, cred şi posibil şi necesar".

Voi scrie în impresiile mele, această discuţiune am adăogat eu, ba chiar o voi completa cu unele citaţiuni pe care îmi reamintesc că le-am citit, în Gustave le Bon.

— In adevăr, după înapoerea la Bucureşti, am găsit în capitolul „Simptomele Epocei moderne şi viziuni asupra viitorului", următoarele:

„Evoluţiunea industrială a lumii a creat între naţiuni aşa strânsă interdependenţa că nu se mai poate închipui să subsiste una fără cealaltă".

„Dar alături de aceasta comunitatea de interese care apropie pe oameni unul de altul, deosebirile de sentimente ereditare îi separă, aşa că niciodată ura între naţiuni n'a fost mai intensă decât astăzi"[1]).

---

1) Gustave le Bon „L'evolution actuelle du monde", pag. 291.

14. La câteva zile după sosirea mea la Bucureşti, mergeam cu tramvaiu spre Piaţa Victoriei şi gândeam la modul cum să închei impresiile mele din această călătorie.

In staţia dela Liceul Lazăr, se îmbulzea multă lume la urcarea în tramvai.

— Staţi oameni buni că îmi omorîţi copilul, strigă o femee de circa 30 ani, care, cu multă greutate şi cu copilul în braţe, reuşise să se urce pe platforma tramvaiului.

— Vai! ce o fi făcut bărbatul meu, s'o fi urcat? nu i-o fi strivit copilul lumea asta grăbită, şi încearcă să se îndrepte spre celălalt cap al tramvaiului.

— Stai liniştită femee. E greu până să pătrunzi la celălalt capăt. Mă duc eu să văd.

— In adevăr, bărbatul ei, tânăr ca şi femeea lui, avea alt copil în braţe pe care îl păzea să nu fie strivit de lumea îmbulzită în tramvai ca sardelele.

— După ce arăt femeii, unde îi este bărbatul, îl întreb pe el ce etate are copilul?

— E fetiţă Domnule, gemenă cu cealaltă pe care o ţine mamă-sa în braţe, în celălalt capăt al tramvaiului!

Această întâmplare m'a scutit să mă mai gândesc la altă încheere.

TABLA DE MATERII

III.

———o———

INDEXUL FOTOGRAFIILOR

———o———

Notă. — Câteva din descrierile generale despre Crimeea şi din stampe le am graţie amabilităţii D-lui Lt. Col. Vasile Gâlca, care m'a însoţit în două călătorii şi mi-a împrumutat şi un ghid din 1937.

Alte câteva stampe le-am reprodus din marea lucrare „Voyage dans la Russie meridionale et la Crimee" Gehaut Freres, Paris, 1937, din Biblioteca Aşezământului „Regina Maria".